

***Strategia Zrównoważonego
Rozwoju
Gminy Wolbórz
na lata 2014-2022***

PROJEKT

Wolbórz 2014

*"Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz
na lata 2014-2022"*

opracowana przez:

PPUH „BaSz” mgr inż. Bartosz Szymusik

26-200 Końskie ul. Polna 72

tel./fax: 41 372 49 75

e-mail: basz@post.pl

przy współpracy:

Urzędu Miejskiego w Wolborzu

Spis treści

WSTĘP	5
CZĘŚĆ I	6
DIAGNOZA STANU AKTUALNEGO GMINY WOLBÓRZ	6
1. Ogólna charakterystyka Gminy Wolbórz	6
1.1. Położenie administracyjne	6
1.2. Zarys historii	8
1.3. Funkcjonowanie Gminy Wolbórz	10
1.3.1. Organizacja i władze	10
1.3.2. Jednostki organizacyjne	10
1.3.3. Działalność budżetowa Samorządu Gminy Wolbórz w latach 2007-2013	10
1.3.4. Inwestycje Miasta i Gminy Wolbórz w latach 2007-2013	14
2. Charakterystyka sfery społecznej	16
2.1. Sytuacja demograficzna	16
2.2. Gospodarstwa domowe i źródła ich utrzymania	19
2.3. Zatrudnienie i rynek pracy	20
2.4. Problemy społeczne	22
2.5. Mieszkalnictwo	24
2.6. Infrastruktura społeczna	25
2.6.1. Oświata	25
2.6.2. Ochrona zdrowia	27
2.6.3. Pomoc społeczna	28
2.6.4. Bezpieczeństwo publiczne	30
2.6.5. Kultura i dziedzictwo kulturowe	31
2.6.6. Sport, rekreacja i turystyka	33
2.7. Aktywność społeczna	35
3. Charakterystyka infrastruktury technicznej	37
3.1. Infrastruktura transportowa i komunikacyjna	37
3.2. Gospodarka wodno-kanalizacyjna	39
3.3. Gospodarka odpadami	42
3.4. Zaopatrzenie w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe	44
3.5. Telekomunikacja i Internet	47
4. Charakterystyka strefy gospodarczej	47
4.1. Aktywność gospodarcza	47
4.2. Rolnictwo	50
4.2. Leśnictwo	52
4.3. Przemysł i produkcja	53
4.4. Handel i usługi	53
5. Charakterystyka środowiska przyrodniczego	54
5.1. Ukształtowanie powierzchni, geomorfologia i geologia	54
5.2. Warunki klimatyczne	55
5.3. Surowce mineralne	55
5.3. Hydrologia	56
5.3.1. Wody podziemne	56
5.3.2. Wody powierzchniowe	56
5.4. Przyroda	57
5.4.1. Lasy i tereny leśne	57
5.4.2. Ochrona przyrody	58
5.5. Zagrożenia dla środowiska	61
6. Zagospodarowanie przestrzenne	62
6.1. Uwarunkowania zagospodarowania	62
6.2. Dokumenty zagospodarowania przestrzennego	64

CZĘŚĆ II..... 65

PLANOWANIE STRATEGICZNE ROZWOJU GMINY WOLBÓRZ..... 65

1. Identyfikacja problemów i szans rozwoju gminy Wolbórz	65
1.1. Analiza SWOT	65
1.2. Założenia do "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz"	67
2. Misja gminy Wolbórz.....	67
3. Plan strategiczny dla gminy Wolbórz na lata 2014-2022	68
3.1. Obszary priorytetowe i cele strategiczne rozwoju gminy Wolbórz	68
3.2. Plan działań gminy Wolbórz.....	72
3.2.1. Harmonogram realizacji zadań inwestycyjnych w latach 2014-2022	87
3.3. Powiązanie „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022” z dokumentami wyższych szczebli.....	89
4. Konsultacje społeczne	91
5. Uwarunkowania realizacji „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022”	92
5.1. Wdrażanie „Strategii...”	92
5.2. Finansowanie zadań „Strategii...”	93
5.3. Monitowanie i ewaluacja "Strategii..."	94
5.4. Wskaźniki realizacji działań "Strategii..."	95
Bibliografia	97
Spis tabel.....	98
Spis wykresów.....	101
Spis rysunków	101

Wstęp

"Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" jest dokumentem strategicznym, który stanowi kluczowy element planowania rozwoju lokalnego. Jest ona podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania gminą, który określa strategiczne kierunki rozwoju gminy poprzez sformułowanie misji w określonej perspektywie czasowej. Jest to również wybór długookresowych celów rozwojowych zapewniających urzeczywistnienie zrównoważonego rozwoju gminy.

"Strategia..." jest odpowiedzią na nieustannie zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki gospodarowania oraz wzrost konkurencyjności otoczenia. Umożliwia ona efektywne gospodarowanie własnymi, ograniczonymi, zasobami. Do zasobów gminy należą: zasoby ludzkie i ich kondycja, stan infrastruktury społecznej i technicznej, stopień rozwoju gospodarczego i zagospodarowania przestrzeni, ale też środki finansowe.

Z jednej strony "Strategia..." stanowi diagnozę stanu obecnego, z drugiej strony jest zbiorem jasno sprecyzowanych potrzeb oraz wynikających z nich kierunków działania, które mogą przyspieszyć rozwój Gminy Wolbórz, co w rezultacie podniesie poziom życia jej mieszkańców. Stanowi ona też cenne źródło informacji dla potencjalnych inwestorów o gminie i przyjętych oraz planowanych ścieżkach rozwoju.

"Strategia..." jest więc próbą spojrzenia na rozwój gminy poprzez cele oraz zadania, jakie społeczność lokalna wyznaczyła sobie na kolejne lata.

Założono, że strategia będzie dokumentem długookresowym, a okres jej realizacji przypadnie na lata 2014-2022. Taki horyzont czasowy jest zgodny z zaleceniami planistycznymi oraz pozwala na dostosowanie strategii do wymogów wynikających z obowiązującej perspektywy finansowej Unii Europejskiej od roku 2014. Ponadto pozwala nakreślić założenia polityki gminy w dłuższej perspektywie.

Podczas opracowywania niniejszej "Strategii..." - w oparciu o posiadane strategiczne dokumenty gminne, powiatowe i wojewódzkie oraz dane Urzędu Miejskiego w Wolborzu i jednostek mu podległych, a także innych instytucji działających na terenie gminy – starano się w jak największym stopniu poznać otoczenie i zrozumieć zachodzące w gminie procesy.

Przy opracowaniu niniejszej "Strategii..." przyjęto ekspercko-partycypacyjny model, polegający na możliwie szerokim udziale społeczności lokalnej oraz władz gminy przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów i konsultantów zewnętrznych, odpowiadających między innymi za przeprowadzenie warsztatów diagnostyczno-projektowych, konsultacji społecznych oraz zredagowanie końcowej wersji dokumentu.

Zakłada się, że w wyniku realizacji zamierzeń niniejszego dokumentu obszar gminy Wolbórz zyska walor atrakcyjności inwestycyjnej, będzie przyjaźniejszym dla mieszkańców pod względem zaspokajania potrzeb społecznych, będzie miał szanse rozwijać się i wykorzystywać swój potencjał.

CZĘŚĆ I.

DIAGNOZA STANU AKTUALNEGO GMINY WOLBÓRZ

1. Ogólna charakterystyka Gminy Wolbórz

1.1. Położenie administracyjne

Wolbórz jest gminą miejsko-wiejską położoną we wschodniej części województwa łódzkiego i północno-wschodniej powiatu piotrkowskiego. Sąsiadujące jednostki administracyjne to:

- od zachodu - Gmina Moszczenica,
- od północy - Gmina Będków, Gmina Ujazd,
- do wschodu - Gmina Tomaszów Mazowiecki,
- od południa - Gmina Sulejów, Miasto Piotrków Trybunalski.

Rysunek 1. Położenie gminy Wolbórz na tle powiatu piotrkowskiego (opracowanie własne)

Gmina zajmuje obszar 15 166 ha, w tym miasto 1 517,743 ha. Gmina Wolbórz jest jedną z większych obszarowo gmin powiatu piotrkowskiego- stanowi 10,6% jego powierzchni oraz 0,8% powierzchni województwa łódzkiego.

Na obszarze gminy znajdują się 22 sołectwa, w skład których wchodzi 37 miejscowości i miasto Wolbórz.

Rysunek 2. Gmina Wolbórz (<http://www.wolborz.ugm.pl>)

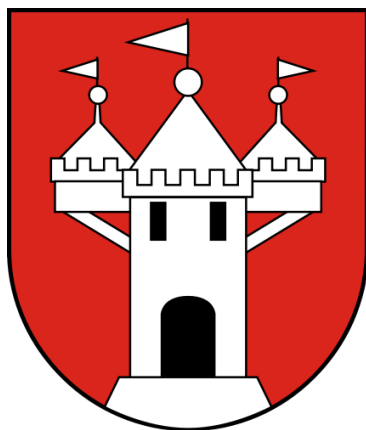
Gmina Wolbórz znajduje się w odległości ok. 14 km od Piotrkowa Trybunalskiego (siedziby powiatu), ok. 52 km od Łodzi (stolicy województwa). Pobliskie miasta to Sulejów i Tomaszów Mazowiecki.

Tabela 1. Jednostki administracyjne wchodzące w skład gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Nazwa jednostki	Miejscowości wchodzące w skład sołectwa
Bogusławice	Bogusławice
Brudaki	Brudaki
Golesze Duże	Golesze Duże, Adamów, Dębsko, Leonów, Marianów, Golesze-Parcela
Kaleń	Kaleń, Janów
Komorniki	Komorniki
Kuznocin	Kuznocin
Lubiaszów	Lubiaszów, Bronisławów, Golesze Małe
Lubiatów	Lubiatów, Lubiatów - Zakrzew
Młoszów	Młoszów, Apolonka, Modrzewek
Młynary	Młynary
Polichno	Polichno
Proszenie	Proszenie
Psary - Lechawa	Psary - Lechawa
Psary Stare	Psary Stare
Psary Witowskie	Psary Witowskie
Stanisławów	Stanisławów, Dębina, Karolinów, Węgrzynów
Studzianki	Studzianki
Swolszewice Duże	Swolszewice Duże
Świątniki	Świątniki
Wolbórz	Wolbórz, Krzykowice
Żarnowica Duża	Żarnowica Duża, Żarnowica Mała
Żywocin	Żywocin

1.2. Zarys historii

Rysunek 3. Herb i flaga gminy Wolbórz

Nazwa Wolbórz pochodzi od zbitki wyrazów "woj - e - bor", znaczącej "walczący z wojami". Nazwa pisana była rozmaicie, najdłużej przetrwała w formie - Wolborz, do której w dwudziestoleciu międzywojennym wprowadzono „ó” i powstała nazwa Wolbórz.

Na terenie dzisiejszej gminy pierwsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu neolitu i epoki brązu oraz późniejszych - kultury trzcinieckiej i łużyckiej (ślady osad).

Pierwsza wzmianka historyczna o Wolborzu pochodzi z 1065 roku, kiedy wzmiankowano miejscowość jako gród kasztelański i osadę targową z komorą celną.

Przez Wolbórz przechodziły: szlak komunikacyjny - bursztynowy (Gdańsk - Łęczyca - Wolbórz - Piotrków - Kraków) i litewski (z Litwy do Małopolski i Wielkopolski) - szlak ten stanowi dzisiejszą oś komunikacyjną w postaci drogi ekspresowej S8 Wrocław - Białystok.

W okresie od 1136 do 1818 r. Wolbórz stanowił własność i jedną z głównych rezydencji biskupów wrocławskich. Wolbórz posiadał prawa miejskie od 1273 r. nadane przez Leszka Czarnego, ale utracił je w roku 1870 - za pomoc powstańcom styczniowym.

W czasach przedrozbiorowych główną gałęzią gospodarki było łowiectwo. W tym czasie Wolbórz rozkwitał, rozwijał się handel, rzemiosło. Rezydencja biskupów stała się dogodną siedzibą do przyjmowania gości, zjazdów, posiedzeń Trybunału, itp. Aż 15 razy przebywał tu król Władysław Jagiełło, który m.in. w 1410 r. zwołał w Wolborzu pospolite ruszenie przed bitwą pod Grunwaldem. W miejscowości tej przebywali również królowie: Zygmunt August, Stefan Batory, Władysław IV, Jan Kazimierz, Michał Korybut Wiśniowiecki, Jan III Sobieski i Stanisław August Poniatowski.

W roku 1503 urodził się w Wolborzu Andrzej Frycz Modrzewski, autor dzieła „O poprawie Rzeczypospolitej”. Był wójtem Wolborza, przeprowadzał również organizację drużyn pożarnych. Pochowany został prawdopodobnie w swoim majątku w pobliskim Małczu.

W wieku XVI w Wolborzu utworzono kolegiatę z kapitułą. Miasto miało wówczas 3 tys. mieszkańców, 6 kościołów, 3 szpitale, 400 domów, ratusz miejski, zamek biskupi z włoskim ogrodem i zwierzyńcem, 259 rzemieślników. W roku 1579 biskup kujawski Stanisław Karnkowski powołał konfraternię literacką, która przekształciła się w Bractwo Świętej Trójcy, istniejące do dzisiaj.

Od drugiej połowy XVII stulecia, po potopie szwedzkim oraz pożarze w 1671r. następował powolny upadek miasta. Po rozbiorach dobra biskupów wraz z pałacem i miastem przejął skarb państwa, zlikwidowana została też kolegiata.

Kiedy Wolbórz stracił prawa miejskie powstała gmina Bogusławice z siedzibą w Wolborzu. W roku 1892 Wolbórz miał 171 domów (w większości murowanych), liczył 3 tys. mieszkańców (w tym: 700 Żydów). Prócz siedziby urzędu gminy i sądu gminnego znajdowały się: szkoła podstawowa, urząd pocztowy i telegraficzny, apteka, przytułek dla ubogich.

Po roku 1905 powstaje organizacja oświatowa Macierz Polska, są liczne aresztowania i inne represje. Po odzyskaniu niepodległości, w roku 1918, szybko postępuje rozwój szkolnictwa oraz powstają liczne zrzeszenia społeczne. W odbudowanym pałacu biskupim umieszczono Junackie Hufce Pracy. Wybudowano Dom Miejski zwany Społecznym, nową rzeźnię, boisko sportowe, targowisko, tartak z napędem elektrycznym, założono spółkę wełniarską „Runo” oraz wybudowano szkołę podstawową.

W roku 1942 wolborskich Żydów wywieziono do getta w Piotrkowie Trybunalskim. Po drugiej wojnie światowej Wolbórz zaczyna się odbudowywać. Powstają nowe obiekty, min. ośrodek zdrowia, Gromadzka Rada Narodowa, łaźnia, w pałacu umieszczono szkołę.

W roku 1954 przekształcono Gminę Bogusławice na Gromadzką Radę Narodową w Wolborzu. Na mocy nowego podziału administracyjnego w 1973 roku utworzono gminę Wolbórz, należąca do powiatu piotrkowskiego. W roku 1993 przywrócono Wolborzowi herb. 1 stycznia 2011 roku Wolbórz odzyskał prawa miejskie.

1.3. Funkcjonowanie Gminy Wolbórz

1.3.1. Organizacja i władze

Wolbórz - gmina miejsko-wiejska stanowi lokalną wspólnotę samorządową tworzoną przez jej mieszkańców. Zarządza nią Rada Miejska składająca się z 15 radnych, pracująca w 5 komisjach.

Burmistrz Wolborza jest jednoosobowym organem wykonawczym Gminy.

Gmina posiada własny herb, flagę oraz pieczęć przyjęte uchwałą Rady Gminy Wolbórz z dnia 19 sierpnia 2009 r. (Uchwała nr XXXII/226/2009).

Jednostką administracyjną gminy jest Urząd Miejski w Wolborzu.

Adres: 97-320 Wolbórz, Plac Jagiełły 28.

Kontakt: tel./fax. 44 6164241, e-mail: poczta@wolborz.ugm.pl, www.wolborz.ugm.pl, www.wolborz.4bip.pl

Urząd Miejski w Wolborzu wykonuje zadania Gminy wynikające z ustawy, zadania zlecone z zakresu działań organów administracji rządowej, zadania wynikające z porozumień zawartych pomiędzy gminą a jednostkami samorządu terytorialnego oraz inne zadania określone statutem, uchwałami Rady Miejskiej oraz zarządzeniami Burmistrza Wolborza. Zadania te realizowane są poprzez poszczególne wydziały lub samodzielne stanowiska pracy utworzone w Urzędzie.

1.3.2. Jednostki organizacyjne

Gmina Wolbórz zarządza jednostkami podległymi, którymi są:

- jednostka budżetowa: Urząd Stanu Cywilnego,
- jednostki pomocy społecznej: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej,
- jednostki oświatowe: Publiczne Gimnazjum w Wolborzu, Szkoła Podstawowa w Wolborzu, Szkoła Podstawowa w Golezszach Dużych, Szkoła Podstawowa w Komornikach, Szkoła Podstawowa w Proszeniu, Przedszkole Samorządowe w Wolborzu
- instytucje kultury w Wolborzu: Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Pożarnicze Centrum Historyczno-Edukacyjne Ziemi Łódzkiej.

1.3.3. Działalność budżetowa Samorządu Gminy Wolbórz w latach 2007-2013

Budżet jest planem dochodów i wydatków gminy, prowadzącej gospodarkę finansową na podstawie ustaw o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2013, poz. 594. ze zmianami) oraz o finansach publicznych (t.j. Dz. U. z 2013, poz. 885). Budżet jest finansowym wyrazem i instrumentem polityki gospodarczej gminy.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 2. Dochody budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Źródła dochodów	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
subwencja ogólna z budżetu	4 700 044,00	4 933 628,00	5 529 542,00	5 807 174,00	5 876 458,00	6 280 658,00	6 408 809,00
dotacja celowa na zadania zlecone	2 404 629,52	2 560 383,53	2 416 706,32	2 654 680,90	2 694 085,71	2 855 745,39	2 772 434,00
dotacja na dofinansowanie własnych zadań bieżących	597 131,20	703 903,36	828 993,48	948 038,36	873 838,44	1 123 764,41	1 349 795,93
dotacja na dofinansowanie inwestycji	3 022 978,57	727 000,30	1 187 848,62	7 953 269,56	12 176 208,06	6 854 518,64	116 389,40
podatki i opłaty	7 242 593,49	8 868 262,47	8 555 433,72	8 978 028,41	9 480 773,88	10 538 350,61	10 900 394,95
dochody z majątku gminy	400 311,00	858 280,02	858 605,12	419 028,00	141 339,00	52 830,80	692 963,00
dochody ogółem	18 711 852,62	18 986 854,03	20 052 811,52	27 527 281,32	32 118 202,60	28 523 768,26	23 163 830,43

Tabela 3. Wydatki budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

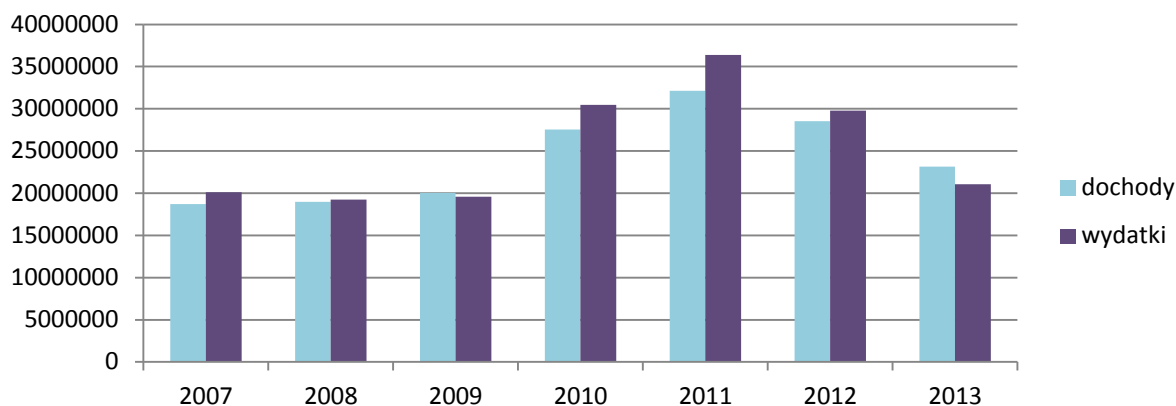
Rodzaj wydatków	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
wydatki ogółem	20 127 579,49	19 259 179,75	19 599 902,93	30 472 255,60	36 389 173,85	29 772 086,01	21 062 216,67
wydatki bieżące	12 610 548,92	13 859 224,58	15 027 427,98	16 917 373,12	17 791 457,35	19 180 279,08	20 057 390,98
wydatki inwestycyjne	7 517 030,57	5 399 955,17	4 572 474,95	13 554 982,48	18 597 716,50	10 591 806,93	1 004 825,69

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 4. Wydatki, według działów, budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Wyszczególnienie działów	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
rolnictwo i łowiectwo	122 455,05	542 440,20	437 460,54	988 036,99	1 072 319,62	1 163 752,73	573 873,18
transport i łączność	3 362 777,19	2 225 479,32	1 575 544,39	6 045 758,62	6 006 255,80	2 448 411,28	1 108 723,99
gospodarka mieszkaniowa	335 509,24	92 882,45	724 970,00	140 764,18	149 871,28	230 292,14	123 378,93
działalność usługowa	94 117,20	83 465,86	63 081,24	104 560,08	71933,61	84 845,16	58 168,55
administracja publiczna	2 009 070,70	2 448 743,61	2 459 289,70	3 011 433,03	2 965 112,48	3 164 412,51	3 269 881,04
urzędy naczelných organów władzy państwowej	14 250,51	1 136,00	16 318,00	39 036,00	17 090,50	1 330,00	1 335,00
bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	240 488,21	148 548,22	170 728,18	185 383,45	177 505,83	191 117,37	207 800,60
obsługa długu publicznego	62 908,24	37 514,90	163 638,50	188 418,56	325 111,43	464 810,51	409 611,65
różne rozliczenia	17 348,99	-	-	23 828,00	-	-	-
oświata i wychowanie	6 258 849,59	7 468 173,74	7 988 099,06	7 106 464,45	7 357 297,82	8 237 655,05	8 713 865,14
ochrona zdrowia	91 240,41	108 717,34	114 242,11	104 069,01	152 606,37	105 556,85	128 582,58
pomoc społeczna	2 992 643,69	3 215 269,64	3 222 327,93	3 649 883,77	3 742 960,14	4 060 945,63	4 064 348,48
edukacyjna opieka wychowawcza	591 671,49	322 776,86	369 283,70	423 243,29	450 098,65	473 105,53	517 138,43
gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2 997 313,66	1 525 782,35	1 384 247,01	6 444 234,55	12 013 094,33	8 118 771,07	861 230,76
kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	826 094,26	926 538,18	782 923,68	677 789,41	1 447 687,61	764 265,59	823 417,58
kultura fizyczna i sport	109 851,06	111 711,08	127 748,89	1 339 452,21	440 228,38	262 814,59	200 860,76
wydatki ogółem	20 127 579,49	19 259 179,75	19 599 902,93	30 472 355,60	36 389 173,85	29 772 086,01	21 062 216,67

Wykres 1. Dochody i wydatki ogólne budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (w zł)

Wykres 2. Struktura wydatków budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (w zł)

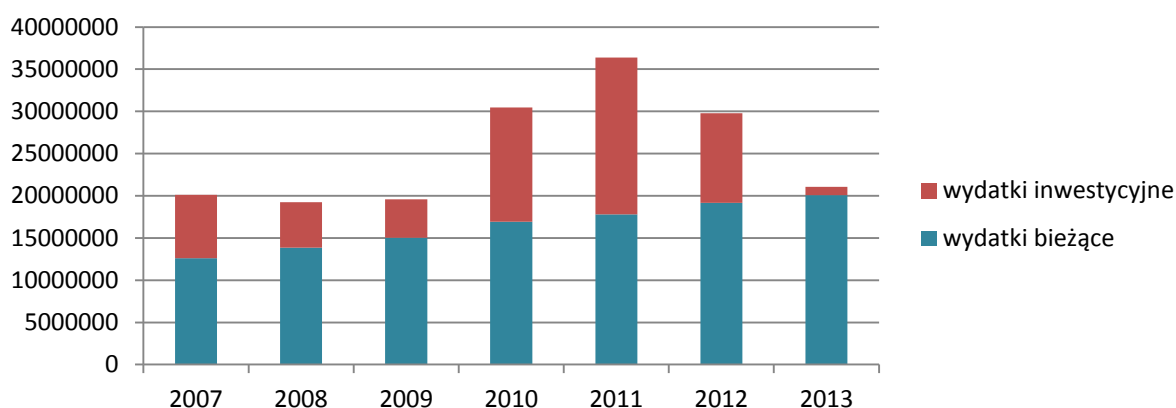
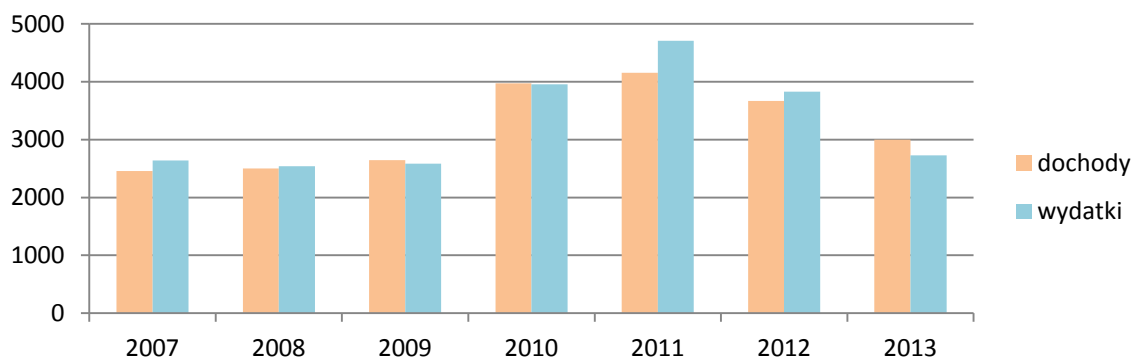

Tabela 5. Dochody i wydatki budżetu gminy Wolbórz na 1 mieszkańca w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2012, obliczenia własne np. danych Urzędu Miejskiego w Wolborzu - 2013)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
dochody na 1 mieszkańca	2 454,98	2 500,24	2 644,09	3 971,26	4 151,25	3 666,29	2 999,33
wydatki na 1 mieszkańca	2 640,72	2 536,10	2 584,38	3 953,34	4 703,27	3 826,75	2 727,21

Wykres 3. Dochody i wydatki budżetu gminy Wolbórz na 1 mieszkańca w latach 2007-2013 (w zł)

Dodatkowe źródła finansowania inwestycji w gminie stanowią głównie:

- Urząd Marszałkowski,
- Urząd Wojewódzki,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi,
- budżet państwa oraz budżety Ministerstw,
- dofinansowanie ze środków unijnych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- Bank Gospodarstwa Krajowego,
- preferencyjne kredyty i pożyczki z banków komercyjnych.

1.3.4. Inwestycje Miasta i Gminy Wolbórz w latach 2007-2013

Gmina Wolbórz korzystała w ostatnich latach z dofinansowania zewnętrznego do prowadzonych przez siebie inwestycji i projektów.

Inwestycje przeprowadzone w latach 2007-2013 na terenie gminy dotyczyły m.in. realizacji zadań: drogowych i zaplecza drogowego, budowy kanalizacji, przeprowadzenia rewitalizacji centrum Wolborza, przeprowadzenie remontów i dostosowania obiektów do nowych funkcji. Niektóre inwestycje gminne to:

- "Program ochrony wód Zbiornika Sulejowskiego - budowa kanalizacji sanitarnej południowo-wschodniej części gminy Wolbórz"
- remont nawierzchni drogi w Bogusławicach, Polichno - Żarnowice, Żarnowica Duża - Golesze Duże,
- remont chodników i nawierzchni dróg na Osiedlu 1000-lecia w Wolborzu, ul. Targowej i Młynarskiej w Wolborzu,
- budowa sieci kanalizacji deszczowej wraz z przebudowa sieci wodociągowej na Osiedlu 1000-lecia w Wolborzu,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Proszenie, Psary Lechawa, część Polichna i część Wolborza,
- rozbudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Psary Stare,
- budowa sali gimnastycznej dla Szkoły Podstawowej w Golezszach,
- remont i przebudowa Gminnego Ośrodka Kultury,
- remonty szkół i obiektów publicznych,
- budowa sieci wodociągowej z przyłączami w miejscowościach: Bogusławice, Polichno - Żarnowica, Wolbórz, Lubiaszów Nowy, Lubiaszów Stary, Młoszów, Marianów, Janów,
- modernizacja dróg dojazdowych do pól,
- termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej i Publicznego Gimnazjum w Wolborzu,
- budowa placu zabaw dla dzieci w Wolborzu oraz placów zabaw w innych miejscowościach,
- budowa kompleksu boisk sportowych typu ORLIK w Wolborzu.

Informacje o przeprowadzonych inwestycjach w latach 2007-2013 z wykorzystaniem środków unijnych zaprezentowano w poniższej tabeli.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 6. Wykorzystanie środków unijnych i innych zewnętrznych w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Lp.	Nazwa zadania	Wartość całkowita projektu (zł)	Program	Lata realizacji	Dofinansowanie (zł)	Budżet własny (zł)
1	Przebudowa drogi gminnej Polichno - Żarnowica	6 351 391	RPO Wł 2007-2013	2009-2011	4 744 271	1 607 120
2	Program ochrony wód Zbiornika Sulejowskiego - budowa kanalizacji sanitarnej południowo-wschodniej części gminy Wolbórz	24 865 929	RPO Wł 2007-2013 WFOŚiGW w Łodzi	2009-2012	13 395 051 z RPO Wł 6 529 000 z WFOŚiGW	4 941 878
3	Projekt "Moja Szansa"	635 460,18	PO KL 2007-2013	2009-2013	brak danych	brak danych
4	Budowa sieci wodociągowej Polichno - Żarnowica	494 714	PROW 2007-2013	2010	195 071	299 643
5	Piknik średniowieczny	49 320	PO KL 2007-2013	2010	45 641	3 679
6	Przebudowa drogi gminnej Psary - Lechawa - Prosenie	3 049 248	RPO Wł 2007-2013	2011	1 093 658	1 955 590
7	Budowa placu zabaw dla dzieci w miejscowości Wolbórz	27 230	PROW 2007-2013	2012	15 496	11 734
8	Budowa placu zabaw dla dzieci w miejscowości Komorniki	27 230	PROW 2007-2013	2012	15 496	11 734
9	Budowa placu zabaw dla dzieci w miejscowości Golesze Duże	27 230	PROW 2007-2013	2012	15 496	11 734
10	Budowa placu zabaw dla dzieci przy Przedszkolu Samorządowym w Wolborzu	27 230	PROW 2007-2013	2012	15 496	11 734
11	Odnowa centrum miejscowości Wolbórz poprzez przebudowę Placu Jagiełły jako przestrzeni społeczno-kulturowej	763 004	PROW 2007-2013	2013	107 927	655 077

2. Charakterystyka sfery społecznej

2.1. Sytuacja demograficzna

Gmina Wolbórz (wg stanu na 31.12.2013 r.) liczy ogółem 7 800 mieszkańców, w tym 3 858 mężczyzn i 3 942 kobiety. Mieszkańcy miasta - 2 388 osób - stanowi 30,6% ludności gminy. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 51 osoby na 1 km².

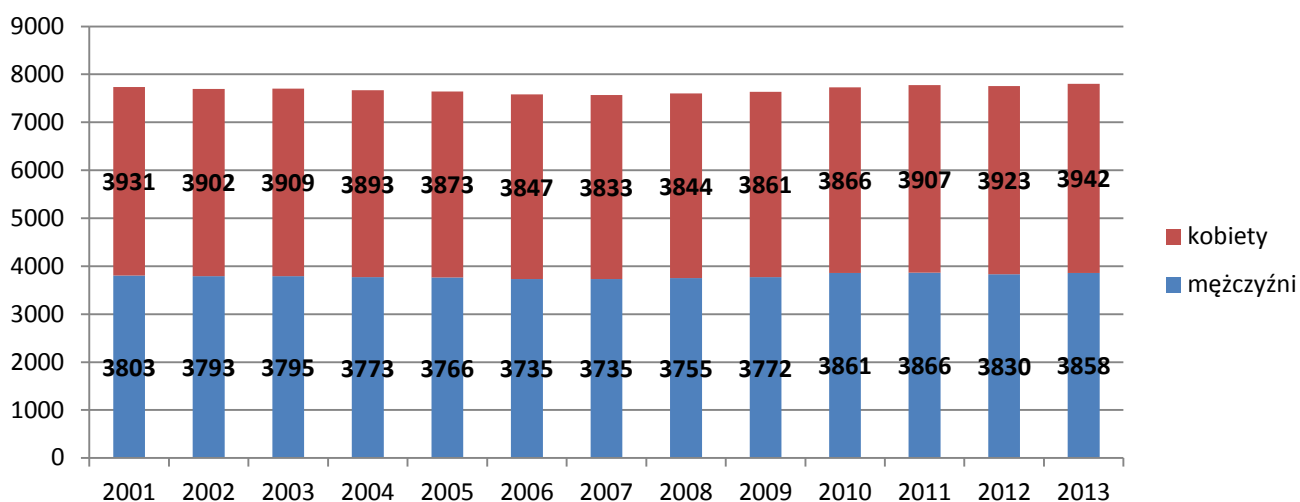
Tabela 7. Liczba ludności w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)

Liczba ludności	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
liczba ludności w gminie ogółem	7 568	7 599	7 633	7 727	7 773	7 753	7 800
liczba mężczyzn ogółem	3 735	3 755	3 772	3 861	3 866	3 830	3 858
liczba kobiet ogółem	3 833	3 844	3 861	3 866	3 907	3 923	3 942
liczba ludności z terenu miasta	-	-	-	-	2 366	2 365	2 388
liczba mężczyzn z terenu miasta	-	-	-	-	1 167	1 152	1 162
liczba kobiet z terenu miasta	-	-	-	-	1 199	1 213	1 226
liczba ludności z terenów wiejskich	7 568	7 599	7 633	7 727	5 407	5 388	5 412
liczba mężczyzn z terenów wiejskich	3 735	3 755	3 772	3 861	2 699	2 678	2 696
liczba kobiet z terenów wiejskich	3 833	3 844	3 861	3 866	2 708	2 710	2 716

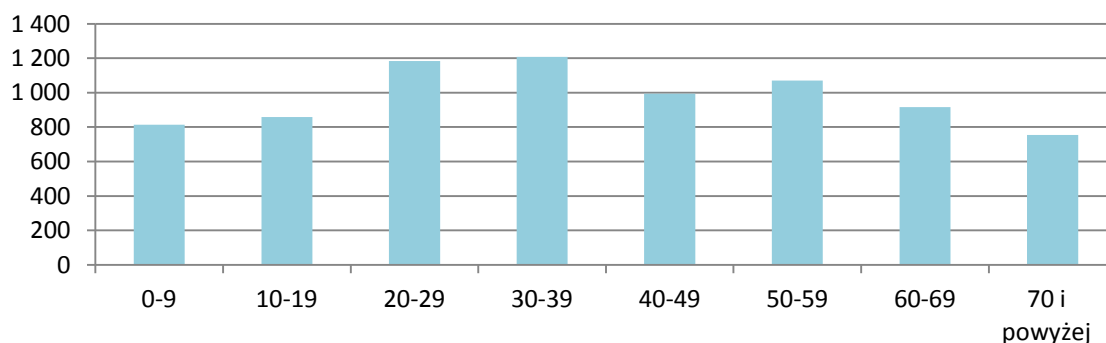
Tabela 8. Liczba ludności w gminie Wolbórz w podziale na grupy wiekowe w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)

Liczba ludności w wieku	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-9 lat	707	724	769	767	802	798	813
10-19 lat	1 143	1 101	1 057	989	934	881	859
20-29 lat	1 124	1 140	957	1 227	1 233	1 220	1 184
30-39 lat	1 019	1 035	1 043	1 107	1 118	1 138	1 208
40-49 lat	980	963	944	968	988	981	994
50-59 lat	1 109	1 110	1 129	1 127	1 099	1 085	1 071
60-69 lat	914	701	732	768	812	877	916
70 lat i powyżej	826	825	802	774	787	773	755

Wykres 4. Liczba ludności w gminie Wolbórz w latach 2001-2013

Wykres 5. Liczba ludności w podziale na grupy wiekowe w gminie Wolbórz w roku 2013

Stopień koncentracji ludności w gminie nie jest równomierny. Najwięcej mieszkańców ma miasto - ogółem 2 388 mieszkańców. Najludniejszymi sołectwami w gminie są: Golesze Duże, Lubiaszów i Stanisławów.

Tabela 9. Ludność według ekonomicznych grup wiekowych w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)

Liczba ludność	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
w wieku przedprodukcyjnym	1 562	1 536	1 526	1 490	1 466	1 452	1 465
w wieku produkcyjnym	4 706	4 738	4 785	4 919	4 952	4 930	4 927
w wieku poprodukcyjnym	1 319	1 325	1 322	1 318	1 355	1 398	1 408

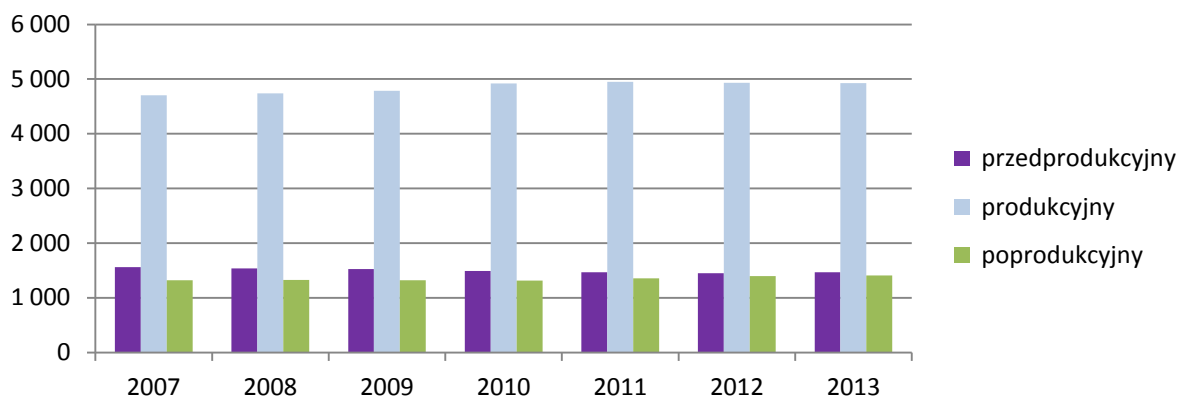
Struktura ludności gminy pod względem ekonomicznych grup wiekowych (według danych GUS) przedstawia się następująco: 18,8% ogółu mieszkańców stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), 63,2% osoby w wieku produkcyjnym, a 18,1% osoby w wieku poprodukcyjnym.

Populacja gminy charakteryzuje się obecnie mało korzystną strukturą wiekową, ponieważ jest znikoma różnica pomiędzy populacją w wieku przedprodukcyjnym a poprodukcyjnym. Zdecydowana większość mieszkańców gminy znajduje się w wieku produkcyjnym, liczba ta rośnie.

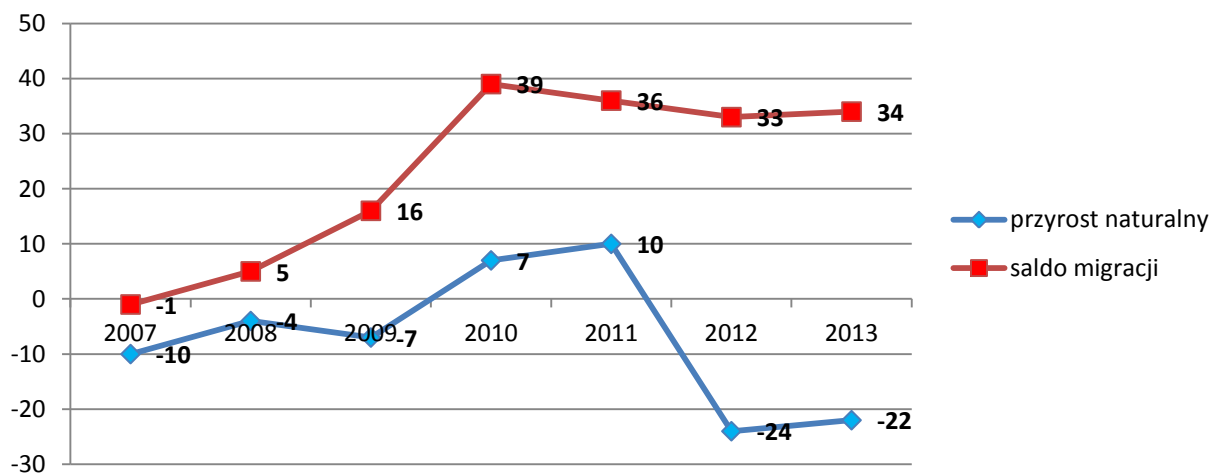
Tabela 10. Przyrost naturalny i saldo migracji w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)

Wskaźnik w liczbach naturalnych	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
przyrost naturalny	-10	-4	-7	7	10	-24	-22
saldo migracji	-1	5	16	39	36	33	34

Wykres 6. Struktura ekonomicznych grup wiekowych w gminie Wolbórz (w liczbach)

Wykres 7. Struktura przyrostu naturalnego i salda migracji w gminie Wolbórz (w liczbach)

Wskaźniki demograficzne dla gminy Wolbórz wynoszą (wg GUS, 2013):

- wskaźnik obciążenia demograficznego:
 - ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym – 58,3 osób,
 - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – 96,1 osób,
 - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym – 28,6 osób,
- udział ludności według ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem:
 - w wieku przedprodukcyjnym – 18,8 % osób,
 - w wieku produkcyjnym – 63,2 % osób,
 - w wieku poprodukcyjnym – 18,1 % osób,
- wskaźniki modułu gminnego:
 - gęstość zaludnienia – 51 osób na 1 km²,
 - kobiety na 100 mężczyzn – 102

- przyrost naturalny na 1000 ludności – -2,8, w liczbach naturalnych – -22 osoby,
- saldo migracji - 34 osoby.

Ludność gminy Wolbórz stanowi 8,5% ludności powiatu piotrkowskiego oraz 0,3 % ludności województwa łódzkiego.

Tabela 11. Porównanie wybranych wskaźników demograficznych gminy Wolbórz do wskaźników demograficznych powiatu piotrkowskiego i województwa łódzkiego w roku 2013 (GUS, 2013)

Wskaźnik	Jednostka	Gmina Wolbórz	Powiat piotrkowski	Województwo łódzkie
ludność w wieku przedprodukcyjnym	%	18,8	20,1	17,0
ludność w wieku produkcyjnym	%	63,2	61,8	62,4
ludność w wieku poprodukcyjnym	%	18,1	18,1	20,6
gęstość zaludnienia	osoba na 1 km ²	51	64	138
kobiety na 100 mężczyzn	osoba	102	103	110
małżeństwa na 1000 ludności	‰	4,8	4,0	4,3
urodzenia żywe na 1000 ludności	‰	10,2	10,2	8,9
zgoni na 1000 ludności	‰	13,0	11,8	12,4
przyrost naturalny na 1000 ludności	‰	-2,8	-1,6	-3,5

Pozytywnym zjawiskiem demograficznym na terenie gminy jest stale rosnąca liczba mieszkańców, co jest spowodowane utrzymującym się, dość dużym saldem migracji. Ponadto zaznacza się stosunkowo wysoki wskaźnik liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz w wieku do 18 lat, co może pozytywnie zaowocować w przyszłości, jeśli warunki w gminie będą korzystne dla osiedlania się młodych ludzi. Niestety wskaźniki przyrostu naturalnego zaznaczają wyraźne spadki i w chwili obecnej nie wykazują zmiany tendencji. Do niekorzystnych zjawisk demograficznych należą zbyt mała różnica pomiędzy wskaźnikami liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, co świadczy o starzeniu się społeczeństwa oraz wysoki, ujemny, wskaźnik przyrostu naturalnego.

2.2. Gospodarstwa domowe i źródła ich utrzymania

W gminie Wolbórz jest 2 411 gospodarstw domowych (według danych Narodowego Spisu Powszechnego). W przeważającej części są to gospodarstwa jednorodzinne. Struktura gospodarstw domowych w gminie kształtuje się następująco:

- gospodarstwa jednorodzinne stanowią 72 % liczby gospodarstw ogółem (w tym gospodarstwa: dwuosobowe - 27,4 % , trzyosobowe - 24,8 % , czterosobowe i więcej - 47,8 %),
- gospodarstwa dwurodzinne stanowią 6,4 %,
- trzy i więcej rodzinne - 0.3%,
- nierodzinne - 21,3 %.

Ocena poziomu życia mieszkańców gminy związana jest z oceną poziomu zaspokojenia ich potrzeb materialnych oraz z jakością życia. Źródłami utrzymania są: praca najemna

w rolnictwie i poza nim oraz niezarobkowe źródła utrzymania (np. emerytura, renta). Procentowe wyliczenie źródeł utrzymania gospodarstw domowych w gminie Wolbórz (według danych Narodowego Spisu Powszechnego):

- źródła zarobkowe
 - praca najemna: poza rolnictwem w sektorze publicznym - 30,8%,
 - na rachunek własny: poza rolnictwem - 3,4 %,
 - w rolnictwie - 21,1%,
- źródła niezarobkowe:
 - emerytura - 25,7 %,
 - renta - 13,8%,
 - inne niezarobkowe - 4,9 %.

Według danych GUS 44,5% gospodarstw domowych utrzymuje się z tzw. źródeł niezarobkowych tj. renta, emerytura, zasiłek, itp. Dla pozostałych gospodarstw domowych głównym źródłem utrzymania jest praca najemna poza rolnictwem lub prowadzenie gospodarstwa rolnego.

2.3. Zatrudnienie i rynek pracy

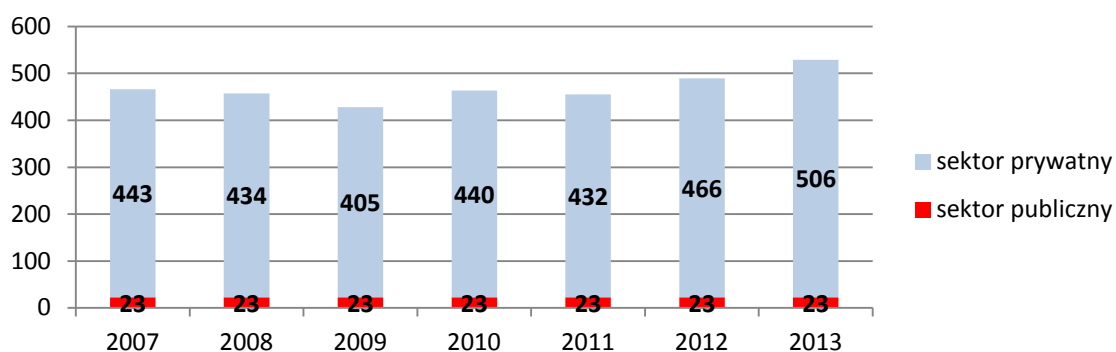
Do wiodących funkcji w rozwoju gospodarczym gminy Wolbórz zalicza się głównie rolnictwo oraz prowadzenie różnego rodzaju działalności gospodarczej w sektorze prywatnym tj. handel, usługi, drobna wytwórczość. Ze względu na położenie gminy przy drodze ekspresowej S8 na terenach inwestycyjnych działają centra logistyczne. Ponadto - ze względu na walory przyrodnicze i obecność Zbiornika Sulejowskiego - w gminie rozwija się też turystyka.

Tabela 12. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2007-2013 z terenu gminy Wolbórz (GUS, 2007-2013)

Liczba podmiotów gospodarczych	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
liczba podmiotów gospodarczych ogółem	465	460	428	463	455	489	506
sektor publiczny ogółem	23	23	23	23	23	23	23
sektor prywatny ogółem	443	437	405	440	432	466	482
w sektorze prywatnym:							
osoby fizyczne	358	353	329	365	350	383	394
spółki handlowe	18	21	20	19	25	25	31
spółki handlowe z kapitałem zagranicznym	2	2	2	2	3	3	3
spółdzielnie	2	2	1	1	1	1	1
stowarzyszenia i organizacje społeczne	28	30	29	29	30	30	29

Rynek pracy na terenie gminy kształtowany jest głównie przez sektor prywatny - 95,2%, w którym dominują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą - 81,7%. Wśród zarejestrowanych podmiotów gospodarczych - 234 podmiotów funkcjonuje na terenie miasta i 272 na terenach wiejskich.

Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (w liczbach)

Wśród podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie dominują podmioty zatrudniające do 9 osób (92%), do 50 osób zatrudnia ok 6% podmiotów.

Rolnictwo stanowi również ważny sektor lokalnej gospodarki w gminie Wolbórz, dający zatrudnienie ok 21% mieszkańców. Na obszarze gminy znajduje się 938 gospodarstw rolnych, w tym 902 prowadzące działalność rolniczą (Powszechny Spis Rolny z 2010 roku). W gminie działają gospodarstwa indywidualne. Średnia ich powierzchnia 8,9 ha. Głównym kierunkiem produkcji rolnej są uprawy zbóż, ziemniaków oraz roślin pastewnych. Podstawowymi gałęziami produkcji zwierzęcej jest chów bydła i trzody chlewnej oraz drobiu. W rejestrze Regon według sektora gospodarczego: rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo w gminie Wolbórz jest zarejestrowanych 40 podmiotów gospodarczych.

Z uwagi na położenie gminy oraz walory przyrodnicze coraz istotniejszym elementem gospodarki staje się także szeroko pojęta turystyka (np. gospodarstwa agroturystyczne).

W Powiatowym Urzędzie Pracy w Piotrkowie Trybunalskim w roku 2013 z terenu gminy zarejestrowanych było 342 osoby. Wskaźnik bezrobocia wynosił 6,9%.

Tabela 13. Pracujący według innego podziału niż PKD w gminie Wolbórz w latach 2007-2012 (GUS, 2007-2012)

Liczba osób pracujących	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ogółem	2 168	2 257	2 038	1 911	1 928	1 859
mężczyźni	1 114	1 149	1 017	905	944	875
kobiety	1 054	1 108	1 021	1 006	984	984

Ze względu na brak funkcji wiodącej w gospodarce gminy zaznacza się dywersyfikacja rodzajowa podmiotów gospodarczych. Ponieważ jednak większość podmiotów gospodarczych jest firmami niewielkimi, zatrudniającymi do kilku osób, nie gwarantuje to mnogości oraz atrakcyjności ofert pracy, zwłaszcza dla wykwalifikowanych osób.

2.4. Problemy społeczne

Gmina Wolbórz zabezpiecza podstawowe potrzeby społeczne. Na jej terenie działają placówki oświatowe do szczebla ponadgimnazjalnego, podstawowa opieka medyczna, instytucje społeczne (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Miejski Ośrodek Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna, Policja i inne).

Wolbórz przeżywa problemy podobne do wielu gmin. Szczególnie niekorzystny wpływ na funkcjonowanie i rozwój gminy ma niskie tempo rozwoju gospodarczego, który bezpośrednio odbija się na poziomie życia mieszkańców.

Ważnymi wskaźnikami kondycji społeczeństwa gminy są: demografia, wykształcenie mieszkańców, aktywność zawodowa (w tym skala bezrobocia) oraz aktywność społeczna.

W gminie obserwuje się niekorzystne wskaźniki demograficzne, dotyczące zwłaszcza ujemnego przyrostu naturalnego, obserwuje się też zbyt małą różnicę pomiędzy liczbą mieszkańców osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku poprodukcyjnym, ale ze względu na dodatnie saldo migracji - liczba mieszkańców rośnie.

Na terenie gminy w 2013 roku, ze świadczeń Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, korzystało 365 rodzin (tj. 858 osób). Najwięcej świadczeń przyznawanych było z powodu ubóstwa, bezrobocia, niepełnosprawności oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Większość rodzin pobierała zasiłki z więcej niż jednego powodu w ciągu roku.

Gmina ma do zaoferowania mieszkańcom różnego rodzaju pomoc finansową poprzez działający Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz pomoc instytucjonalną (opieka zdrowotna, Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, punkty konsultacyjne) oraz inne instytucje, organizacje i stowarzyszenia działające lub współpracujące z gminą.

Wśród problemów społecznych w gminie zaznaczają się problemy z niepełnosprawnością - w 2013 roku 108 osób niepełnosprawnych korzystało z pomocy MOPS, 6 osób uczestniczyło w Warsztatach Terapii Zajęciowej.

Z danych MKRPA wynika, że w roku 2013 na terenie gminy przeprowadzono 17 rozmów motywacyjnych dla osób z problemem alkoholowym, skierowano 2 wnioski o przymusowe leczenie i 1 wniosek do sądu. Niepokojącym jest jednak fakt, sporządzenia aż 10 Niebieskich Kart dla osób dopuszczających się przemocy domowej, w tym 9 dla osób będących pod wpływem alkoholu.

Bezrobocie jest jednym z poważniejszych problemów społeczno-ekonomicznych gminy. W skali gminy Wolbórz bezrobocie wynosi 6,9 % osób w wieku produkcyjnym. Bezrobotni gminy stanowią 7,7% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Piotrkowie Trybunalskim. Zarówno w skali gminy jak i powiatu liczba osób pozostających bez pracy jest rosnąca.

Tabela 14. Poziom bezrobocie w latach 2007-2013 na terenie gminy Wolbórz (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ogółem	243	199	271	332	324	336	342
kobiety	112	93	130	150	162	162	164
z prawem do zasiłku	32	41	58	69	74	60	58
pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy	156	97	104	137	134	170	171
stopa bezrobocia według GUS w %	5,2	4,2	5,7	6,7	6,5	6,8	6,9

Wykres 9. Wybrane wskaźniki ilustrujące poziom bezrobocia w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (w liczbach)

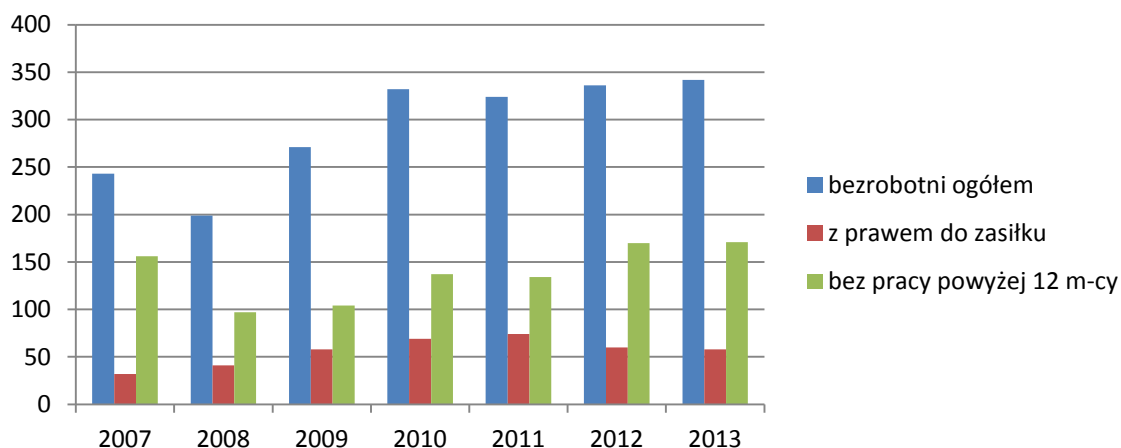

Tabela 15. Liczba osób bezrobotnych wg poziomu wieku w latach 2009-2013 na terenie gminy Wolbórz (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)

Wiek	2009	2010	2011	2012	2013
18-24 lat	47	63	64	81	67
25-34 lat	84	120	111	103	110
35-44 lat	55	65	61	60	58
45-54 lat	57	52	59	59	62
55-59 lat	19	25	21	23	30
60-64 lat	9	7	8	10	15

Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych wg czasu pozostawania bez pracy w latach 2009-2013 na terenie gminy Wolbórz (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)

Wiek	2009	2010	2011	2012	2013
do 1 mies.	20	42	17	26	40
od 1 - 3 m-cy	51	68	70	61	50
od 3 - 6 m-cy	60	64	70	57	61
od 6 - 12 m-cy	65	64	63	66	64
od 12 - 24 m-cy	46	57	56	58	75
powyżej 24 m-cy	29	37	48	58	52

Wśród osób bezrobotnych na terenie gminy Wolbórz w roku 2013 jest m.in.:

- 178 mężczyzn i 164 kobiety (47,9% ogółu bezrobotnych),
- zaledwie 58 osób z prawem do zasiłku (16,9% ogółu bezrobotnych),
- 235 osób w wieku produkcyjnym mobilnym (72,5 % ogółu bezrobotnych),
- z wykształceniem: wyższym - 45 osób, policealnym - 83 osoby, średnim - 23 osoby, zasadniczym zawodowym - 82 osoby, gimnazjalnym i poniżej - 105 osób.

Tabela 17. Rodzaje pomocy udzielonej bezrobotnym w gm. Wolbórz przez Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim w latach 2007-2013 (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
prace interwencyjne	11	9	1	9	5	8	12
roboty publiczne	-	-	-	-	-	-	1
staż	23	33	2	54	22	38	33
przygotowanie zawodowe	2	1	-	-	-	-	-
szkolenia	13	13	-	36	9	18	23
dotacje	8	12	2	14	8	11	10

Wiele różnych przyczyn ekonomicznych i społecznych powoduje coraz większe rozwarstwienie społeczeństwa oraz wzrost liczby rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji. Aktywność mieszkańców gminy może przejawiać się nie tylko w sferze gospodarczej, ale innych działań społecznych, udziału w wyborach, aktywizowaniu środowiska lokalnego.

2.5. Mieszkalnictwo

Na obszarze gminy Wolbórz dominuje budownictwo mieszkalne, w tym:

- zabudowa jednorodzinna w formie osiedlowej,
- zabudowa jednorodzinna wolno stojąca i szeregowa,
- zabudowa zagrodowa i jednorodzinna – na terenach wiejskich gminy, ukształtowana w oparciu o tradycje rolnicze i rolnicze wykorzystanie ziemi, zgrupowana głównie wzdłuż dróg, charakteryzująca się stosunkowo małym rozproszeniem.

Ogółem na terenie gminy Wolbórz jest 2 272 budynków mieszkalnych, w tym 2 496 mieszkań (762 mieszkania na terenie miasta, 1 734 mieszkania na terenach wiejskich).

Zdecydowaną większość mieszkań na terenie miasta i gminy znajduje się w posiadaniu osób prywatnych. W gminie nie ma spółdzielni mieszkaniowych gospodarujących zasobami mieszkaniowymi.

Tabela 18. Mieszkania według okresu budowy do roku 2002 (GUS, Narodowy Spis Powszechny - Mieszkania 2002) oraz mieszkania indywidualne oddane do użytkowania w latach 2003-2013 na terenie gminy Wolbórz (GUS, 2003-2013)

Okres budowy	Wyszczególnienie		
	ogółem (liczba)	powierzchnia użytkowa (w m ²)	średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (w m ²)
przed 1918	68	3 432	50,4
1918-1944	219	12 842	58,6
1945-1970	753	53 522	71,1
1971-1978	343	32 057	93,5
1979-1988	455	48 047	105,6
1989-2002	254	29 600	116,5
2003-2007	108	12 651	117,1
2008	30	2 716	90,5
2009	34	3 185	93,7
2010	35	3 415	97,6
2011	43	4 945	115
2012	29	2 957	101,9
2013	29	3 758	129,6

Ruch budowlany na terenie gminy, biorąc pod uwagę okres 2003-2013, kształtuje się na poziomie około 28 mieszkań na rok i dotyczy budynków nowych, jak również po rozbudowie. Nowe mieszkania realizowane są w ramach budownictwa indywidualnego i charakteryzują się wyższym standardem zamieszkania – średnia powierzchnia nowych mieszkań kształtuje się na poziomie pomiędzy 90 a 129 m².

Dla poziomu życia ludności gminy ważne są również wskaźniki mieszkaniowe, tj.: powierzchnia lokalu, wyposażenie w instalacje techniczno-sanitarne, dostęp do infrastruktury technicznej.

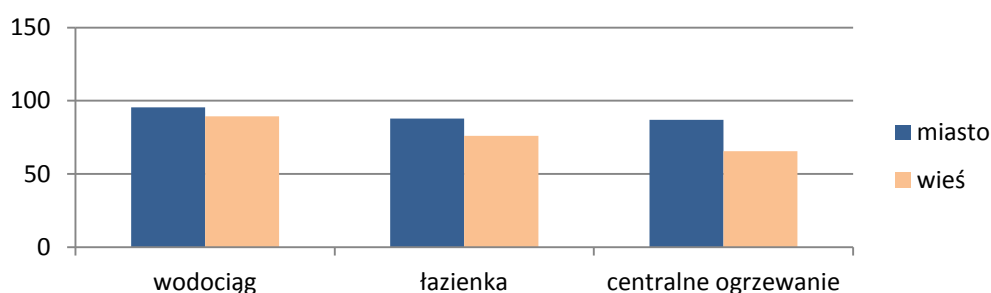
Przeciętne wskaźniki mieszkaniowe dla ogółu mieszkań i budynków mieszkalnych na terenie gminy kształtują się na poziomie (GUS, 2012):

- powierzchnia użytkowa 1 mieszkania - 87,7 m²,
- powierzchnia użytkowa na 1 osobę - 28,2 m²,
- mieszkania na 1000 mieszkańców - 321,9.

Tabela 19. Wskaźniki procentowe wyposażenia mieszkań w gminie Wolbórz w latach 2007-2012 (GUS, 2007-2012)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012
wskaźniki dla miasta w %						
wodociąg					95,4	95,4
łazienka	-				87,9	87,9
centralne ogrzewanie					87,0	87,0
wskaźniki dla wsi w %						
wodociąg	86,9	87,0	87,2	91,0	89,2	89,3
łazienka	72,1	72,3	72,5	79,3	75,9	76,1
centralne ogrzewanie	67,4	67,7	67,9	71,6	65,3	65,6

Wykres 10. Porównanie wskaźników wyposażenia mieszkań w infrastrukturę techniczną w gminie Wolbórz (w %)

2.6. Infrastruktura społeczna

2.6.1. Oświata

Na terenie gminy Wolbórz znajdują się placówki oświatowe:

- Przedszkole Samorządowe w Wolborzu (ul. Mickiewicza 13, Wolbórz),
- Szkoła Podstawowa im. Stefana Żeromskiego w Goleszach Dużych (Golesze Duże 23),
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Komornikach (Komorniki 99),
- Szkoła Podstawowa im. Miry i Tadeusza Sygietyńskich w Proszeniu (Proszenie 98)
- Szkoła Podstawowa im. Władysława Jagiełły w Wolborzu (ul. Modrzewskiego 105, Wolbórz),
- Publiczne Gimnazjum im Królowej Jadwigi w Wolborzu (ul. Modrzewskiego 105, Wolbórz).

Przy szkołach podstawowych w Komornikach, Proszeniu i Wolborzu funkcjonują oddziały przedszkolne.

W zabytkowym pałacu w Wolborzu mieści się Zespół Szkół Rolniczego Centrum Kształcenia Ustawicznego - szkoła pod kuratelą Starostwa Powiatowego w Piotrkowie Trybunalskim. W szkole istnieje możliwość kształcenia ponadgimnazjalnego w: Liceum Ogólnokształcącym, Technikum Informatycznym, Technikum Samochodowym, Technikum Hodowli Koni, Technikum Technologii Żywności i Zasadniczej Szkole Zawodowej.

Tabela 20. Informacje o placówkach oświatowych na terenie gminy Wolbórz - stan na rok 2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Placówka oświatowa	Liczba uczniów /kl. O	Liczba nauczycieli	Liczba sal dydaktycznych	Powierzchnia użytkowa w m ²	Sale gimnastyczne
Przedszkole Samorządowe w Wolborzu	125	8	4	733,5	1 - użytkowana jako sala dla V grupy dzieci
Szkoła Podstawowa w Golezszach Dużych	141	15	8	856	519 m ² z zapleczem
Szkoła Podstawowa w Komornikach	109	15	8	996	salka korekcyjna
Szkoła Podstawowa w Proszeniu	54	11	6	424	brak
Szkoła Podstawowa w Wolborzu	291	33	14	1142	brak
Publiczne Gimnazjum w Wolborzu	210	29	17	784	1056 m ²
Zespół Szkół RCKU w Wolborzu	285	52	26	1 438,14	287,37 m ²

W placówkach oświatowych na terenie gminy organizowane są dla uczniów zajęcia dodatkowe, koła przedmiotowe, koła zainteresowań (plastyczne, muzyczne, przyrodnicze), zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, szkolne koła sportowe, chór, zawody, rajdy, wycieczki itp. W Gimnazjum w Wolborzu działają Szkolne Koło PCK - wolontariat oraz Szkolne Koło PTSM "Traper". Prowadzone są także akcje, mające na celu aktywizację uczniów, np.: organizacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, zbiórki surowców wtórnych, zbiórki konkretnych rzeczy, akcja "Sprzątanie Świata".

Placówki oświatowe w gminie realizują szkolne programy profilaktyczne z zakresu: dbałości o zdrowie i higienę, problematyki dojrzewania, bezpieczeństwa, a także szkodliwości wszelkich uzależnień. Programy te to m.in.: "Zachowaj trzeźwy umysł", "Trzymaj formę", "Zadbaj o swoje płuca", "Kochaj mnie, nie bij mnie", "Żyj smacznie i zdrowo", "Postaw na rodzinę", "Czyste powietrze wokół nas". W szkołach prowadzone są także ogólnopolskie programy rządowe: "Owoce w szkole" i "Szlanka mleka".

W realizacji swych zadań placówki oświatowe współpracują ściśle z instytucjami publicznymi, tj.: Urzędem Miejskim, Policją, ośrodkami zdrowia, MOPS, MOK, Biblioteką, a także ze stowarzyszeniami działającymi lokalnie i ponadlokalnie.

W ramach współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w szkołach prowadzone jest np. dożywianie w formie posiłków w stołówkach szkolnych oraz pomoc najuboższym uczniom w zakupie podręczników i pomocy dydaktycznych.

Ponadto od 2012 roku w gminie funkcjonuje Zamiejscowy Ośrodek Wyższej Inżynierskiej Szkoły Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy z Radomia, który prowadzi studia pomaturalne na kilku kierunkach.

2.6.2. Ochrona zdrowia

Na terenie gminy Wolbórz zadania w zakresie podstawowej opieki medycznej zapewniają:

- Gminny Ośrodek Zdrowia w Wolborzu (ul. Sportowa 7),
- Niepubliczna Przychodnia Lekarska "AMICUS-MED" w Wolborzu (ul. Sportowa 32/34),
- Niepubliczna Przychodnia Lekarska "AMICUS-MED" w Goleszach (Golesze Duże 27),
- Podstacja Pogotowia Ratunkowego w Wolborzu.

Zapewnienie opieki medycznej dla mieszkańców gminy Wolbórz w zakresie podstawowym, realizowane jest poprzez poradnie ogólną i dla dzieci. Niepubliczna Przychodnia Lekarska "AMICUS-MED" prowadzi ponadto poradnie położniczo-ginekologiczną, rehabilitacyjną oraz medycyny pracy w ramach NFZ oraz odpłatne usługi w poradniach: dermatologicznej, diabetologicznej, kardiologicznej, neurologicznej, gastroenterologicznej, okulistycznej. Ponadto prowadzone są badania diagnostyczne w laboratorium oraz RTG i USG.

W Wolborzu działają dwa prywatne gabinety stomatologiczne.

Apteka znajduje się w Wolborzu, punkty apteczne w Wolborzu i Goleszach.

Specjalistyczną oraz szpitalną opiekę medyczną mieszkańcom gminy zapewnia Samodzielny Szpital Wojewódzki im. Mikołaja Kopernika w Piotrkowie Trybunalskim (ul. Rakowska 15) oraz Powiatowy Zespół Opieki Zdrowotnej w Piotrkowie Trybunalskim (ul. Roosevelta 3).

Szpital Wojewódzki dysponuje oddziałami: anestezjologii i intensywnej terapii, chirurgicznym, dziecięcym, dziennym psychiatrycznym, gastroenterologicznym, kardiologicznym, laryngologicznym, neurologicznym, noworodkowym, obserwacyjno-zakaźnym, okulistycznym, położniczo-ginekologicznym, rehabilitacji kardiologicznej, rehabilitacji neurologicznej, reumatologicznym, szpitalnym oddziałem ratunkowym, urazowo-ortopedycznym, wewnętrznym.

W szpitalu działają poradnie: alergologiczna, chirurgiczna dla dorosłych i chirurgiczna dla dzieci, chorób zakaźnych i chorób zakaźnych dla dzieci, dermatologiczna, endokrynologiczna i endokrynologiczna dla dzieci, gastroenterologiczna, ginekologiczno-położnicza, gruźlicy i chorób płuc, hepatologiczna, kardiologiczna, logopedyczna nefrologiczna, neurologiczna, okulistyczna - leczenia zezów, okulistyczna i okulistyczna dla dzieci, onkologiczna, ortopedyczna, położniczo-ginekologiczna, rehabilitacji, reumatologiczna, zdrowia psychicznego dla dorosłych.

Ponadto funkcjonują także: zakłady diagnostyczne:

- zakład diagnostyki obrazowej - CT, rezonans magnetyczny, RTG, USG, mammografia,
- zakład diagnostyki laboratoryjnej
- zakład patomorfologii

oraz Stacja Dializ.

Powiatowy Zespół Opieki Zdrowotnej dysponuje oddziałami: chirurgicznym, kardiologicznym i chorób wewnętrznych z ośrodkiem stymulacji serca, noworodkowym, OIOM, położniczo-ginekologicznym, urologicznym. Poradnie specjalistyczne dostępne w PZOZ to: chirurgiczna, diabetologiczna, dla kobiet, fizjoterapii, kardiologiczna, laryngologiczna, neurologiczna, okulistyczna, rehabilitacyjna, reumatologiczna, stomatologiczna, urologiczna, zdrowia psychicznego i odwykowego oraz pracownie: fizjoterapii, masażu leczniczego, kontroli rozruszników. Ponadto funkcjonują pracownie specjalistyczne USG, RTG.

2.6.3. Pomoc społeczna

Na terenie gminy pomoc społeczną mieszkańcom świadczy Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wolborzu, który realizuje zadania własne zgodnie z wymogami określonymi przez przepisy prawa stosownie do zaleceń Burmistrza Wolborza zadania zlecone z zakresu pomocy społecznej na mocy przepisów prawnych i ustaleń Wojewody Łódzkiego.

MOPS realizuje swe zadania na podstawie m.in.: ustawy o pomocy społecznej, ustawy o świadczeniach rodzinnych, ustawy o dodatkach mieszkaniowych, ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, przepisów dotyczących samorządu gminnego, finansów publicznych, rehabilitacji zawodowej i społecznej, zatrudnienia osób niepełnosprawnych, zamówień publicznych i systemu ubezpieczeń społecznych. Ośrodek może udzielać pomocy w formie pieniężnej oraz rzeczowej.

Przy realizacji zadań MOPS współdziała z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, kościołem katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

MOPS udziela pomocy mieszkańcom gminy, których dochód nie przekracza

- 542 zł dla osoby samotnie gospodarującej,
- 456 zł dla osoby w rodzinie.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wolborzu prowadzi gospodarkę finansową na zasadach obowiązujących samorządowe jednostki budżetowe. Pomoc społeczna finansowana jest ze środków: budżetu gminy (realizacja zadań własnych), dotacji budżetu państwa (realizacja zadań zleconych), dotacji budżetu państwa przeznaczonych na dofinansowanie zadań własnych.

Tabela 21. Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPS w Wolborzu w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
liczba rodzin korzystających z pomocy	293	287	295	299	290	351	356
liczba osób w rodzinach	876	828	774	746	730	847	858

Tabela 22. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w Wolborzu według powodów przyznania w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ubóstwo	239	192	198	193	197	203	220
bezdomność	5	3	5	3	4	5	4
bezrobocie	150	93	91	103	120	145	150
niepełnosprawność	93	107	110	121	112	113	127
długotrwała choroba	82	90	90	83	78	64	74
przemoc w rodzinie	-	1	2	3	3	6	5
ochrona macierzyństwa	30	36	37	33	28	28	36
bezradność opiekuńczo-wychowawcza	65	48	59	78	69	80	93
alkoholizm	38	31	31	34	34	39	35
trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	4	3	1	4	7	6	1
zdarzenie losowe	5	7	-	1	-	3	-

Wykres 11. Główne powody przyznania świadczeń z pomocy społecznej dla mieszkańców gminy Wolbórz w roku 2013 (w liczbach)

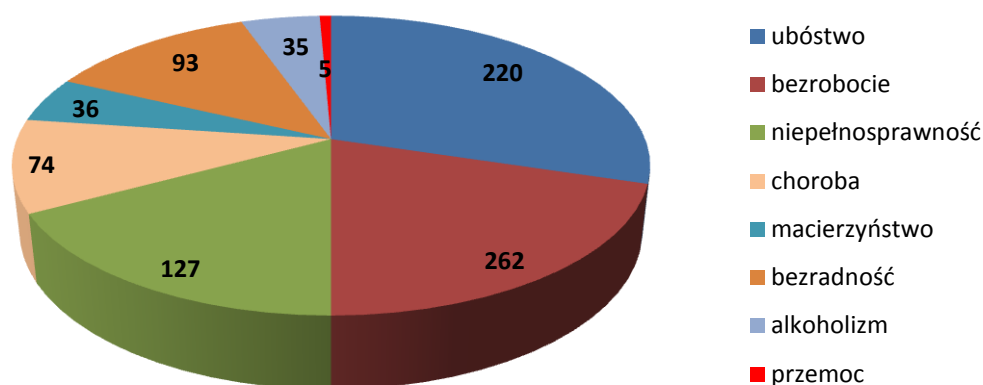

Tabela 23. Realizacja zadań własnych MOPS w Wolborzu w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
sprawianie pogrzebu	1	-	-	-	-	-	1
usługi opiekuńcze	3	4	3	3	2	4	5
zasiłki celowe i pomoc w naturze	238	227	246	242	234	244	250

W gminie działa pomoc instytucjonalna dla osób z problemami społecznymi. Są to Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Gminny Zespół d/s przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz 3 punkty konsultacyjne. Ponadto MOPS współpracuje z: PCPR w Piotrkowie Trybunalskim oraz lokalnie: Klubem Seniora, Związkiem Emerytów i Rencistów, Stowarzyszeniem Wzajemnej Pomocy Abstynenckiej "Zacisze", Kołami Gospodyń Wiejskich oraz Caritas.

Tabela 24. Środki finansowe na opiekę społeczną w Wolborzu wg źródeł pochodzenia w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)

Rok	Zadania własne	Zadania zlecone
2007	270 998	2 380 730
2008	249 744	2 508 323
2009	336 295	2 254 920
2010	1 128 390	2 080 760
2011	1 178 789	2 120 814
2012	1 326 618	2 279 621
2013	1 317 295	2 163 032

Mieszkańcy gminy mogą korzystać w rozwiązywaniu problemów społecznych z instytucji powiatowych w Piotrkowie Trybunalskim, np.: Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej, Ośrodka Interwencji Kryzysowej oraz Dziennego Domu Pomocy Społecznej, Polskiego Czerwonego Krzyża.

2.6.4. Bezpieczeństwo publiczne

Za bezpieczeństwo mieszkańców na terenie gminy odpowiada Komisariat Policji w Wolborzu (ul. Warszawska 3) - działający w strukturach Komendy Miejskiej Policji w Piotrkowie Trybunalskim. Komisariat obsługuje teren gmin Wolbórz, Moszczenica i Czarnocin.

W gminie działa 14 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, mieszczące się w: Wolborzu - jednostka posiada certyfikat KSRG, Bogusławicach, Komornikach, Kuznocinie, Lubiaszowie, Lubiatowie, Młynarach, Polichnie, Proszeniu, Psarach Lechawie, Świątnikach, Żarnowicy, Żywocinie.

Tabela 25. Wyposażenie jednostek OSP w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej	Wyposażenie
Bogusławice	motopompa PO-5
Komorniki	samochód ŻUK, motopompa PO-5
Kuzocin	samochód MERCEDES, motopompa MAGIRUS i PO-5
Lubiaszów	samochód MAN, motopompa PO-5
Lubiatów	samochód MAN, motopompa PO-5
Młynary	samochód FORD, motopompa PO-5
Polichno	samochód ŻUK, motopompa PO-5
Proszenie	samochód LUBLIN, motopompa PO-5
Psary Lechawa	motopompa PO-5
Psary Stare	samochód ŻUK, motopompa PO-5
Świątniki	samochód ŻUK, motopompa PO-5
Wolbórz	samochody: STAR, RENAULT, LUBLIN, motopompy: MAGIRUS, PO-%, NIAGARA (2 szt.), pompa szlamowa HONDA, pompa KOSHIN, agregat prądotwórczy EISEMANN i HONDA, aparaty powietrzne AUER i FENZY, pilarki do drewna STIHL (4 szt.), pilarki do betonu i stali (2 szt.), wentylator oddymiający JADAR, sprzęt hydrauliczny LUKAS: nożyce S510, rozpieracze SP310, pompa P620 SG, rozpieracz kolumnowy R 424, obcinacz pedałów LSH4 wsporniki LSR 120 i LSR-Cm podpory - zestaw LSS, platforma ratownicza LPR-5, zestaw ratownictwa medycznego i inny sprzęt
Żarnowica	samochód STAR, motopompa PO-5
Żywocin	samochód MERCEDES, motopompa PO-5

W gminie widoczne są bardzo silne tradycje pożarnicze zapoczątkowane przez Andrzeja Frycz-Modrzewskiego. Nakreślił on plan organizacyjny straży ogniowej i starał się wprowadzić stosowne uregulowania prawne. Dlatego od pięciu wieków istniała tu zorganizowana działalność straży pożarnej.

W Wolborzu mieści się Pożarnicze Centrum Historyczno-Edukacyjne Ziemi Łódzkiej z ekspozycją zabytkowych rekwizytów pożarniczych.

W powiecie działa Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Piotrkowie Trybunalskim, w której działa:

- Centrum Powiadamiania Ratunkowego z oficerami dyżurnymi PSP i dyspozytorami Pogotowia Ratunkowego,
- specjalistyczna grupa ratownictwa chemiczno-ekologicznego,
- grupa ratownictwa wodnego.

2.6.5. Kultura i dziedzictwo kulturowe

Działalność kulturalną na terenie gminy świadczą Miejski Ośrodek Kultury w Wolborzu, Miejska Biblioteka Publiczna w Wolborzu oraz Pożarnicze Centrum Historyczno-Edukacyjne Ziemi Łódzkiej w Wolborzu.

Głównym organizatorem życia społeczno-kulturalnego w gminie Wolbórz jest Miejski Ośrodek Kultury w Wolborzu. Działają w nim liczne koła zainteresowań, mają siedziby organizacje, kluby, stowarzyszenia. W MOK działają:

- Formacja Taneczna "ASTER",
- Basic Dance - hip-hop,
- Dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca "Proszeniacy",
- Męski Zespół Wokalny "Fermata",
- Żeński Zespół Wokalny "Cantare",
- Zespół Ludowy "Nad Wolbórką",

Prowadzone są zajęcia w kołach zainteresowań: plastycznym, rękodzieła artystycznego ATRA, teatralnym dla dzieci i dorosłych oraz nauki gry na instrumentach, zajęcia wokalne dziecięce i młodzieżowe, gimnastyka dla seniorów, aerobik.

Przy MOK funkcjonują: Wolborskie Towarzystwo Kultury i Turystyki, Klub Seniora "Uśmiech", Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów, Gminna Rada Kół Gospodyń Wiejskich.

Miejski Ośrodek Kultury organizuje ponadto: wystawy malarskie i fotograficzne, plastyczne, modelarski, okolicznościowe, prowadzi przeglądy dorobku artystycznego pałcówek oświatowych i MOK uroczystości rocznicowe i święta państwowe, organizuje coroczną imprezę Dni Wolborza.

W MOK mieści się Miejska Biblioteka Publiczna, która posiada dwie filie w Goleszach Dużych i Polichnie. Księgozbiór Biblioteki liczy łącznie 41 391 woluminów, z biblioteki korzysta 1 143 czytelników, rocznie wypożycza się ponad 16 600 publikacji na zewnątrz (dane: Miejska Biblioteka Publiczna w Wolborzu). Celem biblioteki i filii jest prowadzenie wielokierunkowej działalności rozwijającej potrzeby kulturalne mieszkańców, upowszechnianie czytelnictwa, upowszechnianie kultury lokalnej. W bibliotece prowadzone są cykle dla przedszkolaków, imprezy okolicznościowe, zajęcia komputerowe indywidualne oraz Akademia Rozwoju Talentów Wolborskich - przygotowanie maturzystów do egzaminów.

Pożarnicze Centrum Historyczno-Edukacyjne Ziemi Łódzkiej w Wolborzu działa od 2007 roku, jest placówką kulturalną o charakterze muzealnym, która włącza się w życie społeczno-kulturalne gminy i regionu. Zadaniem głównym Centrum jest prezentowanie dorobku pożarnictwa m.in.: rekwizyty pożarnicze (sprzęty: motopompy, sikawki ręczne i konne, beczkowsy, sprzęt gaśniczy i alarmowy, oświetlenie, pojazdy, uzbrojenie osobiste, umundurowanie, wyposażenie strażnic, sztandary).

Ponadto w Pożarniczym Centrum mieści się Izba Muzealna im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, w której gromadzone są eksponaty z zakresu archiwistyki, numizmatyki, archeologii i regionu. Izba zajmuje się Stowarzyszenie Przyjaciół Wolborza.

Ośrodkami kultury religijnej w gminie są parafie rzymsko-katolickie. Kościoły mieszczą się w miejscowościach:

- Wolbórz - p.w. św. Mikołaja Biskupa,
- Golesze-Swolszewice - p.w. Miłosierdzia Bożego.

Przy parafii w Wolborzu działa chór parafialny "Cantate Deo", uczestniczący w liturgii mszy świętej oraz uroczystościach państwowych.

Na terenie gminy Wolbórz znajduje się wiele zabytków architektonicznych.

Rysunek 4. Zespół pałacowy w Wolborzu (fotografia własna)

Tabela 26. Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego z terenu gminy Wolbórz (dane Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi, 2012)

Miejscowość	Zabytek	Numer rejestru
Bogusławice	park podworski	291 z 31.08.1983
Lubiatów	park podworski	20/P-IX-5 z 26.10.1948 oraz 308 z 31.08.1983
Wolbórz	kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	184-IX-30 z 24.07.1948 i z 1.02.1962 oraz 196 z 28.09.1967
Wolbórz	zespół pałacowy	pałac, nr rej.: 185-IX-31 z 24.07.1948 oraz 197 z 28.09.1967 oficyna pd.-wsch., nr rej.: 694 z 28.09.1967 oficyna pn.-zach., nr rej.: 695 z 28.09.1967 pawilon pd.-wsch., nr rej.: 696 z 28.09.1967 pawilon pn.-zach., nr rej.: 697 z 28.09.1967 park i aleja dojazd., nr rej.: 198 z 28.09.1967 2 aleje dojazdowe, nr rej.: 1151 z 14.06.1974

Zabytki gminy Wolbórz:

- zespół dworski w Bogusławicach obejmuje XIX- wieczny dwór murowany oraz część drewnianą pałacu z XVIII w, park powstał w XIX wieku w wyniku przekształcenia pierwotnego parku przydworskiego. Od 1921 zespół użytkowany jest przez gospodarstwo hodowlane "Stado Ogierów" (własność: Przedsiębiorstwo Jasta sp. z o.o.),
- zespół dworski w Lubiatowie otoczony parkiem z wartościowym drzewostanem pochodzący z XIX wieku., obejmujący murowany dwór, stajnie, spichlerz, gorzelnię magazyn i kuźnię,
- kościół parafialny p.w. św. Mikołaja - kolegiata - w Wolborzu pochodząca z XV wieku, wielokrotnie przebudowywana m.in. w XVIII wieku przez architekta Franciszka Placidi, z wieżą zwieńczoną barokowym hełmem. W kolegiacie zachowały się liczne zabytkowe obiekty liturgiczne oraz obrazy pędzla Franciszka Smuglewicza,
- zespół pałacowy dawnej rezydencji biskupów w Wolborzu z lat 1768-1773 zaprojektowany przez architekta Franciszka Placidi. Zespół obejmuje budynek pałacowy w stylu późnego baroku, dwie oficyny pałacowe oraz dwa pawilony. Odrestaurowany w latach 1950-1961. Do pałacu przylega obszerny park założony w stylu barokowym z cennym drzewostanem. Aktualnie zespół jest siedzibą Zespołu Szkół Rolniczego Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Poza obiektami i miejscami, objętymi ochroną na terenie gminy Wolbórz znajdują się miejsca posiadające walory historyczne, artystyczne i kulturowe. Są to, np.:

- układ przestrzenny miejscowości gminnej Wolbórz oraz wsi historycznych: Bogusławice, Komorniki, Kuznocin i Lubiaków,
- kaplica cmentarna p.w. św. Anny w Wolborzu z XIX wieku,
- kaplica p.w. św. Rocha w Wolborzu przy ul. Warszawskiej, pochodząca z XIX wieku,
- drewniany zbożowy młyn wodny na rzece Moszczance w Wolborzu z XIX wieku,
- murowany zbożowy młyn wodny na rzece Wolbórcie w miejscowości Lubiaków z XX wieku,
- murowany zbożowy młyn wodny na rzece Moszczance w miejscowości Studzianka Kolonia z XX wieku,
- stanowiska archeologiczne podlegające ochronie konserwatorskiej.

Cmentarze historyczne na terenie gminy znajdują się:

- w Wolborzu: cmentarz rzymskokatolicki, cmentarz żydowski,
- cmentarze ewangeliczne we wsiach: Leonów, Lubiaszów, Młoszów i Polichno.

Miejsca Pamięci Narodowej na terenie gminy:

- Golesze – mogiła powstańca z 1863 r.,
- Lubiaków – krzyż w miejscu straceń z 1916 r.,
- Lubiaszów – mogiła w lesie z 1939 r.,
- Polichno-Budy – pomnik w miejscu bitwy partyzanckiej z 1943 r.,
- Polichno - Muzeum (1968r.) i Pomnik Czynu Partyzanckiego (1966 r.),
- w Wolborzu: pomnik upamiętniający walczących za ojczyznę w latach 1943/44, rozstrzelanych w Pinkach Karlińskich i innych miejscach (cmentarz rzymskokatolicki), mogiła żołnierzy poległych w czasie I-szej wojny światowej w 1914r. (cmentarz rzymskokatolicki), pomnik pułkownika Ludwika Glazera (cmentarz rzymskokatolicki), obelisk poległych we wrześniu 1939 r. (cmentarz rzymskokatolicki), tablice upamiętniające wydarzenia historyczne (Kościół p.w. św. Mikołaja), pomnik Andrzeja Frycza Modrzewskiego w parku na Placu Wł. Jagiełły, kapliczka na Placu Stefana Siniarskiego, kapliczka Szwedzka przy ul. Grunwaldzkiej, pomnik „Dwa Miecze” na dziedzińcu pałacu biskupów – obecnie ZSRCKU.

2.6.6. Sport, rekreacja i turystyka

Ważną dziedziną życia gminy jest sport i rekreacja - samorząd lokalny wspiera propagowanie wszelkiej działalności sportowej, zwłaszcza wśród młodzieży.

Bazę sportową na terenie gminy stanowią:

- pełnowymiarowa hala sportowa z siłownią przy Publicznym Gimnazjum w Wolborzu,
- stadion sportowy w Wolborzu, zarządzany przez Towarzystwo Sportowe "Szczerbiec",
- wielofunkcyjne boisko "Orlik" w Wolborzu (boiska do piłki nożnej, koszykówki i siatkówki),
- sale gimnastyczne przy szkołach w: Wolborzu (przy ZSRCKU), Golezjach Dużych (przy SP), Komorniki (przy SP salka korekcyjna),
- boiska przy szkołach,
- wielofunkcyjne boisko sportowe przy Szkole Podstawowej w Komornikach,
- ujeżdżalnia w Bogusławicach
- ośrodki jazdy konnej w Wolborzu, Golezjach, Kole, Marianowie.

Przy hali sportowej w Wolborzu działa Ludowy Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy, którego zadaniem jest popularyzacja sportu oraz organizowanie zawodów sportowych.

Towarzystwo Sportowe "Szczerbiec" działa od 1921 roku, posiada drużynę seniorską (występującą na szczeblu okręgowym) i trzy drużyny juniorskie. Towarzystwo zarządza stadionem o wymiarach 100m na 68 m, z 800 miejscami siedzącymi. Dla rozwijania działalności sportowej utworzono "Klub 100", który zabiega o zabezpieczenie finansowe, wynajduje sponsorów, itp.

W gminie są też place zabaw dla dzieci: dwa obiekty w Wolborzu, w Komornikach i Golezszach.

W Bogusławicach znajduje się słynny ośrodek hodowli koni "Stado Ogierów" (obecny właściciel Przedsiębiorstwo Jasta sp. z o.o.). Na terenie "Stada..." znajduje się ujeżdżalnia oraz ujeżdżalnia kryta, prowadzone są lekcje jazdy konnej na różnych poziomach zaawansowania, jazdy indywidualne i grupowe, nauka powożenia. Ponadto oferowane są rekreacyjne przejazdy bryczkami. Oferowana jest także kompleksowa pomoc w organizacji imprez plenerowych, oferta dotyczy również noclegów, gastronomii, organizacji konferencji. Ze względu na malownicze położenie i atrakcyjną przyrodę oraz obecność Zalewu Sulejowskiego gmina Wolbórz ma status turystyczno-rekreacyjnej. Różnorodność zbiorowisk roślinnych, leśnych świadczy o wartościach przyrodniczych obszaru. Infrastrukturę turystyczną miasta i gminy Wolbórz tworzy kilka obiektów, głównie nad Zalewem Sulejowskim i przy drodze ekspresowej S8, z zapleczem noclegowym, gastronomicznym oraz o charakterze rekreacyjnym. Przy Zalewie działają gospodarstwa agroturystyczne oraz kwitnie budownictwo letniskowe prywatne.

Tabela 27. Informacja o ośrodkach i bazie noclegowej na terenie gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Nazwa i adres	Miejsca noclegowe	Atrakcje
Ośrodek wypoczynkowy "Wodnik" Bogusławice	pokoje hotelowe, domki holenderskie pole campingowe	wypożyczalnia sprzętu wodnego, sportowego, bar szybkiej obsługi, kąpielisko i port
Centrum Kongresowo- Szkoleniowe "Magellan" Bogusławice	ponad 240 miejsc	baza konferencyjno-noclegowo-rekreacyjna, SPA i wellness, park linowy
Kompleks Gastronomiczno-Hotelarski "Górski" w Proszeni	152 miejsca	restauracja, grill bar, parkingi, SPA, plac zabaw
Hotel *** "Złoty Młyn" w Polichnie	63 pokoje i 4 apartamenty	restauracje, sala konferencyjna, sala balowa, drink bar, kręgielnia
Hotel "Fox" w Studziankach	80 miejsc	restauracja, sala bankietowa
Zajazd "Plan" w Studziankach	12 pokoi	4 sale restauracyjne, sala do tańca, sale do spotkań biznesowych i rodzinnych, miejsca zabaw dla dzieci
Internat przy ZSRCKU w Wolborzu	ogółem 160 miejsc	sala konferencyjna m sala gimnastyczna, park
Gospodarstwo agroturystyczne "Miodowy Domek" w Lubiaszowie	6 miejsc	ogród, pasieka, grillowisko,
Gospodarstwo agroturystyczne "Leśny Dworek" w Golezszach Parcela	18 miejsc	jazda konna, wędkowanie, przejazdy bryczką, grillowisko
Gospodarstwo agroturystyczne w Bogusławicach	16 miejsc	basen dla dzieci, plac zabaw, grillowisko
Gospodarstwo agroturystyczne "Stajna Bogusławice" w Bogusławicach	16 miejsc	domki campingowe, jazda konna
Gospodarstwo agroturystyczne w Bogusławicach	12-10 miejsc	ogród, miejsce na grilli i ognisko, hamaki, plac zabaw

Przez teren gminy przebiega Łódzki Szlak Konny im. mjr. Henryka Dobrzańskiego "Hubala". Trasa zapewne dostęp do ponad 200 ośrodków jeździeckich oraz 1000 atrakcji na terenie województwa. W gminie trasę obsługuje 5 ośrodków jazdy konnej.

Na Zalewie Sulejowskim są wspaniałe warunki do uprawiania sportów wodnych: kajakarstwa, windsurfingu, żeglarstwa i wędkarstwa. W Bronisławowie funkcjonuje port jachtowy Łódzkiego Klubu Regatowego "Latający Holender", który jest organizatorem m.in. Ogólnopolskich Regat o Puchar Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (wpisanych do kalendarza Polskiego Związku Żeglarskiego).

Na terenie gminy Wolbórz zaprojektowano szereg szlaków turystycznych, samodzielnych i łączących się w większe szlaki na terenach sąsiednich gmin, wiodących przez najciekawsze miejsca regionu.

Tabela 28. Szlaki turystyczne na terenie gminy Wolbórz (<http://www.wolborz.ugm.pl>)

Nazwa szlaku	Trasa szlaku, ciekawe miejsca
Ścieżka Rowerowa im. Zygmunta Goliata wokół Zbiornika Sulejowskiego.	Leonów - Zatoka Borki; Groty Nadgórzyckie, Skansen Rzeki Pilicy i Rezerwat Niebieskie Źródła w Tomaszowie Mazowieckim; Zaporę w Smardzewicach; Opactwo Cystersów w Podlkasztorzu - Sulejów; Uroczysko Lubiaszów, Wolbórz
Czerwony pieszy szlak turystyczny - Szlak Partyzancki Małego Franka	Cały szlak ma 201 km długości i biegnie z Radomska przez Przedbórz, Sulejów, Polichno, Tomaszów Mazowiecki, Inowłódz do Brudzewic. Na obszarze gminy znajduje się 16,35 km i obejmuje: rezerwat Mieszce, Polichno, Żarnowicę Dużą, Sulejowski Park Krajobrazowy, Golesze Dużych, Swolszewice, Leonów
Niebieski szlak turystyczny - Szlak Rzeki Pilicy	Łączna długość szlaku wynosi 121 km. Rozpoczyna się w Piotrkowie Trybunalskim, kończy w Krzętowie i przebiega przez miejscowości: Barkowice Mokre, Bronisławów, Swolszewice Duże, Smardzewice, Karolinów, Sulejów, Przedbórz. Długość szlaku w granicy gminy Wolbórz wynosi 8,8km i obejmuje: rezerwat "Lubiaszów", Bronisławów, Swolszewice Duże
Zielony szlak turystyczny - Szlak Rekreacyjny	Szlak o łącznej długości 22 km z czego 7,7 km przebiega przez tereny gminy Wolbórz. Rozpoczyna się w Piotrkowie Trybunalskim, następnie biegnie przez: Koło, Polichno, Prosenie i poza granicami gminy przez Gazomkę i Jarosty
Czerwony szlak samochodowy	Na obszarze gminy jego długość wynosi 11 km. Przebiega drogami asfaltowymi z Koła przez Golesze Małe, Golesze Duże, Młoszów do Tomaszowa Mazowieckiego
Niebieski szlak kajakowy - Szlak Wodny Pilicy	Szlak ciągnie się prawie na całej długości rzeki Pilicy od miejscowości Zarzeczce przez Zbiornik Sulejowski do ujścia do Wisły. Jego długość to 228 km. Według klasyfikacji międzynarodowej na Zbiorniku Sulejowskim posiada on stopień trudności CL I (przejazd łatwy)

2.7. Aktywność społeczna

Aktywność społeczna mieszkańców gminy przejawia się m.in. w działalności związków, stowarzyszeń i fundacji. W gminie Wolbórz działają:

- społeczna organizacja „Stowarzyszenie Przyjaciół Wolborza”, którego celem jest kultywowanie tradycji, prowadzenie badań historycznych, upowszechnianie wiedzy o historii i teraźniejszości, a także troska o zabytki i estetykę regionu. Stowarzyszenie opiekuje się Izbą Muzealną im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, która obecnie mieści się w Pożarniczym Centrum Historyczno-Edukacyjnym Ziemi Łódzkiej w Wolborzu. Gromadzone są w niej eksponaty z zakresu: archiwistyki, numizmatyki, archeologii regionu,

- Wolborskie Towarzystwo Kultury i Turystyki - organizacja pozarządowa, skupiającą się na rozwijaniu kultury narodowej i lokalnej, upowszechnianiu twórczości kulturalnej, w tym: propagowaniu zdrowego stylu życia, rozwijaniu idei aktywnego wypoczynku, promocji sportu i turystyki (zwłaszcza turystyki rowerowej, spływów kajakowych) oraz propagowaniu wiedzy o historii i tradycjach regionu. WTKiT jest inicjatorem i głównym organizatorem rajdu rowerowego na orientację BIKE ORIENT,
- Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Abstynenckiej „Zacisze”, posiadające status organizacji pozarządowej i podejmuje różnorodne inicjatywy zmierzające do udzielania pomocy osobom uzależnionym od alkoholu i ich rodzinom. Celem Stowarzyszenia jest: integracja społeczna i zawodowa osób uzależnionych od alkoholu i ich rodzin, promowanie abstynencji i trzeźwości oraz zdrowego stylu życia, rozwiązywanie problemów alkoholowych w środowisku lokalnym, edukacja i zwiększanie świadomości społecznej w zakresie zagrożeń wynikających z nadużywania alkoholu, profilaktyka uzależnień wśród dzieci i młodzieży, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Stowarzyszenie organizuje m.in.: „Forum Trzeźwości”, Turniej Piłki Nożnej oraz prowadzi Klub Abstynencki i bibliotekę tematyczną,
- Stowarzyszenie „Brzeg” w Swolszewicach Dużych, którego celem jest ochrona wybrzeża Zbiornika Sulejowskiego. Stowarzyszenie prowadzi działalność edukacyjną oraz ekologiczną (ochrona zwierząt i dziedzictwa przyrodniczego),
- Lokalna Organizacja Turystyczna „Zalewu Sulejowskiego i okolic” jest organizacją działającą na rzecz popularyzacji turystyki, sportu i rekreacji na Zalewie Sulejowskim i okolicznych terenach, tworzenia markowych produktów turystycznych oraz ich promocji.

Na terenie gminy aktywną działalność prowadzą Koła Gospodyń Wiejskich, działające w miejscowościach: Polichno, Żarnowica Mała, Lubiaszów, Miłoszów, Studzianki, Wolbórz, Psary Stare, Kuznocin, Młynary, Lubiatów, Świątniki, Bogusławice, Żywocin i Komorniki. W 15 KGW na terenie gminy, skupionych jest ponad 260 członkiń. Organizatorem i współorganizatorem oraz uczestnikiem wielu regionalnych i lokalnych imprez jest Gminna Rada Kół Gospodyń Wiejskich. Organizuje m.in. imprezy kulturalne, promujące tradycyjne zwyczaje związane z ubiorem, potrawami, ludowymi świętami i obrzędami, do których można zaliczyć: Przegląd Pieśni Maryjnej, wystawy stołów wigilijnych i wielkanocnych.

Gmina Wolbórz jest członkiem Lokalnej Grupy Działania Stowarzyszenie "Dolina Pilicy", które działa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich gmin: Aleksandrów, Inowódz, Lubochnia, Mniszków, Opoczno, Przedbórz, Sławno, Sulejów, Tomaszów Mazowiecki i Wolbórz. LGD stara się o dofinansowanie zadań lokalnych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach działań: różnicowania w kierunku działalności nierolniczej, tworzenia i rozwoju mikroprzedsiębiorstw, odnowy i rozwoju wsi oraz tzw. "małych projektów". LGD "Dolina Pilicy" podejmuje działania na rzecz:

- ochrony dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego,
- budowania i kształtowania świadomości społecznej oraz społeczeństwa obywatelskiego,
- propagowania wiedzy o Unii Europejskiej oraz możliwościach związanych z korzystaniem ze środków unijnych,
- budowania idei społeczności lokalnej.

3. Charakterystyka infrastruktury technicznej

3.1. Infrastruktura transportowa i komunikacyjna

Gmina Wolbórz położona jest pod bezpośrednim wpływem ważniejszych dróg międzyregionalnych, tj. drogi ekspresowa nr 8 Relacji Warszawa - Wrocław. Długość dróg krajowych w gminie wynosi 13 km. Uzupełnieniem sieci drogowej w gminie są liczne drogi powiatowe oraz gminne.

Drogi powiatowe stanowią system łączący cały obszar z siecią dróg o randze wojewódzkiej i stanowią korytarze tranzytowe. Ogółem na terenie gminy jest 72,82 km dróg powiatowych, z czego 67,8 km dróg utwardzonych.

Tabela 29. Drogi powiatowe w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość odcinka (km)
obszar wiejski		
1509E	Białkowice - Lubiatów - Będków	4,27
1510E	Wolbórz - Żywocin	8,3
1511E	Baby - Wolbórz	4,31
1522E	Piotrków Trybunalski - Golesze - Godaszewice	10,66
1526E	Proszenie - Polichno - Golesze - Borki	5,60
1531E	Srock - Baby - Młynary - Wolbórz	5,53
1533E	Wola Moszczenicka - Proszenie	2,16
1535E	Wolbórz - Lubiaszów - do drogi 1522E	5,42
1536E	Moszczenica - Młynary	1,46
1913E	Bełchatów - Bogdanów - Wola Krzysztoporska - Siomki - Milejów - Przyglów - Koło - Wolbórz -Ujazd	9,85
4232E	Tomaszów Mazowiecki - Wolbórz	2,26
4333E	Tomaszów Mazowiecki - Młoszów	4,29
razem gmina		64,11
ulice miasta Wolbórz		
1511E	ul. Reymonta ul. Świętokrzyska	1,74
1531E	ul. Kitowicza	1,59
1535E	ul. Borek	1,61
1913E	ul. Modrzewskiego ul. Warszawska	3,78
razem miasto		8,72
razem gmina i miasto		ogółem 72,82

Tabela 30. Drogi gminne (Urząd Miejski w Wolborzu)

Nr drogi	Nazwa drogi/ ulicy	Długość odcinka (km)
obszar wiejski		
110056E	(Raciborowice) - gr. gm. Moszczenica - Zakrzew - Lubiatów	2
110256E	(Gazomia Nowa) - gr. gm. Moszczenica - Psary Lechawa	0,6
110514E	Golesze Parcela - Bronisławów - Adamów - Golesze Parcela	4,66
110515E	Lubiaszów Nowy - Bronisławów	3,4
110516E	Golesze Małe przez wieś (ul. Główna)	1,85

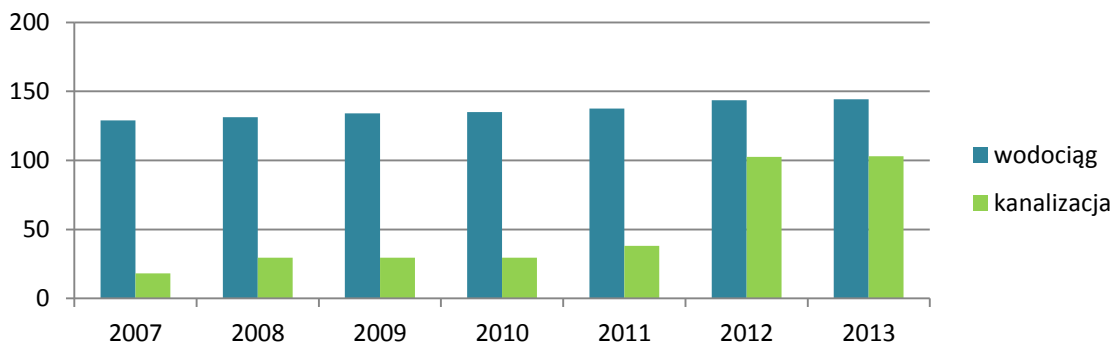
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

110517E	Żarnowica Mała przez wieś	1,53
110518E	Żywocin - Noworybie - gr. gm. Będków	0,66
110519E	Komorniki przez wieś - gr. gm. Będków	3,6
110520E	Bogusławiec Dąbrowa przez wieś	2,3
110521E	PGR Bogusławice - Bogusławice - gr. gm. Będków	3
110522E	Bogusławice - Brudaki - gr. gm. Będków	2,1
110523E	Krzykowice przez wieś	0,6
110524E	Lubiatów przez wieś	0,68
110525E	Młynary Duże - Świątniki	2,15
110526E	Młynary Małe przez wieś	0,95
110527E	Psary Witkowskie przez wieś	1,15
110528E	Polichno Stare - Polichno Budy	1,65
110529E	Kolonia Studzianki - Studzianki przez wieś	1,88
110530E	Dębina - Stanisławów - Studzianki - gr. gm. Tomaszów Mazowiecki	2,7
110531E	Wolbórz - Zwierzyniec - Modrzewek - Młoszów	4,1
110532E	Kaleń przez wieś	1,5
110533E	Janów przez wieś	2,35
110534E	Wolbórz - Zwierzyniec - Modrzewek - Modrzewek Kolonia - Apolonka - Leonów - Adamów	5,25
110535E	Marianów przez wieś	1,1
110536E	Studzianki Kolonia przez wieś	1,05
110537E	Proszenie - Polichno - Żarnowica Duża - Golesze Duże	9,97
110266E	Psary Stare - Psary Lechawa - Proszenie (Stara Wieś)	4,54
	razem gmina	67,32
	ulice miasta Wolbórz	
110501E	ul. Sportowa, ul. Polna	1,1
110502E	ul. Ostrowskiego, ul. Sobieskiego, ul. Batorego	0,92
110503E	ul. Czarnieckiego	0,16
110504E	ul. Leszka Czarnego, ul. Parkowa	0,35
110505E	ul. Grunwaldzka	0,51
110506E	ul. 1 Maja, ul. Garncarska - Poćwiardów - Psary	4,81
110507E	Plac Siniarskiego	0,51
110508E	ul. Łąkowa	0,19
110509E	Plac Jagiełły	0,36
110510E	ul. Różana, ul. Młynarska, ul. Targowa	0,85
110511E	ul. Kościuszki	0,19
110512E	ul. Wycieczka, ul. Browarna, ul. Mickiewicza	0,71
110513E	ul. Nadrzeczna	0,23
	razem miasto	10,89
	razem gmina i miasto	78,21

3.2. Gospodarka wodno-kanalizacyjna

Systemem wodno-kanalizacyjnym w gminie Wolbórz zarządza spółka KOM – WOL sp. z o. o.

Wykres 12. Porównanie długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (w km)

Wodociągi

Długość sieci wodociągowej w gminie wynosi 144,35 km. Do sieci przyłączonych jest 2 228 gospodarstw. Obecnie na terenie gminy z sieci wodociągowej korzysta 86,3% gospodarstw domowych.

Tabela 31. Stan sieci wodociągowej w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Wyszczególnienie	Jednostka	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
długość sieci wodociągowej	km	129,02	131,26	133,98	135,05	137,58	143,45	144,35
liczba gospodarstw przyłączonych do sieci wodociągowej	szt.	2 038	2 041	2 075	2 097	2 099	2 170	2 228

Tabela 32. Wskaźniki dotyczące sieci wodociągowej na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2012, 2013 - obliczenia własne np. danych)

Wyszczególnienie	Jednostka	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
sieć rozdzielcza wodociągowa na 100 km ² ogółem	km	78,4	79,9	81,9	82,6	82,6	94,6	94,6
ludność korzystająca z sieci ogółem	osoba	6 437	6 467	6 542	6 638	6 700	6 688	6 862
ludność korzystająca z sieci ogółem	%	84,8	85,1	85,7	85,9	86,2	86,3	87,9

W gminie Wolbórz, na potrzeby wodociągów gminnych, funkcjonuje pięć ujęć wód podziemnych.

Tabela 33. Parametry ujęć wody w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Nazwa stacji	q - dm ³ /sek	Q - m ³ /h	Ciśnienie na wyjściu ze stacji - Mpa
Wolbórz	34,7	125	0,35
Polichno	18,3	66	0,45
Żywocin	13,9	50	0,35
Kuznocin	16,7	60	03,5
Swolszewice Duże	33,3	120	0,5

Charakterystyka ujęć wody na terenie gminy Wolbórz:

- Wolbórz: 2 studnie, zatwierdzone zasoby: 125m³/h; ilość pobieranej wody (max): Q_{max h}=100m³/h; Q_{max d}=1200m³/d doprowadza wodę do miejscowości Wolbórz,
- Polichno: 2 studnie; zatwierdzone zasoby: 66m³/h; ilość pobieranej wody (max): Q_{max h}=60,0m³/h; Q_{śr. d}=1100m³/d; Q_{max d}=1400m³ doprowadza wodę do miejscowości: Polichno, Psary Witowskie, Psary Lechawa, Psary Stare, Proszenie, Żarnowica, Golesze, Golesze Małe, Lubiaszów Stary, Lubiaszów Nowy, Bronisławów, Leonów, Młoszów, Modrzewek, Apolonka, Kaleń, Janów, Stanisławów i Studzianki,
- Żywocin: 2 studnie; zatwierdzone zasoby: 50m³/h; ilość pobieranej wody (max): Q_{max h}=50m³/h; Q_{śr. d}=350m³/d zaopatruje wsie: Żywocin, Komorniki i Bogustawice,
- Kuznocin: 2 studnie; zatwierdzone zasoby: 60m³/h; ilość pobieranej wody (max): Q_{max h}=500m³/h; Q_{śr. d}=250m³/d doprowadza wodę do miejscowości: Kuznocin, Młynary, Brudaki, Lubiatów i Świątniki,
- Swolszewice Duże: 2 studnie; zatwierdzone zasoby: 72m³/h; ilość pobieranej wody (max): Q_{max h}=60m³/h; Q_{śr. d}=600m³/d, obsługuje Swolszewice Duże, część Leonowa i Adamowa oraz Bronisławów.

Tabela 34. Zużycie wody w dam³ na potrzeby gospodarki i dla ludności w latach 2007-2013 w gminie Wolbórz (GUS, 2007-2012, 2013 - dane z KOM-WOL sp. z.o.o.)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
zużycie wody ogółem	367,3	377,5	350,6	368,2	382,7	490,5	377,8
zużycie wody w przemyśle	40	18	14	5	7	118	12,7
eksploatacje sieci wodociągowej	327,3	359,5	336,6	363,2	375,7	372,5	brak danych
eksploatacja sieci wodociągowej – gospodarstwa domowe	273,8	285,4	269,7	271,0	247,6	243,7	365,1

Wyjaśnienie: dam³ - jednostka objętości dekametr sześcienny, gdzie 1 dam³=1 000 m³

Zużycie wody rocznie na 1 mieszkańca gminy wynosi ogółem 31,3m³, na mieszkańca miasta 29,9m³, a na mieszkańca wsi – 31,9m².

Kanalizacja

Długość sieci kanalizacyjnej w gminie wynosi 103 km, do sieci przyłączonych jest 1 377 gospodarstw. Stopień skanalizowania gminy wynosi 62%.

Tabela 35. Stan sieci kanalizacyjnej w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Wyszczególnienie	Jednostka	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
długość sieci kanalizacyjnej	km	18,1	29,4	29,47	29,47	38,17	102,57	103,00
liczba gospodarstw przyłączonych do sieci kanalizacyjnej	szt.	672	821	824	824	841	920	1 377

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 36. Wskaźniki dotyczące sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2012, 2013 - obliczenia własne np. danych)

Wyszczególnienie	Jednostka	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013*
sieć rozdzielcza kanalizacyjna na 100 km ² ogółem	km	12,5	19,9	19,9	19,9	19,9	67,7	67,7
ludność korzystająca z sieci ogółem	osoba	2 750	2 851	3 112	2 960	3 041	3 158	4 241
ludność korzystająca z sieci ogółem	%	36,2	37,5	40,8	38,3	39,1	40,7	54,3

Tabela 37. Aglomeracje na terenie gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Nazwa miejscowości	Liczba mieszkańców	Liczba mieszkańców możliwych do przyłączenia (teren skanalizowany)	Liczba mieszkańców podłączonych	Liczba mieszkańców planowanych do podłączenia
Agglomeracja Wolbórz - Południe				
Adamów	40	40	33	7
Apolonka	33	9	-	9
Bronisławów	39	39	30	9
Dębsko	11	11	7	4
Golesze Duże	193	193	177	16
Golesze Małe	93	93	87	6
Golesze - Parcela	84	20	12	8
Janów	33	15	6	9
Kaleń	79	79	33	46
Leonów	53	53	45	8
Lubiaszów	165	165	160	5
Młoszów	86	86	27	59
Polichno	397	382	270	112
Proszenie	416	416	416	-
Psary - Lechawa	135	135	135	-
Psary Stare	177	177	174	3
Stanisławów	94	79	21	58
Swolszewice Duże	299	299	250	14
Żarnowica Duża	289	289	204	85
razem	2 716	2 580	2 087	493
Agglomeracja Wolbórz - Północ				
Bogusławice	643	476	446	30
Wolbórz	2 324	2 294	2 194	100
razem	2 958	2 770	2 640	130

System odprowadzania i unieszkodliwiania ścieków prowadzony jest przez 3 oczyszczalnie ścieków na terenie gminy w Wolborzu, Psarach Starych, Żarnowicy.

Tabela 38. Charakterystyka oczyszczalni ścieków komunalnych w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Charakterystyka	Wolbórz	Psary Stare	Żarnowica
wykorzystywana technologia	Biologiczno-mechaniczna z podwyższonym usuwaniem biogenów	Biologiczno-mechaniczna z podwyższonym usuwaniem biogenów	Biologiczno-mechaniczna z podwyższonym usuwaniem biogenów
rodzaj procesu	Tlenowy osad czynny	Połączenie trzech procesów: beztlenowy + tlenowy osad czynny ze złożem + poletka filtracyjne żwirowe	Tlenowy osad czynny
ilość przerabianych odpadów (Mg/r)	42 000	3 100	380
moc przerobowa instalacji (Mg/r)	109 500	10 950	4500
odpady powstające podczas procesu odzysku/ unieszkodliwiania (kod, rodzaj, ilość)	-190801: skratki-7t -190805: ustabilizowane komunalne osady ściekowe - 320t	-190801: skratki-0,5t -190805: ustabilizowane komunalne osady ściekowe- 24t	-190801: skratki-2t -190805: ustabilizowane komunalne osady ściekowe - 380 t/r

Ścieki ze zbiorników bezodpływowych dowożone są do punktu zlewnego w oczyszczalni.

Tabela 39. Oczyszczanie ścieków w gminie Wolbórz w dam³ (GUS, 2007-2013)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ścieki odprowadzane ogółem	83,0	103,7	107,1	103	145	130	169
ścieki oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi	106	130	135	173	181	138	169

Ładunki zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych po oczyszczeniu w gminie w roku 2012 wynosiły:

- BZT5 – 283kg/rok
- ChZT – 1198kg/rok
- zawiesina ogólna – 300kg/rok
- azot ogólny – 6kg/rok
- fosfor ogólny – 1kg/rok

3.3. Gospodarka odpadami

Na obszarze gminy nie ma zlokalizowanych czynnych składowisk odpadów niebezpiecznych, mogilnika jak również nie są zlokalizowane składowiska odpadów przemysłowych. Składowisko odpadów, które funkcjonowało w latach wcześniejszych w miejscowości Młynary, w roku 2012 zostało poddane rekultywacji.

Od 1 lipca 2013 roku weszły w życie przepisy o przejęciu obowiązków gospodarowania odpadami przez gminy i ponoszenia opłat przez wytwórców. Nowy system odbioru odpadów został wprowadzony na terenie gminy Wolbórz w wymaganym terminie. Prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych (segregacja „u źródła”), indywidualni wytwórcy odpadów (gospodarstwa domowe jednorodzinne) gromadzą je w workach lub pojemnikach (przeznaczonych do segregacji odpadów), z podziałem na następujące frakcje:

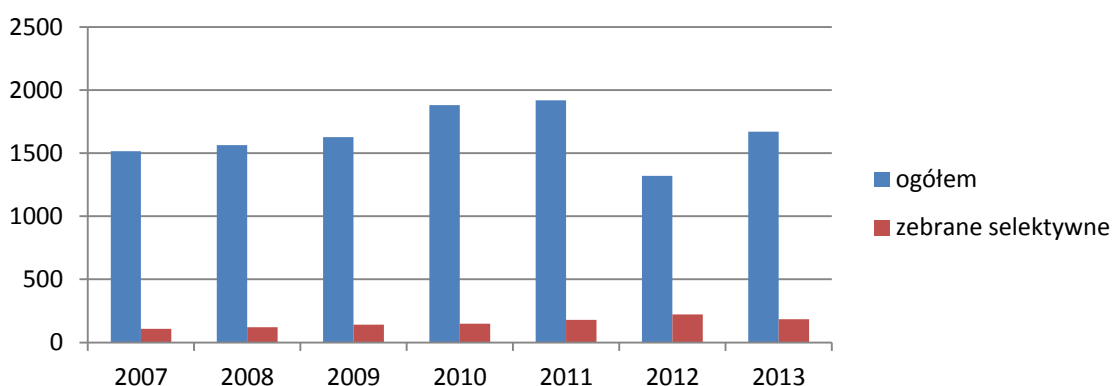
- tworzywa sztuczne: butelki typu PET, butelki po chemii gospodarczej, opakowania po produktach spożywczych, folia opakowaniowa - worek żółty,
- papier: gazety, książki, zeszyty, kartony, papier, pudła tekturowe, opakowania wielomateriałowe (kartoniki po sokach, napojach i produktach mlecznych) - worek niebieski,
- metal: puszki aluminiowe, stalowe po żywności, napojach, karmie dla zwierząt - worek biały,
- szkło: opakowania szklane, białe i kolorowe butelki po napojach, sokach, alkoholach, żywności, słoiki po dżemach i przetworach - worek zielony,
- bioodpady: odpadki kuchenne (resztki owoców, warzyw, produktów mlecznych, skorupki jaj, łupiny orzechów, fusy po kawie, herbacie razem z filtrem papierowym, ścięta trawę, chwasty, liście, drobne gałązki, spady owocowe, zwiędłe kwiaty cięte, doniczkowe - worek brązowy.

Firma zajmująca się gospodarką odpadami na terenie gminy Wolbórz wyposaża mieszkańców w worki do segregacji. Odbiór odpadów zmieszanych oraz segregowanych (tworzywa sztuczne, papier, szkło oraz metal) z terenu nieruchomości odbywa się według harmonogramu opracowanego przez firmę. Naliczanie opłat za gospodarowanie odpadami odbywa się na podstawie ilości zużytej wody na cele socjalno-bytowe, za rok poprzedni. W roku 2014 opłaty te wynoszą wg stawki 2,50 zł/m³ w przypadku segregowania odpadów (segregacja „u źródła”) oraz 5,00 zł/m³, w przypadku nie segregowania odpadów. Odpady z terenu gminy wyważone są na specjalistyczne składowiska odpadów poza swoim terenem.

Tabela 40. Odpady zbierane w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 w Mg (Urząd Miejski w Wolborzu)

Rodzaj	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ilość odpadów komunalnych zebranych ogółem	1 515	1 564	1 628	1 880	1 919	1 320	1 670
ilość odpadów komunalnych zebranych selektywnie	108,5	121,7	141,8	148,8	180,1	221,5	184,5

Wykres 13. Porównanie ilości odpadów zbieranych na terenie gminy (w Mg)

W gminie poziomy recyklingu zostały osiągnięte (Urząd Miejski w Wolborzu):

- poziom recyklingu odpadów komunalnych, takich jak: papier, metale, tworzywa sztuczne, szkło - wyniósł 20%;
- poziom recyklingu odpadów budowlanych i rozbiórkowych wyniósł 63,6%;
- poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania wyniósł 21%.

Tabela 41. Liczba gospodarstw objętych selektywną zbiórką odpadów na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
liczba gospodarstw	1 907	2 150	2 270	2 450	2 450	2 460	2 700

Obecnie gmina Wolbórz należy do Regionu 3 według podziału w "Planie gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego", w związku z czym odpady, wytworzone na jej terenie, mogą być przewożone do regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) w: Pukininie, Płoszowie i Lubochni Górkach.

W gminie obowiązuje „Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Wolbórz”. W latach 2012-2013 z terenu gminy usunięto łącznie 232,56Mg wyrobów azbestowych. Wszystkie odpady zawierające azbest powinny zostać usunięte do roku 2032.

Odpady niebezpieczne zbierane na terenie gminy:

- przeterminowane leki i chemikalia – w wyznaczonych aptekach,
- zużyte baterie i akumulatory małogabarytowe – w placówkach oświatowych oraz w miejscach użytku publicznego,
- zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, odpady wielkogabarytowe, zużyte opony – odbierane 2 razy w roku w wyznaczonym terminie (mobilny punkt zbiórki).

Odbiorem odpadów gospodarczych od poszczególnych wytwórców z terenu gminy zajmują się specjalistyczne firmy, posiadające odpowiednie zezwolenia w tym zakresie. Odpady wywożone są poza teren gminny do unieszkodliwiania (odpady niebezpieczne) lub wykorzystania gospodarczego, np. osad ściekowe. W oczyszczalniach w gminie w roku 2013 powstało łącznie 205 Mg osadów.

3.4. Zaopatrzenie w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe

Ciepłownictwo

Na terenie gminy Wolbórz nie ma zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych, działają jedynie indywidualne instalacje grzewcze instytucji użyteczności publicznej, podmiotów handlowych i usługowych oraz budynków mieszkalnych, wytwarzające ciepło na własne potrzeby.

Większe lokalne kotłownie działają w budynkach użyteczności publicznej, administrowane przez Urząd Miejski.

Tabela 42. Kotłownie w budynkach użyteczności publicznej i innych większych obiektach na terenie gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Rodzaj paliwa	Nazwa jednostki
instalacje gazowe	w Wolborzu: Szkoła Podstawowa i Gimnazjum, Urząd Miejski, Gminny Ośrodek Zdrowia, Przedszkole Samorządowe, Miejski Ośrodek Kultury, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego oraz Wspólnota Mieszkaniowa
instalacje na olej opałowy	Szkoła Podstawowa w Goleszach Szkoła Podstawowa w Komornikach Szkoła Podstawowa w Proszeniu Stado Ogierów w Bogusławicach Hotel "Magellan" w Bronisławowie
instalacje na węgiel:	Spółdzielnia „Agromel” w Wolborzu Wytwórnia Spirytusu Gorzelnia Lubiatów Jarosław Jankowski Gminny Ośrodek Zdrowia w Goleszach.

Energia elektryczna

Zaopatrzenie w energię elektryczną gminy Wolbórz zapewniają cztery linie napowietrzne, każda o napięciu 15kV, wyprowadzone ze stacji GPZ 110/15kV o mocy 10MVA.

Aktualna sieć rozdzielcza 15kV gminy pokrywa jej zapotrzebowanie na energię elektryczną. W roku 2006 w Wolborzu został wybudowany nowy GPZ o mocy 7 MW.

Prze teren gminy przebiegają dwie linie wysokiego napięcia.

Napowietrzna rozdzielnia w wykonaniu modułowym z oszynowaniem rurowym z wykorzystaniem modułu typu PASS oraz wewnętrznej rozdzielni 15kV typu ZS-1 stanowi podstawę do ewentualnej rozbudowy sieci w przyszłości, w miarę zwiększającego się zapotrzebowania na pobór energii elektrycznej w gminie.

Siecią średniego i niskiego napięcia na terenie gminy Wolbórz zarządza PGE Dystrybucja S.A. Oddział Łódź Rejon Energetyczny Piotrków Trybunalski.

Gaz

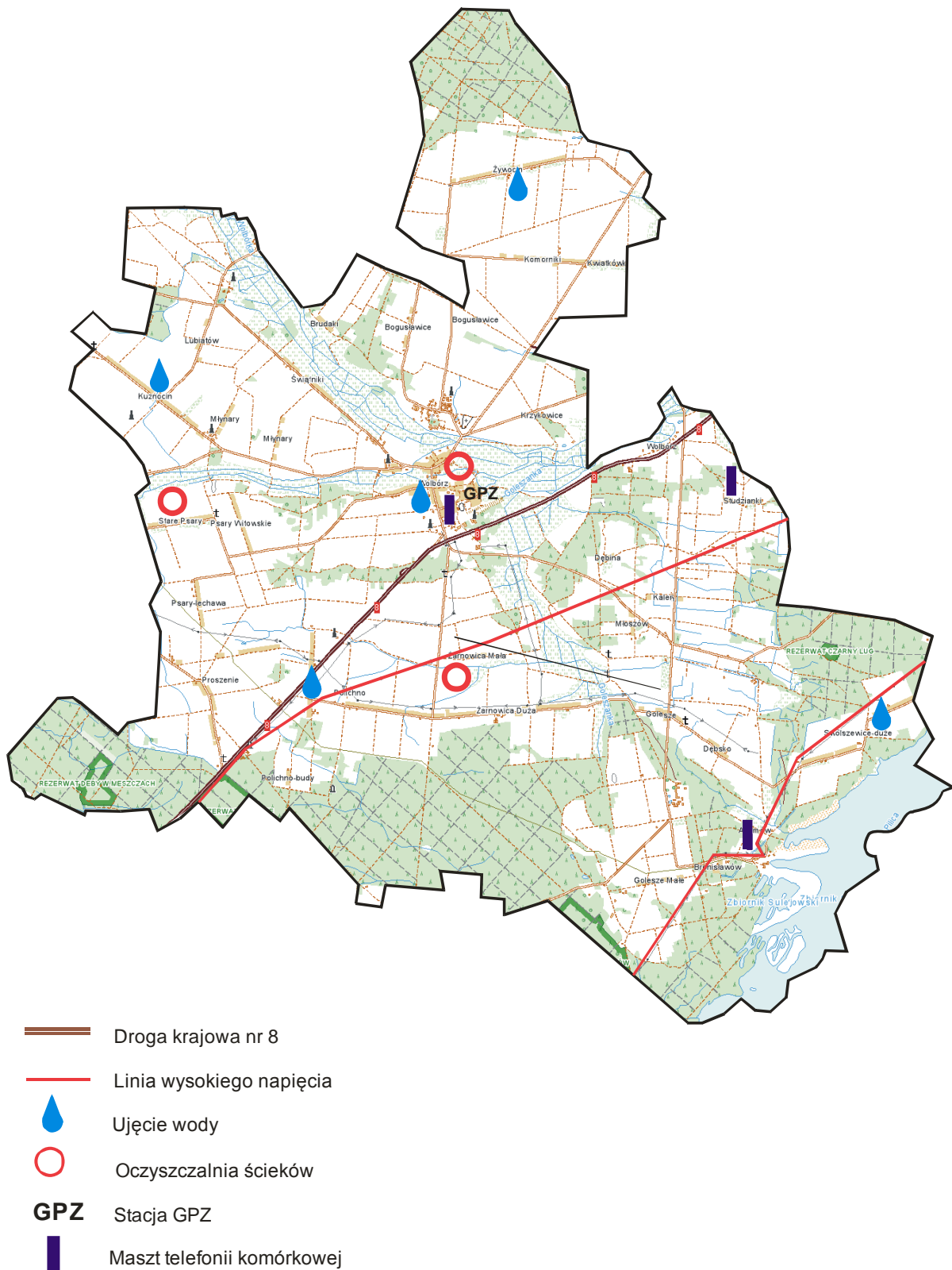
Przez teren gminy przebiega magistrala gazociągu relacji Piotrków Trybunalski – Warszawa. Istniejąca w Wolborzu stacja redukcyjna umożliwia podłączenie do sieci gazowniczej Wolborza oraz innych miejscowości gminy. Długość sieci na terenie gminy wynosi 25,651km, a liczba czynnych przyłączy do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych – 422. Liczba odbiorców gazu - gospodarstw domowych wynosi 388, w tym 84 ogrzewających mieszkania gazem. Ludność korzystająca z sieci to 1 203 osób. Zużycie gazu roczne wynosi 351 tys. m³, w tym na ogrzewanie 179 tys. m³. Gmina jest zgazyfikowana w 28%. Gazociągi były budowane w latach 1980-2012.

Siecia gazową zarządza Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S. A.

Tabela 43. Stan sieci gazowej na terenie gminy Wolbórz (GUS, 2012)

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Miasto	Obszary wiejskie	Gmina - ogółem
długość czynnej sieci gazowej	m	11 401	14 250	25 651
długość czynnej sieci przesyłowej	m	1 361	14 250	15 611
długość czynnej sieci rozdzielczej	m	10 040	2	10 040
czynne przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	szt.	420	2	422

Rysunek 5. Lokalizacja obiektów infrastruktury technicznej na terenie gminy Wolbórz (opracowanie własne)

Na terenach bez dostępu do sieci gazowej, do celów socjalno - bytowych (głównie do przygotowywania posiłków oraz ciepłej wody użytkowej) powszechnie stosuje się gaz ciekły propan-butan. Dystrybucja gazu bezprzewodowego prowadzona jest przez prywatnych pośredników i obejmuje wszystkie sołectwa. Z uwagi na możliwość zakupu gazu propan – butan w różnych punktach dystrybucji nie prowadzi się ewidencji tego nośnika ciepła.

3.5. Telekomunikacja i Internet

Przez teren gminy przebiega trasa telekomunikacyjna - światłowód.

W gminie pracują trzy automatyczne centrale telefoniczne w: Wolborzu, Bronisławowie, Adamowie.

4. Charakterystyka strefy gospodarczej

4.1. Aktywność gospodarcza

Gmina Wolbórz pełni funkcję rolniczą, rekreacyjną (południowo-wschodnia część gminy), administracyjno-usługową.

Gmina pełni w znacznej mierze funkcje rolnicze - ok. 57% ogólnej jej powierzchni stanowią użytki rolne. Nie rozwija się tu specjalistyczna działalność produkcyjna. W rejonie drogi krajowej ekspresowej S8 relacji Wrocław - Białystok znajdują się centrala logistyczne - magazynowe - dużych firm (AUCHAN POLSKA Sp. z o. o., PARTNER LOGISTIC Sp. z o. o., „FM LOGISTIC”) oraz obiekty usługowe gastronomiczno-noclegowe oraz konferencyjne na wysokim poziomie. Rejon Zalewu Sulejowskiego to obszar, gdzie przeważa działalność gospodarcza związana z obsługą ruchu turystycznego na bazie ośrodków wypoczynkowych i gospodarstw agroturystycznych.

W gminie, w roku 2013, w zarejestrowanych było ogółem 506 podmiotów gospodarczych, w tym 234 na terenie miasta i 272 na terenie wiejskim gminy.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 44. Zestawienie podmiotów gospodarki narodowej w gminie Wolbórz wg sekcji PKD w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)

Sektor gospodarki:	2007	2008	2009	2010	2011		2012		2013	
					miasto	wieś	miasto	wieś	miasto	wieś
rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	35	39	37	36	12	22	12	24	12	28
przetwórstwo	61	54	45	46	20	24	22	23	23	25
wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	3	3	3	1	1		1		1	1
dostawa wody	-	-	-	1	1	2	1	2	1	2
budownictwo	52	59	56	64	25	36	27	41	29	42
handel	148	135	128	129	53	67	56	75	57	74
gastronomia i zakwaterowanie	23	18	13	14	9	8	13	10	10	10
transport, gospodarka, łączność	16	16	17	20	10	10	11	11	15	16
informacja i komunikacja				3	2	2	4	3	3	4
pośrednictwo finansowe	16	19	15	17	11	6	11	5	11	4
obsługa nieruchomości prowadzenie działalności gospodarczej	21	25	21	9	3	6	3	7	3	7
działalność profesjonalna, naukowa, techniczna	-	-	-	16	11	8	11	10	12	8
usługi administrowania i działalność wspierająca	-	-	-	10	5	5	5	3	3	4
administracja publiczna	16	16	16	16	3	13	3	13	3	13
edukacja	20	23	24	26	17	8	15	13	16	13
ochrona zdrowia i opieka społeczna	15	13	13	10	9	2	8	3	9	4
działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją				15	7	9	7	9	7	8
pozostała działalność usługowa	39	40	40	28	16	12	17	10	19	9
razem	465	460	428	463	215	240	227	262	234	272
					455		489		506	

do roku 2008 podział sekcji według PKD 2004, od roku 2009 - podział sekcji według PKD 2007 (według danych GUS)

Tabela 45. Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w gminie Wolbórz w latach 2009-2013 (GUS 2009-2013)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
podmioty gospodarki narodowej ogółem	47	51	43	50	42
sektor publiczny	-	-	-	-	1
sektor prywatny	47	51	43	50	41
sektor prywatny osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	46	49	38	48	37

Tabela 46. Wyrejestrowane podmioty gospodarcze w gminie Wolbórz w latach 2009-2013 (GUS 2009-2013)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
podmioty gospodarki narodowej ogółem - sektor prywatny	79	23	52	19	30
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	70	21	52	19	29

W roku 2013 w rejestrze Regon w gminie Wolbórz zarejestrowano 42 podmioty gospodarcze (tylko 1 w sektorze publicznym), natomiast wyrejestrowano 30 podmiotów (wszystkie w sektorze prywatnym).

Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej - nowozarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2009-2013 gminie Wolbórz (w liczbach)

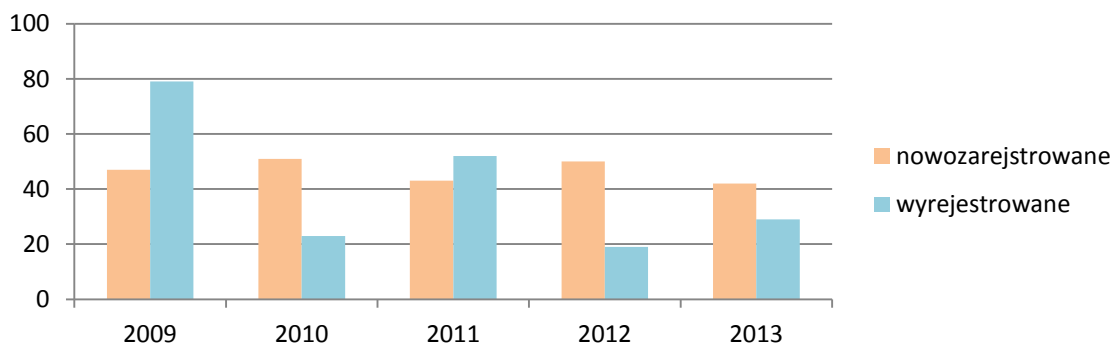

Tabela 47. Zestawienie podmiotów gospodarczych działających w gminie Wolbórz w latach 2009-2013 według wielkości, tj. liczby zatrudnionych osób (GUS 2009-2013)

Liczba zatrudnionych osób	liczba podmiotów gospodarczych w latach				
	2009	2010	2011	2012	2013
0-9	390	422	415	450	466
10-49	31	34	32	30	31
50-249	6	6	8	9	9
powyżej 250	1	1	-	-	-

Ponad 92 % podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy Wolbórz to małe przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób. Można przyjąć, że część z nich to pomioty jednoosobowe lub tzw. firmy rodzinne.

4.2. Rolnictwo

Rolnictwo, w gminie Wolbórz, stanowi ważny sektor lokalnej gospodarki, dający jednak zatrudnienie mniejszej części mieszkańców. Powierzchnia użytków rolnych w gminie wynosi 8 640 ha, co stanowi blisko 57 % powierzchni gminy.

Tabela 48. Powierzchnia użytków rolnych w gminie Wolbórz na koniec 2013 r. (Urząd Miejski w Wolborzu)

Wyszczególnienie		Powierzchnia w ha	
Rodzaj	Klasa	w poszczególnych klasach ziemi	ogółem
grunty orne	IIIa	511	7 438
	IIIb	1 759	
	IVa	1 690	
	IVb	1 162	
	V	1 713	
	VI	603	
łąki	III	342	761
	IV	327	
	V	71	
	VI	21	
pastwiska	III	98	441
	IV	171	
	V	140	
	VI	32	
powierzchnia użytków rolnych ogółem		8 640	

Największą przydatność rolniczą posiadają gleby brunatne wytworzone na glinach i występujące w rejonie wsi: Bogusławice, Młynary i Komorniki (klasa bonitacyjna IIIa). W rejonie wsi: Polichno, Prosenie, Żarnowica, Kuzocin, Komorniki, Żywocin, Stanisławów, Golesze i Dębsko oraz Wolborza - na piaskach strukturalnych i spiaszczonych glinach wykształciły się gleby bielcowe i pseudobielcowe klas IIIb i IVa. We wschodniej części gminy występują gleby najłabsze, klas V i VI (rejony wsi: Studzianki, Dębina, Adamów, Młoszów i Zwierzyniec). W dolinach rzek występują gleby torfowe oraz mułowo-torfowe, czarne ziemie, mady lekkie i bardzo lekkie, stanowiące trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska) o klasach bonitacyjnych od II do VI.

Ogółem w gminie jest 938 gospodarstw, w tym 891 powyżej 1 ha. W gminie działają 22 duże gospodarstwa rolne. Są to (adresy gospodarstw): Janów 10, Kaleń 11, Kaleń 5, Komorniki 29, Komorniki 3, Komorniki 35, Komorniki 37, Kuzocin 22, Kuzocin 52, Modrzewek 57, Prosenie 9, Prosenie 10, Prosenie 51, Psary Stare 18, Studzianki 38, Świątniki 19, Świątniki 35, Świątniki 32, Wolbórz (ul. Modrzewskiego 75), Żywocin 105.

Tabela 49. Struktura gospodarstw na terenie gminy Wolbórz (według danych Powszechnego Spisu Rolnego, GUS 2010)

Rodzaj	Jednostka	Gospodarstwa		
		ogółem	do 1 ha włącznie	powyżej 1 ha
gospodarstwa ogółem	szt.	938	47	891
gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą	szt.	902	33	869
powierzchnia gospodarstw rolnych	ha	8 445,24	46,17	8 399,07
powierzchnia gospodarstw prowadzących działalność rolniczą	ha	8 344,01	31,70	8 312,31

Głównym kierunkiem produkcji rolnej są uprawy zbóż, ziemniaków oraz roślin pastewnych. Podstawowymi gałęziami produkcji zwierzęcej, ze względu na duże połacie łąk i pastwisk, jest chów bydła i trzody chlewnej oraz hodowla drobiu.

Tabela 50. Powierzchnia zasiewów gruntów rolnych w gminie Wolbórz na koniec 2013 r. (Urząd Miejski w Wolborzu)

Rodzaj zasiewu	Powierzchnia upraw (ha)	plon (Mg)
pszenica ozima	570	4,3
pszenica jara	185	33
żyto	820	2,3
jęczmień ozimy	130	4,0
jęczmień jary	350	3,4
owies	150	2,8
pszenżyto	870	3,7
mieszanka zbożowa	2 950	3,0
kukurydza ziarno	520	7,5
kukurydza zielonka	280	40,0
ziemniaki	190	1,5
rzepak	85	2,6
inne	600	2,0

Tabela 51. Zestawienie produkcji zwierzęcej w gospodarstwach rolnych w gminie Wolbórz na koniec 2013 r. (Urząd Miejski w Wolborzu)

Rodzaj inwentarza	Ilość w szt.
krowy mleczne	około sztuk 4 000
pozostałe bydło	2 000
lochy	1 300
pozostała trzoda chlewna	23 000
konie	250
owce	30
drób	250 000

Pod wpływem czynników naturalnych oraz antropogenicznych w gminie zachodzi pogorszenie właściwości użytkowych gleby. Głównymi przyczynami są: niewłaściwe użytkowanie rolnicze gleb, błędne stosowanie środków ochrony roślin i nawozów sztucznych oraz oddziaływanie przemysłu, transportu i gospodarki komunalnej. Zużycie nawozów na 1ha użytków rolnych (według: Powszechnego Spisu Rolnego, GUS 2010) w gminie Wolbórz wynosi:

- nawozy mineralne - 138kg,
- azotowe – 78,2kg,
- fosforowe – 30,1kg,
- potasowe – 29,7kg,
- wapniowe – 66,1kg.

Gospodarstwa rolne w gminie posiadają wysoki stopień umaszynowania. Posiadany park ciągnikowo - maszynowy (prócz ciągników, rolnicy indywidualni posiadają samobieżne maszyny do zbierania upraw - kombajny) usprawnia realizację zabiegów produkcyjnych, zgodnie z wymaganiami agrotechnicznymi.

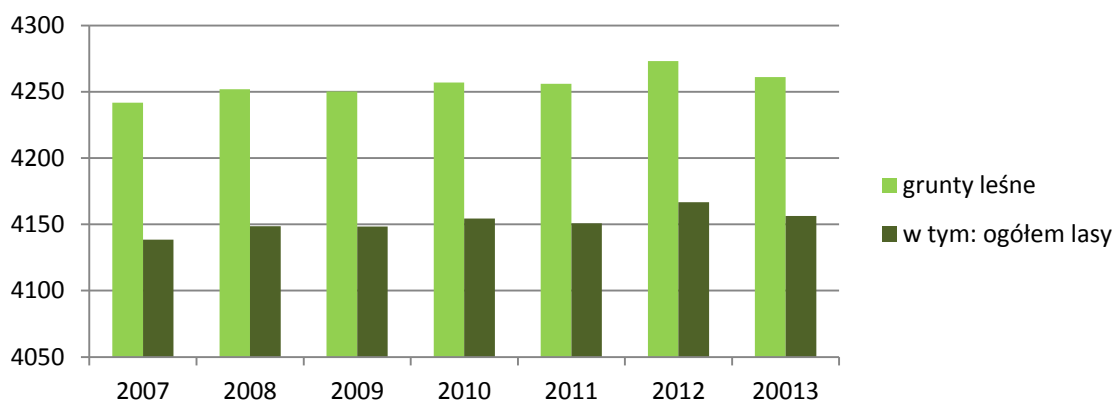
4.2. Leśnictwo

Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Wolbórz w roku 2013 wynosiła 4 261,09 ha, powierzchnia lasów 4 156,26 ha. Lesistość wynosi 27,4%. Grunty leśne państwowe stanowią ponad 83% gruntów leśnych ogółem.

Powierzchnia gruntów leśnych (w ha) w gminie Wolbórz pod względem własności w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ogółem grunty leśne	4 241,7	4 251,8	4 250,3	4 256,9	4 256	4 273	4 261,09
grunty leśne publiczne	3 535,7	3 548,8	3 547,3	3 553,9	3 553	3 565	3 562,09
grunty leśne prywatne	706	703	703	703	703	108	699
ogółem lasy	4 138,5	4 148,7	4 148,4	4 154,4	4 150,8	4 166,7	4 156,26
las publiczne				3 451,4	3 450,5	3 461,4	3 459,93
las prywatne	-	-	-	703	700,3	705,3	696,33

Wykres 15. Grunty leśne i lasy na terenie gminy Wolbórz (w ha)

Podstawą gospodarki leśnej w lasach prywatnych są uproszczone plany urządzenia lasów. Plany te warunkują prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej.

Prywatne kompleksy leśne są zazwyczaj rozdrobnione i mieszczą się w przedziałach: 0,10-1,0 ha oraz 1,01 ha –5,00 ha. W przewadze stanowią je drzewostany rozdzielone polami uprawnymi i łączące się w kilku do kilkudziesięciohektarowe kompleksy. Z tego też względu gospodarka leśna nie odgrywa istotnej roli w gospodarce gminy.

W lasach na terenie gminy drewno pozyskuje się z lasów prywatnych, są to ilości do ok 900 m³ grubizny rocznie. Gospodarka leśna polega m.in. na wykonywaniu trzebieży wczesnej i późnej oraz wycinki sanitarnej.

Tabela 52. Pozyskiwanie drewna w lasach w gminie Wolbórz (GUS, 2007-2013)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
pozyskiwanie drewna (grubizny) w m ³	742	639	906	623	485	347	281

Odnowienia i zalesienia odbywały się na terenie gminy na niewielką skalę - w ostatnich latach nie przekraczały 1 ha terenów leśnych.

4.3. Przemysł i produkcja

Na terenie gminy Wolbórz nie ma silnie rozwiniętej gospodarki w sektorze przemysłowym, nie ma też specjalizacji produkcji. Ze względu na położenie gminy przy trasie S8 Wrocław - Białystok tereny te są atrakcyjne dla większych firm jako bazy logistyczne. Centra logistyczne zatrudniają znaczną liczbę mieszkańców gminy, tworzą zorganizowany kompleks.

Największe przedsiębiorstwa funkcjonujące na terenie gminy to:

- Centrum Logistyczne AUCHAN POLSKA Sp. z o. o.,
- Centrum Logistyczne PARTNER LOGISTIC Sp. z o. o.,
- „FM LOGISTIC”,
- Huta szkła gospodarczego i artystycznego FINEZJA,
- Zakład Stolarski MAZUREK Sp. o. o.,
- PPHU ATUT - produkcja mebli sklepowych,
- Zakłady Drobiarskie „Drob-BOGS”.

4.4. Handel i usługi

W mieście i gminie Wolbórz wśród podmiotów prowadzących działalność gospodarczą zdecydowanie przeważają małe podmioty (np. jednoosobowe lub rodzinne) zajmujące się głównie handlem i usługami. Są to najczęściej sklepy i hurtownie (spożywcze, materiałów budowlanych itp.), a także drobne zakłady produkcyjno-usługowe, jak warsztaty samochodowe, szwalnie, usługi remontowo-budowlane, itp.

Według sekcji PKD w roku 2013 usługach w gminie działało:

- w administracji publicznej - 13 podmiotów,
- w edukacji - 13 podmiotów,
- w opiece zdrowotnej - 4 podmioty,
- w usługach administracyjnych - 4 podmioty,
- w pośrednictwie finansowym - 4 podmioty
- w usługach związanych z kulturą, rozrywką i rekreacją - 8 podmiotów,
- pozostałej działalności usługowej - 9 podmiotów.

Najwięcej miejsc pracy z zakresu usług publicznych w gminie generuje oświata oraz administracja publiczna.

Na terenie gminy Wolbórz znajdują się 1 targowisko, o powierzchni łącznej 5 000 m², które jest przeznaczone do sprzedaży drobnodetalicznej.

Podmiotami z otoczenia biznesu są instytucje finansowe - banki. W Wolborzu funkcjonują Powiatowy Bank Spółdzielczy, ESBANK - Bank Spółdzielczy. Banki oferują kompleksowe pakiety usług finansowych dla wszystkich grup zawodowych i społecznych.

Na terenie gminy funkcjonują biura podatkowe i księgowo-rachunkowe, które wspomagają przede wszystkim prywatne zakłady handlowe i produkcyjne oraz osoby fizyczne. Ponadto działalność prowadzą agenci ubezpieczeniowi w miejscowościach; Wolbórz, Prosenie i Psary, oferując mieszkańcom szeroki zakres ubezpieczeń.

Z innych usług, w tym usług profesjonalnego otoczenia biznesu, mieszkańcy korzystają w większych, pobliskich, ośrodkach miejskich.

Ważnym elementem rozwoju gospodarczego gminy jest turystyka. Dla turystów indywidualnych funkcjonują lub powstają nowe gospodarstwa agroturystyczne, głównie

w miejscowościach: Lubiaszów, Golesze, Bogustawice. Gospodarstwa oferują od 8 do 16 miejsc noclegowych, wyżywienie, atrakcje rekreacyjne, np. jazdę konną.

W miejscowości Bronisławów - nad Zalewem Sulejowskim - są dwa większe ośrodki, dysponujące bazą wypoczynkową, konferencyjną rekreacyjną, wypożyczalniami sprzętu itp. Są to: Ośrodek wypoczynkowy "Wodnik", Centrum Kongresowo- Szkoleniowe "Magellan".

Przy trasie ekspresowej S8 Wrocław - Białystok rozwijają się usługi hotelarsko - kongresowo - rekreacyjne, dla których bazę stanowią:

- Kompleks Gastronomiczno-Hotelarski "Górski" w Proszeniu,
- Hotel *** "Złoty Młyn" w Polichnie,
- Hotel "Fox" w Studziankach,
- Zajazd "Plan" w Studziankach,
- "Zagajnikowy Dworek" w Wolborzu,
- "Biały Dworek" w Wolborzu,
- "Biały Koń" w Wolborzu.

5. Charakterystyka środowiska przyrodniczego

5.1. Ukształtowanie powierzchni, geomorfologia i geologia

Pod względem geograficznym (wg regionalizacji Polski J. Kondrackiego) teren gminy leży na Równinie Piotrkowskiej, stanowiącej fragment Wzniesień Południowomazowieckich w pasie Nizin Środkowopolskich.

Obszar gminy obejmuje wschodni skraj Niecki Mogileńsko-Łódzkiej, która tworzy wydłużoną strefę synklinarną o pofałdowanej powierzchni. Charakterystyczną jej cechą jest występowanie znacznych miąższości utworów kredowych (margle, wapienie, wapienie margliste, iły). W południowej części gminy występują utwory jurajskie w postaci iłowców, wapieni i margli. Obszar pozbawiony jest formacji trzeciorzędowych, bezpośrednio na osadach mezozoiku zalegają osady czwartorzędowe, głównie plejstoceńskie (20-80m miąższości), które stanowią przede wszystkim utwory piaszczyste i piaszczysto-żwirowe. Najmłodsze osady (holoceńskie) reprezentują torfy, mułki, piaski i żwiry rzeczne zlokalizowane w obniżeniach terenu oraz dolinach rzecznych.

Obszar gminy jest powierzchnią płaską, opadającą w kierunku południowo-wschodnim, ku dolinie rzeki Pilicy. Najwyższe kulminacje tego rejonu przekraczają nieco 200 m n.p.m., najniższe zaś kształtują się poniżej 170 m n.p.m. (dolina Wolbórki, okolice Zbiornika Sulejowskiego). Występują tu różnego rodzaju formy powierzchniowe pochodzenia polodowcowego, eolicznego, rzeczno, oraz takie, które powstały wskutek antropogenicznej działalności człowieka.

Gleby na obszarze gminy Wolbórz wykształciły się na podłożu utworów polodowcowych. Największą przydatność rolniczą posiadają gleby brunatne wytworzone na glinach, następnie gleby bielcowe i pseudobielcowe wykształcone na piaskach strukturalnych i spiaszczonych glinach. W dolinach rzek występują gleby torfowe oraz mułowo-torfowe, czarne ziemie, mady lekkie i bardzo lekkie.

5.2. Warunki klimatyczne

Według podziału Polski na dzielnice rolniczo-klimatyczne gmina Wolbórz położona jest w centrum przejściowego i zmiennego klimatu w tzw. łódzkiej dzielnicy klimatycznej, która charakteryzuje się dużą zmiennością pogody oraz zróżnicowanymi warunkami meteorologicznymi w poszczególnych latach. Zaznaczają się tu wpływy zarówno mas powietrza polarno-kontynentalnego jak i polarno-morskiego. Przeważają wiatry zachodnie i południowo – zachodnie, z niewielkim zróżnicowaniem w zależności od pór roku.

Warunki topoklimatyczne charakterystyczne dla subregionu łódzkiego:

- średnia temperatura stycznia: $-3,3^{\circ}\text{C}$,
- średnia temperatura lipca: $+17,9^{\circ}\text{C}$,
- średnioroczna temperatura: $+8,5^{\circ}\text{C}$,
- średni czas trwania zimy: 80 dni,
- średni czas trwania lata: 85-90 dni,
- średnia roczna suma opadów: 550-600 mm,
- długość okresu wegetacyjnego tj. okresu z temperaturą powyżej 5°C trwa 210 dni,
- średnia prędkość wiatru – 3,4m/s,
- wiatry napływają głównie z kierunków: zachodniego oraz południowo-zachodniego.
- najcieplejszym miesiącem jest lipiec, a najchłodniejszym styczeń,
- najwyższe parowanie terenowe występuje latem z maksimum w czerwcu i lipcu ok. 77,0mm, najmniejsze zimą z minimum w grudniu i styczniu ok. 9,0mm.

5.3. Surowce mineralne

Obszar gminy Wolbórz charakteryzuje się budową geologiczną nie sprzyjającą występowaniu cennych dla przemysłu surowców mineralnych. Najliczniej występują surowce mineralne związane z akumulacyjną działalnością łądolodu środkowopolskiego, tj.: pospolite kopaliny okruchowe i surowce ilaste (piaski, piaski ze żwirem, żwiry, gliny zwałowe).

Tabela 53. Udokumentowane zasoby złóż surowców naturalnych w gminie Wolbórz (źródło: Bilans zasobów kopalin w Polsce stan na 31.12.2013 r.)

Złoże	Rodzaj surowca	Stan zagospodarowania złoże	Zasoby (tys. Mg)	
			bilansowe	przemysłowe
Polichno	surowce ilaste ceramiki budowlanej	wydobycie zaniechane	490	-
Polichno II	surowce ilaste ceramiki budowlanej	wydobycie zaniechane	580	-
Polichno	surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego	rozpoznane wstępnie	615	-

Eksploatację stwierdzono w kilkudziesięciu punktach, ale odbywa się ona wyłącznie na potrzeby lokalne mieszkańców gminy.

5.3. Hydrologia

5.3.1. Wody podziemne

Wody podziemne na terenie gminy Wolbórz występują głównie w utworach kredowych oraz jurajskich tworząc użytkowy poziom wodonośny. Poziom ten charakteryzuje się napiętym zwierciadłem i wydajnością zbliżoną do wydajności z wód międzymorenowych. W rejonie Młynar poziom kredowy łączy się z poziomem wód czwartorzędowych i jest I poziomem wodonośnym. Wody podziemne zalegające w utworach czwartorzędowych nie mają większego użytkowo znaczenia.

Cały obszar gminy położony jest na terenach wodonośnych oraz występujących obszarach wysokiej i najwyższej ochrony wód podziemnych (OWO i ONO). Teren gminy leży w zasięgu GZWP 401 „Niecka łódzka”, który jest zbiornikiem kredy dolnej, o szacunkowych zasobach dyspozycyjnych 90 tys. m³/dobę. Zbiornik ten wymaga ochrony ze względu na wysoki stopień czystości wód do użytku bez uzdatniania. Ponadto gmina położona jest w Obszarze Dorzecza Wisły w regionie wodnym Środkowej Wisły w pasie wyżyn w obszarze Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd) Nr 97 (powierzchnia obszaru wynosi 3 218 km²).

Wody te są narażone na bezpośrednie oddziaływanie źródeł zanieczyszczeń (dzięki wysypiska śmieci i ścieki odprowadzane do strumieni), które w przypadku braku naturalnej izolacji z gruntów spoistych (glin, iłów) lub gdy ta izolacja ma małą miąższość i nie zabezpiecza w dostatecznym stopniu przed przenikaniem zanieczyszczeń, mogą kontaktować się i skażać głębsze poziomy wodonośne.

5.3.2. Wody powierzchniowe

Gmina Wolbórz położona jest w obrębie zlewni Pilicy, z rzekami: Wolbórką, Moszczanką oraz Goleszanką. W południowo-wschodniej części gminy znajduje się Zbiornik Sulejowski, tworząc obszar zlewni z tej części gminy.

Charakterystyka zasobów wód powierzchniowych gminy Wolbórz:

- rzeka Wolbórka jest lewostronnym dopływem Pilicy (do której uchodzi w 127,3 km), jej długość wynosi 48,8 km, a powierzchnia dorzecza 941,5 km². Źródła jej znajdują się w lesie w okolicach Tuszyna, na wysokości ok. 196 m n.p.m. i są objęte rezerwatem przyrody „Wolbórka”. Rzeka płynie początkowo na wschód, szeroką doliną, w wyraźnym obniżeniu wśród łąk. W okolicach Czarnocina zmienia kierunek na południowo-wschodni, płynąc wąską doliną przez pagórkowatą wysoczyznę. Kilka kilometrów przed ujściem Wolbórka zmienia kierunek na północno-wschodni, po czym przebiega się dwoma przełomami pod Zawadą. Uchodzi do Pilicy na terenie Tomaszowa Mazowieckiego. Średni przepływ rzeki w dolnym biegu wynosi 2,5m³/s. Największymi dopływami Wolbórki są Czarna, Moszczanka oraz Miazga,
- rzeka Moszczanka jest prawostronnym dopływem Wolbórki (uchodzącym do niej w 12,3 km). Wyływa w okolicach wsi Gołygów, po czym kieruje się na wschód pod drogą krajową nr 1. Przepływa między innymi przez miejscowości Moszczenica, Białkowice, Wolbórz i w okolicach wsi Godaszewice wpada do Wolbórki. Długość Moszczanki wynosi 20km. Jej prawym dopływem jest Goleszanka,
- rzeka Goleszanka ma długość ok. 7 km. Wyływa na północ od wsi Prosenie, a następnie przepływa w kierunku wschodnim pod drogą krajową Nr 8, mija wieś

Żarnowica Mała i ponownie przechodzi pod drogą krajową Nr 8 i w okolicach Wolborza wpada do Moszczanki,

- Zalew Sulejowski - powstał w latach 1969-1974 w wyniku spiętrzenia Pilicy. Położony jest na terenie czterech gmin: Mniszków, Sulejów, Tomaszów Mazowiecki i Wolbórz, a także w granicach Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Rzeka przegrodzona została pod Smardzowicami tamą (długość tamy: 1200 m, wysokość: 16m, szerokość na koronie: 10 m). Zbiornik oddano do użytku w 1973 r. Powierzchnia zbiornika wynosi 23,8 km², jego długość 23,5 km, maksymalna głębokość to 15 m, a średnia 3,3 m. Linia brzegowa zbiornika wynosi 58 km, z czego 11 km znajduje się na terenie gminy Wolbórz. Pojemność całkowita przy maksymalnym spiętrzeniu wynosi 95 mln m³. Zbiornik służy do regulacji odpływu wody poniżej zapory, spełnia funkcje retencyjną i energetyczną oraz jest wykorzystywany do hodowli ryb, a także do celów rekreacyjnych. Powstanie zbiornika miało na celu zapewnienie wody pitnej dla Tomaszowa Mazowieckiego i Łodzi, która obecnie z niego nie korzysta.

Na terenie gminy zagrożenie podtopieniami powoduje rzeka Moszczanka w miejscowości Młynary. Wystąpienie z brzegów tej rzeki zagraża zalaniem ok. 50ha łąk.

Wody powierzchniowe płynące i stojące mają duże znaczenie jako źródła zaopatrzenia rolnictwa w wodę użytkową. Są one również wykorzystywane do celów rekreacyjnych.

5.4. Przyroda

Obszar gminy jest terenem o znacznych walorach przyrodniczych oraz krajobrazowych. Gmina charakteryzuje się atrakcyjnymi terenami leśnymi, dolinami rzek: Wolbórki, Moszczanki oraz obecnością - jednego z największych w rejonie - Zalewu Sulejowskiego. Ponadto w gminie znajdują się cenne obszary objęte ochroną.

5.4.1. Lasy i tereny leśne

Lasy i grunty leśne zajmują w gminie Wolbórz obszar 4 61,09 ha tj. 27,4 % ogólnej powierzchni gminy. Same lasy zajmują powierzchnię 4 156,26 ha, w tym:

- lasy publiczne - 3 459,93 ha,
- lasy prywatne - 696,33 ha.

Wskaźnik lesistości gminy jest nieco niższy od wskaźnika dla kraju, który wynosi 29,3 %, przekracza jednak wskaźnik dla województwa łódzkiego (21,2%) oraz dla powiatu piotrkowskiego (23,9%). Pod względem lesistości gmina Wolbórz jest piąta gminą w powiecie.

W lasach na terenie gminy Wolbórz dominują siedliska boru mieszanego i sosnowego. Zwarty kompleks leśny występuje w północnej części gminy (poniżej miejscowości Psary Golesze) oraz w sąsiedztwie Zalewu Sulejowskiego, gdzie przeważającym gatunkiem drzew jest sosna. W pozostałej części gminy lesistość jest mniejsza, a istniejące kompleksy leśne związane są częściowo ze strefami zboczowymi dolin (np. kompleks w okolicy wsi Brudaki, między Wolborzem a wsią Psary Witowskie, kompleks leśny Wolbórz - Żarnowica Mała i inne).

Lasy w gminie pełnią wielorakie funkcje:

- ochronną - polegającą na dodatnim oddziaływaniu na środowisko przyrodnicze, chronią gleby przed zmywaniem i wyjąłowieniem przez wody opadowe, regulują stosunki wodne w zakresie retencjonowania wód podziemnych i powierzchniowych a także zmniejszają ich spływ powierzchniowy

- produkcyjną - dostarczającą surowca drzewnego, owoców leśnych, ziół,
- społeczną - teren dla rekreacji i turystyki.

Elementem szaty roślinnej na terenach ubogich w lasy są zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne i przydrożne.

5.4.2. Ochrona przyrody

Na terenie gminy Wolbórz występują elementy środowiska przyrodniczego, które z uwagi na wysokie wartości, objęte zostały różnymi formami ochrony wprowadzonymi na podstawie przepisów ogólnych z zakresu ochrony środowiska oraz miejscowych aktów prawnych. Obszary podlegające ochronie na terenie gminy Wolbórz:

- Obszar Natura 2000 mający znaczenie dla Wspólnoty Lubiaszów w Puszczy Pilickiej (PLH100026),
- Sulejowski Park Krajobrazowy,
- rezerwat przyrody: „Lubiaszów”, „Dęby w Meszczach” oraz „Czarny Ług”,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Wolbórki,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Spalsko-Sulejowski,
- pomniki przyrody
- użytek ekologiczny Bronisławów,
- podworskie zabytkowe parki.

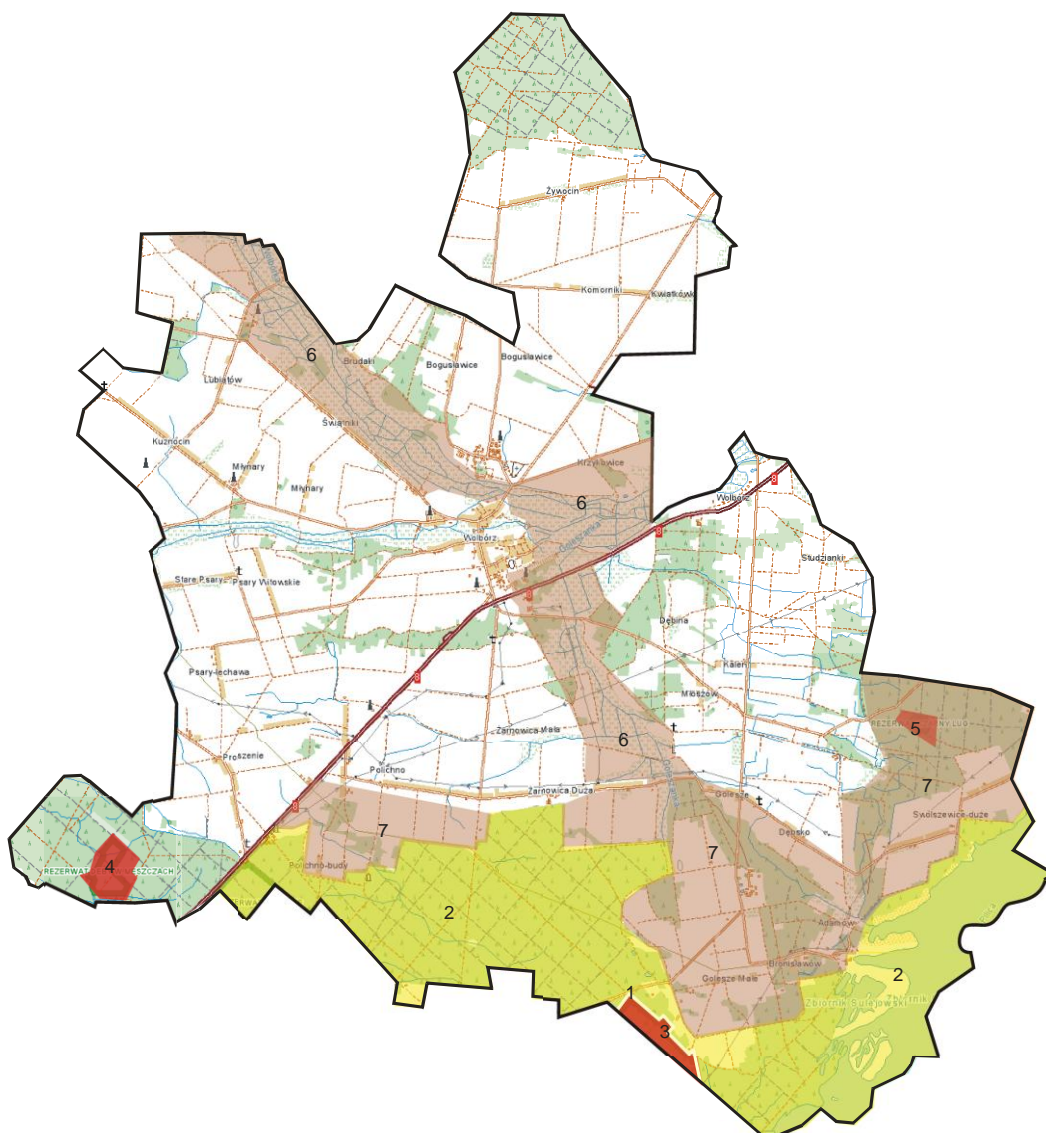
Charakterystyka obszarów chronionych na terenie gminy:

- Obszar Natura 2000 Lubiaszów w Puszczy Pilickiej (PLH100026) - specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa). Obszar obejmuje rezerwat jodły "Lubiaszów", chroniący ekosystemy o naturalnych cechach dawnej Puszczy Pilickiej. Występują tu stare drzewostany jodły w wieku 150 lat, grupa modrzewia polskiego w wieku 140 lat oraz 200-letnie dęby. W obszarze stwierdzono 3 typy siedlisk leśnych. Najważniejszymi wartościami przyrodniczymi są siedliska przyrodnicze o dużej reprezentatywności oraz duże powierzchnie fitocenozy. Obszar ma znaczenie w ochronie geograficznego zróżnicowania ekosystemów leśnych z jodłą pospolitą występującą na północnej granicy zasięgu w Europie. Naturalność ekosystemów potwierdza obecność licznych gatunków związanych z martwym drewnem. Stwierdzono występowanie 306 gatunków grzybów (największa liczba gatunków spośród rezerwatów Polski środkowej) oraz licznych bezkręgowców i ptaków typowych dla puszczańskich lasów,
- Sulejowski Park Krajobrazowy o całkowitej powierzchni 53 760 ha, w granicach gminy 2 567 ha. Park położony jest nad środkową Pilicą i charakteryzuje go krajobraz doliny rzeki. Na terenie Parku wraz z otuliną znajduje się 9 rezerwatów przyrody. Przedmiotem ochrony są jodły pospolite, świerki, buki, klony i jawory. Na obszarze Parku występują murawy nawapienne - płaszczycie, torfy i łąki o podłożu piaszczysto - torfowym. Spośród rzadkich okazów roślin występują: widłaki, storczyki, zimoziół północny, długosz królewski. Ze zwierząt występują tu: bóbr, wydra, łось wędrowny wilk oraz ptaki: gągoł, bąk, rybitwa białoczelna, kropiatka, siweczka obroźna,
- Rezerwat przyrody „Lubiaszów” - rezerwat leśny w gminach Sulejów i Wolbórz, na terenie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Powierzchnia rezerwatu – 202,4 ha. Przedmiotem ochrony rezerwatu są zbiorowiska leśne: grąd, bór jodłowy z cennym stanowiskiem jodły oraz stanowiska roślin rzadkich i chronionych. Rezerwat

„Lubiaszów” należy do najważniejszych i największych obiektów chronionych w Puszczy Pilickiej. Znajdują się w nim zachowane - najcenniejsze w całej Polsce Środkowej - wielogatunkowe, stare drzewostany, w tym naturalne stanowiska jodły, kolekcja dwustuletnich dębów szypułkowych także grupa 140 - letnich modrzewi polskich,

- Rezerwat przyrody „Dęby w Mszczach” - jest rezerwatem leśnym położonym w południowo-zachodniej części gminy Wolbórz, na zachód od wsi Proszenie. Jego powierzchnia wynosi 39,15 ha. Utworzony został w celu ochrony starodrzewu dębowego pochodzenia naturalnego w zespołach o charakterze grądu i lasu mieszanego z pomnikami przyrody. W rezerwacie rośnie ponad 100 dębów szypułkowych od 150 do 260 lat. W skład drzewostanu wchodzi również sosna (w wieku od 120 do 140 lat), świerk, grab, jodła, osika, brzoza, dzika jabłoń, dzika grusza, jarzębina. W rezerwacie spotkać można wszystkie gatunki roślin pospolitych w lasach liściastych i borach iglastych Polski środkowej oraz kilka gatunków mniej pospolitych i chronionych.
- Rezerwat przyrody „Czarny Ług” –rezerwat torfowiskowy o powierzchni 2,46 ha i otulinie 6,01 ha. Przedmiotem ochrony jest torfowisko wysokie typu atlantyckiego ze stanowiskiem bagnicy torfowej. Rezerwat zajmuje małe, lokalne, bezodpływowe zagłębienie terenowe wypełnione torfem mszysto-turzycowym i mszysto-wełniankowym. Od dwóch stron otacza je niska wydma porośnięta borem sosnowym. Osobliwością rezerwatu są płaty roślinne z dominacją turzycy bagiennej, której towarzyszy, bardzo rzadka w środkowej Polsce, bagnica torfowa. Rezerwat położony jest na obszarze Sulejowskiego Parku Krajobrazowego,
- Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Wolbórki - o całkowitej powierzchni 2 272 ha, położony na terenie gmin: Będków, Moszczenica i Wolbórz. Obejmuje ochronę przed dalszą degradacją doliny rzeki Wolbórki, która jest korytarzem ekologicznym łączącym OCHK Koluszkowsko-Lubochniańskiego i Tuszyńsko-Dłutowskiego z Sulejowsko-Spalskim OCHK. Celem utworzenia obszaru jest utrzymanie ciągłości ekosystemu w dolinie Wolbórki umożliwiającego migrację fauny i flory oraz zachowanie siedlisk chronionych i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt.
- Obszar Chronionego Krajobrazu Spalsko - Sulejowski o całkowitej powierzchni 76 460ha. Obszar obejmuje tereny o wysokich walorach krajobrazowych, wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem oraz pełni funkcję korytarzy ekologicznych. Stanowi on strefę buforową chroniącą Spalski PK i Sulejowski PK przed niekorzystnym oddziaływaniem zewnętrznym.

Rysunek 6. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Wolbórz (opracowanie własne)

- 1 Obszar Natura 2000 Lubiaszów w Puszczy Pilickiej
- 2 Sulejowski Park Krajobrazowy
- 3 Rezerwat Lubiaszów
- 4 Rezerwat Dęby w Mszczach
- 5 Rezerwat Czarny Łęg
- 6 Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Wolbórki
- 7 Spalско-Sulejowski Obszar Chronionego Krajobrazu

Tabela 54. Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Wolbórz (stan na dn. 10.04.2014r. <http://lodz.rdos.gov.pl>):

Nr w rej. RDOŚ	Nazwa obiektu	Opis lokalizacji	Obwód na wys. 1,3m (cm)
1302	17 lip drobnolistnych	Wolbórz, przy drodze powiatowej Nr 30165 Ujazd-Wolbórz	-
1303	platan klonolistny lipa drobnolistna topola kanadyjska jesion wyniosły	Lubiatów, park	550 cm, 320 cm, 545 cm, 315 cm
1304	36 lip drobnolistnych 4 jesiony wyniosłe 2 klony pospolite 3 modrzewie europejskie 2 wiązy polne	Lubiatów, park	-
1305	dąb szypułkowy sosna pospolita	Leśnictwo Meszcze, oddz. 41	370 cm 175 cm
1306	30 dębów szypułkowych	Leśnictwo Meszcze, oddz. 28	150-350 cm
1307	4 sosny wejmutki 1 dąb szypułkowy 3 lipy drobnolistne 4 klony zwyczajne 7 jesionów wyniosłych 2 modrzewie europejskie	Bogusławice, park przy Stadzie Ogierów	-
1308	lipa drobnolistna	Golesze Duże, teren Szkoły Podstawowej	-

Użytek ekologiczny w Bronisławowie, ma powierzchnię 200 ha i obejmuje brzeg Zalewu Sulejowskiego, przylegające do niego stawy, wysepki wraz z otaczającymi je wodami.

Parki podworskie na terenie gminy:

- park przy Zespole Pałacowym Biskupów Kujawskich w Wolborzu,
- park przy Zespole Dworsko-Folwarcznym w Bogusławicach,
- park przy Zespole Dworsko-Folwarcznym w Lubiatowie,
- park w Goleszach, który według ewidencji zabytkowej zieleni jest parkiem wiejskim podlegającym ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody.

5.5. Zagrożenia dla środowiska

Duży wpływ na stan środowiska i możliwości jego ochrony mają czynniki antropogeniczne oraz zagrożenia naturalne.

Zagrożenia antropogeniczne, związane z działalnością, zagospodarowaniem terenów przez człowieka, bardzo silnie wpływają na jakość środowiska naturalnego. Do głównych zagrożeń na terenie gminy Wolbórz należą:

- transport drogowy materiałów niebezpiecznych – przewożenie paliw, chemikaliów, niespodziewane wypadki drogowe,
- magazynowanie i stosowanie w instalacjach technologicznych substancji niebezpiecznych oraz magazynowanie i dystrybucja produktów ropopochodnych,
- pożar: typowe zagrożenia wśród zabudowy mieszkaniowej i lasów,
- braki w infrastrukturze technicznej, zwłaszcza kanalizacji sanitarnej,

- chemizacja rolnictwa, zmiana sposobu gospodarowania ziemią i jej wykorzystanie,
- dewastacja, zaśmiecanie, niewłaściwe wykorzystanie terenów zielonych.

Dla lasów ogólnymi zagrożeniami są: pożary, kradzieże drewna, zaśmiecanie ich w pobliżu terenów mieszkaniowych, rekreacyjnych i dróg. Niewystarczająca jest ilość i jakość infrastruktury turystycznej i komunalnej w sąsiedztwie lasów.

Zagrożeniem dla wód powierzchniowych są: niedobór sieci kanalizacyjnej, odprowadzanie do wód i do ziemi ścieków z obiektów prowadzących działalność produkcyjną, zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego, wycieki ze zbiorników i instalacji technologicznych (np. paliwowych), zanieczyszczenia obszarowe z rolnictwa. Zwłaszcza narażony jest Zalew Sulejowski, do którego spływają wody z terenów innych gmin .

Powodzie i podtopienia zagrażają terenom położonym w dolinie rzeki Moszczanki, w przypadku innych rzek - pomniejsze lokalne podtopienia terenów łąk i upraw. Rzeki nie są obwałowane przeciwpowodziowo, silnie meandrują i tworzą rozlewiska. Potencjalna groźba powodzi może nastąpić w wyniku gwałtownego wezbrania wody lub intensywnych opadów atmosferycznych.

Pod względem zagrożenia pożarowego największe występuje na terenach leśnych, w większych gospodarstwach rolnych przy przechowywaniu płodów, pasz, itp., w miejscach przechowywania substancji łatwopalnych (np. ropopochodnych), na terenie zwartej zabudowy miejskiej.

Działania uboczne chemizacji rolnictwa polegają m.in. na zaleganiu szkodliwych substancji przez określony czas w glebie oraz na oddziaływaniu ich na procesy biochemiczne mikroorganizmów glebowych, co prowadzi do załamania równowagi biologicznej środowiska glebowego oraz do pogorszenia warunków fizycznych i chemicznych gleby. Ten negatywny wpływ może być ograniczany poprzez edukację rolników w zakresie stosowania nowoczesnych, przyjaznych dla środowiska biopreparatów.

Skala, ryzyko i skutki ich wystąpienia zagrożeń antropogenicznych i naturalnych uzależnione jest w dużej mierze od naturalnych uwarunkowań regionu. Uwarunkowania te są zależne głównie od: ukształtowania terenu i budowy geologicznej, warunków występowania wód podziemnych i wód powierzchniowych, a także szaty roślinnej. Warunki naturalne mogą być sztucznie przekształcane pod kątem zapewnienia ochrony przed takimi zagrożeniami.

6. Zagospodarowanie przestrzenne

6.1. Uwarunkowania zagospodarowania

W strukturze administracyjnej województwa łódzkiego gminę Wolbórz zalicza się do podregionu piotrkowskiego (nr 17), którego głównym ośrodkiem jest miasto - powiat grodzki - Piotrków Trybunalski, należący do 4 - poza Łodzią - największych miast województwa.

Gmina ma nieregularny kształt granic, niemal centralnie położone jest miasto Wolbórz. Gmina nie wykazuje się symetrycznym zagospodarowaniem przestrzeni: jej północną część zajmują zwarte kompleksy leśne, a południowy wschód - Zalew Sulejowski. Środkowa część gminy ma charakter rolny z siecią powiązań drogowych pomiędzy poszczególnymi miejscowościami. Oś komunikacyjną stanowi droga ekspresowa Wrocław - Białystok (S8) - przebiegająca przez centrum z południowego-wschodu na północny -zachód. Natomiast sieć hydrograficzna gminy przebiega z południowego-zachodu, ku centrum szerokim pasem doliny, by poniżej Wolborza przybrać luźniejszą strukturę i zmierzać ku północno-wschodniej części gminy do Zalewu Sulejowskiego.

Tabela 55. Zagospodarowanie powierzchni gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)

Rodzaj zagospodarowania terenu	Powierzchnia w ha
tereny zabudowane	639
tereny pod wodami	582
tereny dróg	360
tereny rolne	8 640

Przestrzeń gminy dzieli się na kilka czytelnych struktur. Są to:

- rejony intensywnej produkcji rolniczej (miejscowości gminne położone w centralnej części, ale nie bezpośrednio przy trasie ekspresowej S8 oraz Zalewie Sulejowskim),
- tereny rozwoju logistyczno - produkcyjno - usługowego (centrum gminy, Wolbórz i tereny położone bezpośrednio przy S8),
- tereny leśne o ważnych dla przestrzeni gminy funkcjach ekologicznych (południowa część oraz skraj północnej części gminy),
- obszary chronione oraz obszary bezpośrednio położone przy Zalewie Sulejowskim (park krajobrazowy, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты, obszar Natura 2000).

Miejscowość gminna - Wolbórz - stanowi miejsko-gminny wielofunkcyjny ośrodek administracyjno-usługowy. Ośrodek ten położony jest przy szlakach komunikacyjnych, rozchodzących się promieniście, które zapewniają optymalną obsługę obszaru gminy. Usługi podstawowe i ponadpodstawowe koncentrują się w mieście. Podstawowymi funkcjami miasta są ponadto: usługi społeczne, administracyjne i mieszkalnictwo, a funkcjami uzupełniającymi są: produkcja i obsługa rolnictwa.

Dzisiejszy układ urbanistyczny centrum miasta Wolbórz jest pochodną układu urbanistycznego z XIII wieku, umieszczonego w rozwidleniu rzeki Wolbórki i Moszczanki. Część centralna miasta z zabudową mieszkaniową, usługową i administracyjną znajduje się powyżej drogi ekspresowej S8. Od strony S8 miasto "rozpoczyna się" obiektem dawnego pałacu biskupów kujawskich wraz z parkiem i terenami przyległymi, główną ulicą (ul. Andrzeja Frycza Modrzewskiego) ciągnie się w kierunku północnym do Placu Władysława Jagiełły stanowiącego centrum miasta. Najważniejszym elementem centrum jest gotycki kościół parafialny pw. Św. Mikołaja w Wolborzu, zbudowany prawdopodobnie w XV wieku, przebudowany po pożarze w 1549 roku, a następnie w 1766 roku.

Pałac biskupów kujawskich oraz kościół znajdują się w Rejestrze Zabytków Województwa Łódzkiego.

Zabudowa mieszkaniowa miasta kształtuje się wzdłuż ulic i dróg głównych. W tym terenie dominuje zabudowa jednorodzinna (domy parterowe, kamienice z handlowo-usługowym parterem). Zabudowę niemieszkalną stanowią obiekty administracji i użyteczności publicznej, zakłady przemysłowe, obiekty usługowe i handlowe (funkcjonujące osobno lub w połączeniu z budownictwem mieszkaniowym).

Rysunek 7. Układ przestrzenny Wolborza (www.geoportal.pl)

W granicach miasta znajdują się także tereny rolnicze, okalające zagospodarowane centrum oraz fragment drogi ekspresowej, w położonymi po jej północnej stronie centrami logistycznymi i magazynowymi.

Jednostkami pomocniczymi w gminie są sołectwa, jest ich 22, a w ich skład wchodzi 37 miejscowości. W większości sołectw funkcją wiodącą jest rolnictwo, natomiast funkcjami uzupełniającymi są: produkcja i obsługa produkcji rolniczej, a także na terenach atrakcyjnych środowiskowo - indywidualna zabudowa rekreacyjna i funkcje turystyczno-wypoczynkowe.

Miejscowości: Proszenie, Komorniki i Golesze Duże pełnią funkcje wsi podstawowych o wzbogaconym programie usługowym. Funkcje rekreacyjno-letniskową pełnią wsie: Swolszewice Duże, Leonów, Adamów, Bronisławów oraz Lubiaszów Nowy.

6.2. Dokumenty zagospodarowania przestrzennego

Gmina Wolbórz posiada "Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy" przyjęte uchwałą nr XVII/159/2013 - Uchwała Rady Miejskiej w Wolborzu z dnia 29 lutego 2012 roku.

Gmina posiada ponadto 18 uchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o łącznej powierzchni 206 ha oraz (w roku 2014) przeprowadza procedurę dla 2 kolejnych planów miejscowych dla budownictwa mieszkaniowego o łącznej powierzchni 190 ha.

Gmina Wolbórz wydaje decyzje o ustaleniu warunków zabudowy oraz o lokalizacji inwestycji celu publicznego, które - prócz planów miejscowych - są elementem kształtowania ładu przestrzennego.

W zagospodarowaniu przestrzennym gminy nie przewiduje się zasadniczych zmian w stosunku do obecnie funkcjonującej struktury.

Część II

PLANOWANIE STRATEGICZNE ROZWOJU GMINY WOLBÓRZ

1. Identyfikacja problemów i szans rozwoju gminy Wolbórz

1.1. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest narzędziem pomocniczym pozwalającym ocenić otoczenie planowanego przedsięwzięcia, a także jego powodzenie. Jest jedną z metod, którą można się posłużyć przy planowaniu strategicznym. Opiera się ona na zidentyfikowaniu haseł obrazujących wszelkie aspekty charakteryzowanego zjawiska. Są to:

- mocne i słabe strony (opisujących czynniki wewnętrzne),
- szanse i zagrożenia (opisujących czynniki zewnętrzne mające wpływ na dany obszar).

Ocena potencjału w aspekcie słabych i mocnych stron pozwala na określenie siły i słabości gminy w zakresie analizowanych sfer. Silny potencjał to baza umożliwiająca budowanie strategii, słabości to problemy i ograniczenia do pokonania. Zagrożenia to ostrzeżenie przed niepożądanym rozwojem warunków zewnętrznych, szanse to wsparcie i inspiracje dla lokalnej polityki.

Ponieważ - w ramach konsultacji społecznych na potrzeby opracowania niniejszego dokumentu - na Sesji Planowania Strategicznego realizowana była analiza SWOT w podziale na grupy - wydaje się słusznym przytoczenie jej wyników. Zadaniem grup było opracowanie analizy SWOT i uszeregowanie w wyniku prowadzonej dyskusji własnych propozycji wg ważności problemów.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 56. Analiza SWOT dla gminy Wolbórz według uczestników Sesji Planowania Strategicznego w dniu 22 maja 2014 r. w podziale na grupy - hierarchia ważności

Grupa	Mocne strony	Słabe strony	Szanse	Zagrożenia
Grupa A	Dogodne położenie geograficzne Walory przyrodnicze gminy Dobrze rozwinięta infrastruktura Walory historyczno-kulturowe Rolnictwo	Brak terenów inwestycyjnych Brak miejsc pracy Zły stan Zalewu Sulejowskiego Niewystarczająca infrastruktura społeczna Niedostateczna infrastruktura drogowa	Pozyskiwanie środków zewnętrznych Zmiana polityki finansowania państwa wobec szkolnictwa Polityka prorodzinna Modernizacja Zalewu Sulejowskiego Odnawialne źródła energii	Brak stabilizacji politycznej Zagrożenie środowiskowe Patologie społeczne Niż demograficzny
Grupa B	Atrakcyjne położenie gminy w sieci powiązań komunikacyjnych Walory turystyczno-rekreacyjne i krajobrazowe Infrastruktura techniczna Dostępność usług społecznych Atrakcyjne tereny inwestycyjne	Problemy demograficzne (niski przyrost, migracja) Niewystarczająca ilość miejsc pracy, w tym dla osób wykształconych Stan techniczny infrastruktury drogowej Zalew Sulejowski (infrastruktura, kąpieliska) Wyposażenie szkół i Internet	Wykorzystanie środków unijnych Organizacja czasu wolnego mieszkańców (infrastruktura, programy) Dostęp do szerokopasmowego Internetu Rozwój Zalewu Sulejowskiego (promocja, infrastruktura) Tworzenie miejsc pracy	Brak środków w budżecie Gminy na realizowanie inwestycji Mała aktywność w tworzeniu nowych miejsc pracy Problemy demograficzne i społeczne (rozwarstwienie) Niestabilna polityka państwa
Grupa C	Dobre położenie gminy w centrum Polski przy drodze ekspresowej Zalew Sulejowski - tereny rekreacyjne Tereny inwestycyjne Bogata historia Wodociągi i kanalizacja Drogi	Brak miejsc pracy - mała ilość zakładów produkcyjnych Problemy demograficzne Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna Braki w infrastrukturze technicznej	Przepisy prawne przyjazne dla inwestora, samorządu i mieszkańców Możliwości pozyskania środków zewnętrznych na inwestycje Poprawa stanu zagospodarowania Zbiornika Sulejowskiego Polityka prorodzinna Wzrost dochodów, większa zamożność społeczeństwa	Niewłaściwe prawo stanowione Rosnące obciążenia finansowe dla samorządów i mieszkańców Zły stan Zbiornika Sulejowskiego Brak firm chcących inwestować w gminie Bariery przy ubieganiu się o środki UE

1.2. Założenia do "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz"

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy stanu obecnego gminy Wolbórz i jej podsumowania, w postaci przeprowadzonej analizy SWOT, dla "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" przyjmuje się następujące założenia:

- doprowadzanie do zrównoważonego rozwoju wszystkich obszarów życia gminy Wolbórz tj. gospodarki, sfery społecznej i infrastruktury.
- gmina Wolbórz posiada predyspozycje i możliwości do rozwoju gospodarczego na bazie:
 - produkcji rolnej
 - lokalizacji na jej terenie inwestycji zewnętrznych inwestorów strategicznych, tworzących miejsca pracy w rolnictwie i poza nim
 - rozwoju różnych form małej i średniej przedsiębiorczości.
- wzmocnienie i rozwój potencjału tkwiącego w społeczeństwie gminy, zwalczanie niekorzystnych trendów, wprowadzanie innowacji
- podejmowanie inwestycji w infrastrukturę techniczną z koniecznością uwzględnienia zasad ochrony środowiska,
- rozwój współpracy z partnerami: jednostkami samorządu terytorialnego wszystkich szczebli na terenie kraju, miastami partnerskimi, organizacjami pozarządowymi, inwestorami, itp.
- szeroka promocja gminy.

2. Misja gminy Wolbórz

Misja jest zwięzłym opisem docelowego, oczekiwanego stanu i zakresu funkcji spełnianych przez gminę wobec jej mieszkańców i otoczenia. Stan opisywany w misji ma charakter idealny, którego osiągnięcie powinno być zasadniczym celem wszystkich działań podejmowanych przez lokalną społeczność i władze.

U podstaw misji rozwoju gminy Wolbórz leży przekonanie, iż gmina ma potencjalne szanse by stać się atrakcyjnym miejscem do zamieszkania, życia, prowadzenia działalności gospodarczej, lokowania kapitału a także wypoczynku i spędzania wolnego czasu.

Zgodnie z powyższą definicją cele strategiczne i cele operacyjne odwołują się do zadeklarowanej misji, a zaproponowane w ich ramach działania prowadzić będą do postulowanego w misji stanu.

Misja rozwoju gminy Wolbórz:

Gmina Wolbórz to miejsce o dobrym klimacie i warunkach do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego potrzeby i dążenia lokalnej społeczności oraz zasady ochrony środowiska

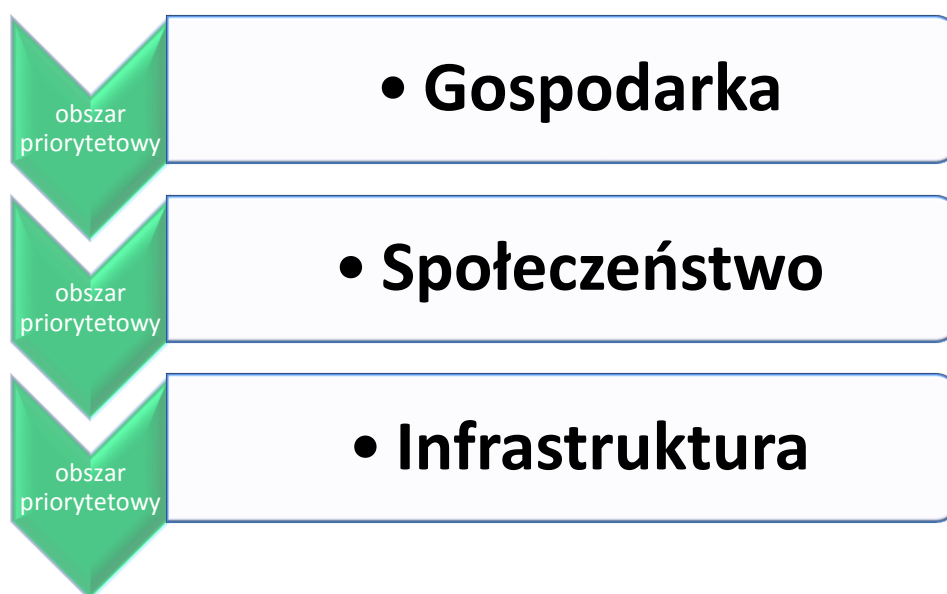
3. Plan strategiczny dla gminy Wolbórz na lata 2014-2022

3.1. Obszary priorytetowe i cele strategiczne rozwoju gminy Wolbórz

Obszary priorytetowe

U podstaw sformułowania obszarów priorytetowych rozwoju miasta i gminy Wolbórz leży diagnoza społeczno gospodarcza. Punktem wyjścia do szczegółowych rozwiązań przewidzianych w niniejszej "Strategii..." jest określenie zasadniczych obszarów priorytetowych rozwoju gminy.

Rysunek 8. Obszary priorytetowe "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz"

Opis obszarów priorytetowych, stanowiących fundament do rozwoju gminy Wolbórz w latach 2014-2022:

Gospodarka

Do najistotniejszych działań w obszarze „Gospodarka” zaliczyć należy:

- rozwój rolnictwa oraz funkcji związanych z jego otoczeniem,
- rozwój pozarolniczych funkcji gospodarczych na bazie istniejących zasobów terenów inwestycyjnych
- rozwój turystyki i agroturystyki.

W obecnej strukturze gospodarczej gminy dominują mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, a wskaźnik przedsiębiorczości nie jest wysoki.

W sytuacji gminy Wolbórz jedną z kluczowych kwestii jest rozwój rolnictwa - jest to obecnie główna gałąź gospodarki gminy, która będzie również wiodącą w przyszłości. Atutami rolnictwa w gminie są grunty rolne, dobrze wyposażone gospodarstwa oraz hodowla zwierząt. Głównymi barierami rozwoju rolnictwa są: niski wskaźnik przedsiębiorczości ludności wiejskiej oraz niska opłacalność produkcji pierwotnej. Za bardzo ważny czynnik rozwoju gminy uznaje się inwestycje w sektorze przetwórstwa produktów rolnych, które z upływem czasu powinny przyczynić się również do istotnego wzrostu liczby trwałych miejsc pracy. Ponadto wspieranie wielofunkcyjności i specjalizacji w rolnictwie, może być szansą na zwiększenie konkurencyjności gospodarstw.

Istotnymi kierunkami interwencji powinny być również działania zmierzające do różnicowania działalności gospodarstw w kierunku branży okołorolniczych – np. uzyskiwanie energii (m.in. biomasa), agroturystyka, certyfikowane produkty ekologiczne, itp.

Szansą rozwojową jest także wykorzystanie terenów inwestycyjnych (przy trasie tranzytowej) na działania strategicznych inwestorów zewnętrznych, które potencjalnie mogą przyczynić się do stworzenia miejsc pracy poza rolnictwem dla mieszkańców gminy. W chwili obecnej te tereny wykorzystywane są jako bazy logistyczno - magazynowe dla wielkich międzynarodowych korporacji głównie handlowych. Atutem gminy są uporządkowane plany dotyczące zagospodarowania przestrzennego i lokowania inwestycji w gminie.

Wykorzystanie atutów środowiska naturalnego, stworzenie bogatej oferty turystycznej i agroturystycznej dla rozmaitych grup turystów, włączenie gminy w szlaki turystyczne i szeroka promocja - jest kolejnym kierunkiem rozwoju gospodarczego gminy Wolbórz.

Kierunki interwencji zaplanowane w niniejszym obszarze problemowym w większości są domeną kapitału prywatnego, zatem ich realizacja w dużej mierze zależy od ogólnej sytuacji ekonomicznej. Rolą gminy jest jednak tworzenie odpowiednich warunków dla ich realizacji, wspieranie przedsięwzięć i przedsiębiorczości. Ponadto gmina powinna popularyzować własne zasoby wśród potencjalnych inwestorów strategicznych.

Spółeczeństwo

Cele realizowane w obszarze „Spółeczeństwo” związane są ściśle z realizacją polityki zrównoważonego rozwoju w obszarze społecznym, który zakłada utrzymanie dostępności i wysokiego poziomu oświaty i opieki zdrowotnej oraz innych usług społecznych, poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, umiejętność tworzenia lepszych warunków życia i aktywizacji społeczności lokalnej. Konkurencyjność gminy będzie przejawiać się w zapewnianiu wysokiej jakości życia mieszkańców, dbaniu o rozwój potencjału ludzkiego, zapobieganie rozwojowi zjawisk patologicznych.

Działania podejmowane w ramach tego obszaru będą mieć na celu również integrację lokalnej społeczności i dążenie do wzrostu poziomu zaufania społecznego czy eliminację rozłamów społecznych.

Ważnym elementem jest także współpraca gminy z mieszkańcami, inwestorami, innymi jednostkami samorządowymi, stowarzyszeniami, fundacjami oraz inicjowanie współpracy międzysektorowej.

Infrastruktura

Priorytet infrastrukturalny stanowią działania, które będą tworzyć warunki do skutecznej realizacji inwestycji ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury technicznej, zgodnej z zasadami polityki przyjaznej środowisku oraz infrastruktury społecznej odpowiadającej współczesnym potrzebom.

Wysoki standard infrastruktury, tak komunikacyjnej jak i komunalnej pozwala zapewnić wysoką jakość życia w gminie. Zmodernizowane, bezpieczne drogi, chodniki, ścieżki rowerowe, bezkolizyjne skrzyżowania i zjazdy z dróg głównych oraz oświetlenie uliczne gwarantują bezpieczeństwo komunikacyjne.

Ważnymi inwestycjami infrastrukturalnymi w gminie są działania związane z gospodarką wodno - kanalizacyjną. Gmina ma dostęp do dobrej jakości wody podziemnej, nie wymagającej uzdatniania oraz kompletną sieć wodociągową. W tym zakresie konieczne są tylko inwestycje modernizacyjne. Natomiast sieć kanalizacyjna w gminie jest niewystarczająca, nie gwarantuje wystarczającej ochrony dla środowiska i tu konieczne są poważne inwestycje budowlane.

Planowaną inwestycją w gminie jest także budowa zbiornika wodnego o funkcjach retencyjno - rekreacyjnych na rzece Moszczance, który znacząco może podnieść walory turystyczne gminy.

Poza działaniami na rzecz rozwoju społecznego i gospodarczego, polityka zrównoważonego rozwoju kładzie silny nacisk na kwestie związane z ochroną środowiska naturalnego. Korzystny stan środowiska zamierza się osiągnąć poprzez działania w sferze gospodarki wodami, prowadzenie gospodarki rolnej i przestrzennej nie powodującej degradacji środowiska, rozbudowę infrastruktury technicznej chroniącej środowisko

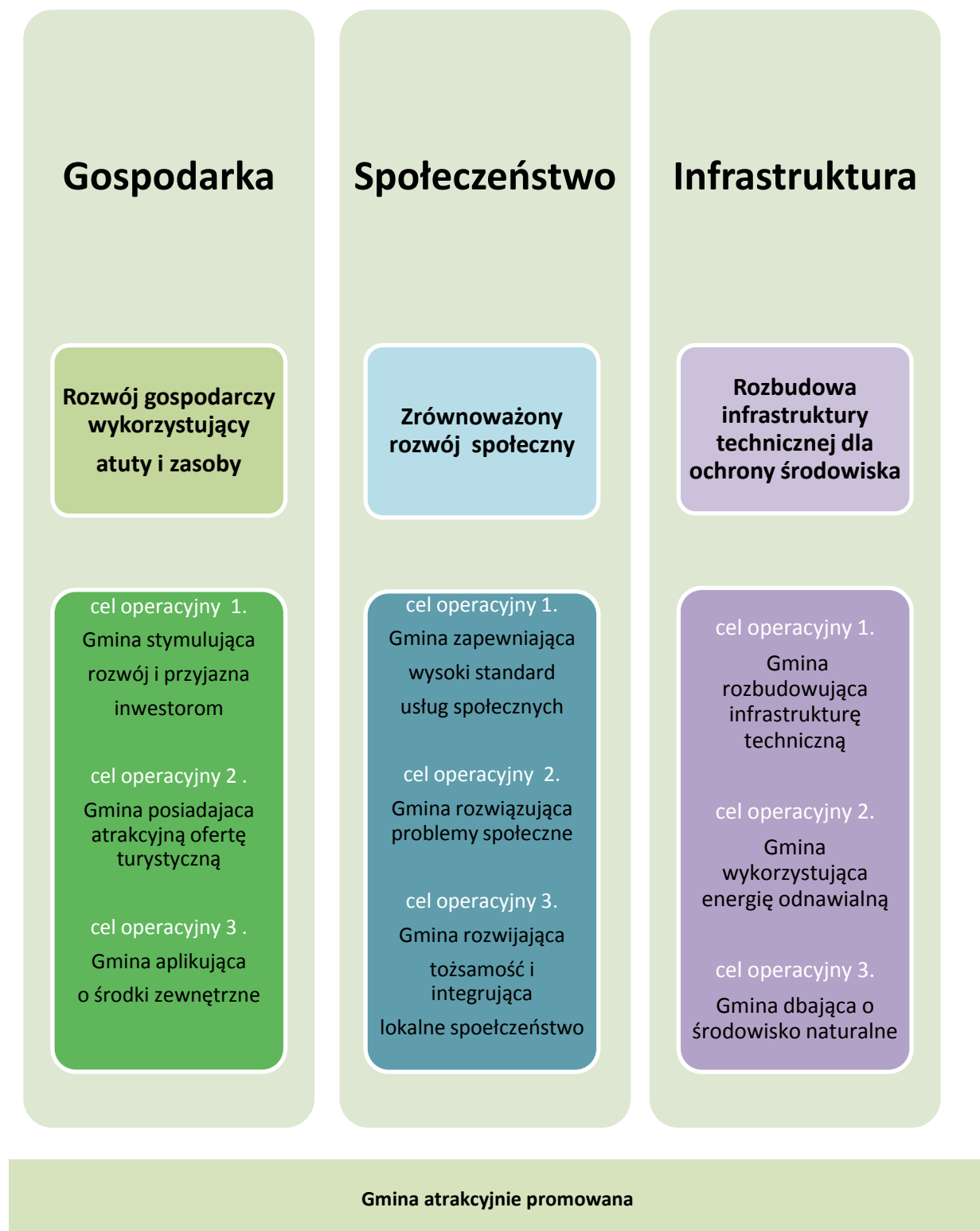
Istotnym elementem infrastruktury ochrony środowiska jest wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, które stopniowo zyskują coraz większą popularność ze względu na większą świadomość społeczną oraz konieczność dostosowania się do norm Unii Europejskiej w odsetku energii pozyskiwanej z OZE. Wskazuje się także na potrzebę gazyfikacji gminy.

Racjonalne rozplanowanie przestrzenne inwestycji, szlaków komunikacyjnych i zabudowy mieszkaniowej, a także podnoszenie estetyki gminy przekłada się na odczuwany przez mieszkańców komfort życia w gminie.

Cele strategiczne i cele operacyjne gminy Wolbórz

Przyjęte obszary priorytetowe dla rozwoju gminy Wolbórz, zostały uszczegółowione poprzez sprecyzowanie hasłowych celów strategicznych dla każdego z obszarów. Z kolei celom strategicznym przyporządkowano bardziej sprecyzowane cele operacyjne, które dookreślają zakres planowania strategicznego.

Rysunek 9. Plan strategiczny "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz" - obszary priorytetowe, cele strategiczne, cel operacyjny

3.2. Plan działań gminy Wolbórz

Plan działań "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" zaprezentowano w układzie tabelarycznym z podziałem na cele strategiczne, cele operacyjne.

Większość działań przewidzianych jest na cały okres funkcjonowania "Strategii...", czyli na lata 2014-2022.

W stosunku do konkretnych zadań inwestycyjnych ich harmonogram wraz z szacunkowymi kosztami realizacji przedstawiono w rozdziale 3.2.1. Harmonogram realizacji zadań inwestycyjnych.

W planie działań zostały wpisane zadania nie tylko leżące w kompetencji gminy oraz jej jednostek organizacyjnych i podległych, ale także innych podmiotów, w tym osób fizycznych, które przyczynią się do zrównoważonego rozwoju gminy. Poprzez wpisanie takich zadań do "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz " różnorodni beneficjenci mogą ubiegać się o zewnętrzne źródła finansowania.

Realizacja zadań, przede wszystkim zadań inwestycyjnych, wymaga znacznych środków finansowych. Budżet gminy samodzielnie nie będzie w stanie sfinansować większości inwestycji, a zatem konieczne będzie podjęcie starań o pozyskanie środków zewnętrznych, pochodzących z funduszy UE, funduszy ochrony środowiska, budżetu państwa i innych.

Obszar priorytetowy: Gospodarka
Cel strategiczny: Rozwój gospodarczy wykorzystujący atuty i zasoby

Cel operacyjny: Gmina stymulująca rozwój i przyjazna inwestorom

Tabela 57. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina stymulująca rozwój i przyjazna inwestorom"

Zakres działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot koordynujący	Źródła środków
Zagwarantowanie dostępu do terenów inwestycyjnych	Zakup gruntów pod przyszłe tereny inwestycyjne	2015-2022	Gmina Wolbórz	Środki własne

Tabela 58. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina stymulująca rozwój i przyjazna inwestorom"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Promocja obszarów atrakcyjnych dla potencjalnych inwestorów na terenie całej gminy	Inicjowanie działań na rzecz wzrostu zainteresowania inwestorów zewnętrznymi terenami inwestycyjnymi w gminie.	Gmina Wolbórz	-	Środki własne
Pozyskiwanie inwestorów strategicznych	Aktywna polityka gminy w obszarze pozyskania zewnętrznych inwestorów strategicznych, tworzących nowe miejsca pracy w różnych sektorach gospodarki, m.in. na bazie i przy wykorzystaniu położenia gminy przy drodze ekspresowej S8 oraz warunków środowiskowych.	Gmina Wolbórz	Inwestorzy	Środki własne
Stworzenie optymalnych warunków dla powstawania nowych i rozwoju funkcjonujących mikro i małych przedsiębiorstw	Wspieranie tworzenia małych i średnich podmiotów gospodarczych poprzez: preferencje podatkowe, pomoc w tworzeniu firmy, realizację szkoleń dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, itp. Wspieranie przedsięwzięć opartych na racjonalnym wykorzystaniu zasobów środowiska naturalnego, przedsięwzięć innowacyjnych, stosujących technologie przyjazne środowisku.	Gmina Wolbórz	PUP LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia	Środki własne poszczególnych partnerów

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Stymulowanie rozwoju wyspecjalizowanego rolnictwa	Wykorzystanie lokalnych preferencji w gospodarce rolnej gminy, zwiększenie efektywności, innowacyjności i specjalizacji produkcji rolnej, rolnictwa ekologicznego, tworzenie grup producenckich itp.	Gmina Wolbórz	ARiMR ŁODR LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia	Środki własne poszczególnych partnerów
Organizacja szkoleń dla rolników	Organizacja szkoleń dla rolników z zakresu nowoczesnych technologii, rolnictwa ekologicznego, agroturystyki, energetycznego wykorzystania biomasy i innych OZE, itp. Upowszechnianie i wdrażanie zasad Kodeksu Zwykłej Dobrej Praktyki Rolniczej oraz programów rolno - środowiskowych.	Gmina Wolbórz	ARiMR ŁODR LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia	Środki własne poszczególnych partnerów Środki UE
Aktywizacja zawodowa mieszkańców	Stworzenie warunków i wspieranie aktywizacji zawodowej i przedsiębiorczości ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży, osób długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Gmina Wolbórz Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	MOPS PUP ARiMR LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia	Środki własne poszczególnych partnerów Środki UE

Cel operacyjny: Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną

Tabela 59. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną"

Zakres działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot koordynujący	Źródła środków
Budowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Budowa i oznakowanie ścieżek rowerowych i turystycznych	2014-2018	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Budowa zbiornika małej retencji w Wolborzu	2018 -2022	Gmina Wolbórz	WZMiUW WFOŚiGW w Łodzi

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 60. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Wspieranie rozwoju turystyki	Inwentaryzacja walorów, atrakcji i usług turystycznych gminy. Wspieranie aktywności mieszkańców, rolników, inwestorów i stowarzyszeń w celu poszerzania lokalnej oferty.	Gmina Wolbórz	Instytucje i organizacje społeczne MOK PCHE ZŁ Parafia Wolbórz LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje Mieszkańcy Inwestorzy	Środki własne poszczególnych partnerów Środki UE
Organizacja imprez kulturalnych, sportowo - rekreacyjnych przez działające w gminie jednostki kulturalno-oświatowe oraz stowarzyszenia	Wzbogacanie kalendarza imprez (kulturalnych, rozrywkowych, sportowych, rekreacyjnych, religijnych, itp.) sprzyjających integracji społeczności lokalnej oraz przyciągnięciu turystów. Kultywowanie miejscowej tradycji i kultury, propagowanie idei sportu i aktywnego zagospodarowania czasu wolnego.	Gmina Wolbórz	Instytucje i organizacje społeczne MOK PCHE ZŁ Parafia Wolbórz GKRPA LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia	Środki własne poszczególnych partnerów Środki UE
Wykorzystanie w działaniach turystycznych lokalnych zasobów agroturystyki	Promocja gospodarstw agroturystycznych jako ośrodków na pobyty wczasowe, a także turystykę tzw. weekendową. Pomoc w uatrakcyjnianiu oferty poszczególnych gospodarstw, sprzedaż produktów ekologicznych, rękodzieła itp.	Gmina Wolbórz	Właściciele gospodarstw agroturystycznych LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne poszczególnych partnerów Środki UE

Cel operacyjny: Gmina aplikująca o środki zewnętrzne

Tabela 61. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina aplikująca o środki zewnętrzne"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Absorpcja środków finansowych z rozmaitych źródeł zewnętrznych	Aktywność w poszukiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania (środków krajowych, europejskich) na potrzeby inwestycyjne gminy oraz działania organizacyjne, a także na potrzeby inwestorów, przedsiębiorców, stowarzyszeń. Koordynacja informacji na temat możliwych źródeł dofinansowania działań i inwestycji różnorodnych beneficjentów.	Gmina Wolbórz	LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	W ramach bieżącej działalności Urzędu Miejskiego
Długookresowy harmonogram zadań inwestycyjnych i organizacyjnych gminy	Realizacja długookresowego harmonogramu zadań inwestycyjnych i organizacyjnych gminy, zawartych w niniejszej "Strategii..." jako podstawa racjonalnego wykorzystania środków własnych i zewnętrznych w celu poprawy standardu życia.	Gmina Wolbórz	-	W ramach bieżącej działalności Urzędu Miejskiego

Obszar priorytetowy: Społeczeństwo
Cel strategiczny: Zrównoważony rozwój społeczny

Cel operacyjny: Gmina zapewniająca wysoki standard usług społecznych

Tabela 62. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina zapewniająca wysoki standard usług społecznych"

Zakres działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot koordynujący	Źródła środków
Budowa infrastruktury społecznej	Rozbudowa budynku Urzędu Miejskiego w Wolborzu z ogólnodostępnym zapleczem socjalnym	2015-2018	Gmina Wolbórz	Środki własne
	Budowa placów zabaw w poszczególnych miejscowościach	2015-2020	Gmina Wolbórz	Fundusze sołeckie wg potrzeb
	Budowa mieszkań socjalnych	2015-2020	Gmina Wolbórz	Środki własne
	Poprawa infrastruktury sportowej poprzez przebudowę obiektu sportowego przy ul. Sportowej na dz. nr ewid. 1090 w Wolborzu – Etap II trybuny + budynek szatni	2017-2020	Gmina Wolbórz	Środki UE MSiP Środki własne
	Budowa amfiteatru w Wolborzu	2020 -2022	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
Dostosowanie istniejącej bazy do potrzeb społecznych	Utworzenie świetlicy socjoterapeutycznej w Wolborzu	2015-2016	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Adaptacja istniejących budynków na cele społeczne w miejscowościach: Studzianki, Golesze Duże, Bogusławice	2015-2022	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Modernizacja placówek oświatowych na terenie gminy Wolbórz	zadanie ciągłe	Gmina Wolbórz	Środki własne

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 63. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina zapewniająca wysoki standard usług społecznych"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Wspieranie rozwoju efektywnych usług społecznych przez wszelkie instytucje działające na terenie gminy	<p>Świadczenie profesjonalnych usług na rzecz ludności w gminie przez wszystkie instytucje społeczne (instytucje gminne, opieki zdrowotnej, placówki oświatowe, kulturalne, itp.).</p> <p>Dostosowanie pracy instytucji społecznych do potrzeb mieszkańców (godziny pracy, szeroka informacja, obieg dokumentów).</p> <p>Doskonalenie pracy pracowników instytucji społecznych poprzez system szkoleń.</p>	Gmina Wolbórz	Instytucje i organizacje społeczne	Środki własne
Współpraca pomiędzy jednostkami bezpieczeństwa w gminie i regionie	<p>Rozszerzenie działań prewencyjnych jednostek bezpieczeństwa, wykreowanie właściwych zachowań w sytuacji wystąpienia zagrożeń środowiska z tytułu awarii środowiskowych, w tym transportu materiałów niebezpiecznych, zagrożenia powodziowego itp.</p> <p>Doposażenie jednostek Ochotniczych Straży Pożarnej.</p> <p>Rozbudowa systemu monitoringu wizyjnego w miejscach szczególnie niebezpiecznych w gminie (w miarę potrzeb).</p> <p>Współpraca pomiędzy jednostkami w powiecie, regionie.</p>	Gmina Wolbórz	Starostwo Powiatowe Jednostki bezpieczeństwa: Policja, OSP, ochrona zdrowia	W ramach bieżącej działalności JST i jednostek bezpieczeństwa
Zwiększenie oferty edukacyjnej placówek oświatowych	<p>Zwiększenie dostępu do opieki nad dzieckiem małym (żłobki, przedszkola).</p> <p>Podniesienie poziomu nauczania poprzez: poprawę poziomu nauczania języków obcych (dofinansowanie doszktałania nauczycieli), dostęp do nowoczesnych technologii (pracownie komputerowe, Internet), dostęp do kultury, sportu i rekreacji (poprawa kondycji fizycznej).</p> <p>Zapewnienie młodzieży optymalnych warunków do startu w dorosłe życie.</p> <p>Zapewnienie atrakcyjnych zajęć pozaszkolnych w kołach zainteresowań oraz organizacja innych zajęć, konkursów, akcji, itp.</p> <p>Kształcenie młodzieży wg ich preferencji oraz potrzeb na rynku pracy.</p>	Gmina Wolbórz	Jednostki oświatowe	W ramach bieżącej działalności JST i jednostek oświatowych

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Zwiększenie dostępu do usług medycznych wysokiej jakości	Poprawa dostępu do poradni specjalistycznych. Poszerzenie oferty usług zdrowotnych oferowanych na terenie gminy (np. organizacja okazjonalnych badań i porad specjalistycznych). prowadzenie działań profilaktycznych wśród społeczeństwa.	Gmina Wolbórz	Jednostki ochrony zdrowia	W ramach bieżącej działalności JST i jednostek oświatowych
Organizacja czasu wolnego	Stałe uatrakcyjnianie oferty spędzania czasu wolnego na terenie gminy dla wszystkich grup społecznych. Aktywizacja mieszkańców do zdrowego, aktywnego spędzania czasu poza pracą, nauką. Wspieranie działalności instytucji kulturalnych, sportowych oraz kół zainteresowań, klubów itp.	Gmina Wolbórz	Instytucje i organizacje społeczne MOK PCHE ZŁ Parafia Wolbórz LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne poszczególnych partnerów

Cel operacyjny: "Gmina rozwiązująca problemy społeczne"

Tabela 64. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozwiązująca problemy społeczne"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Kontynuacja działań instytucji pomocy społecznej w gminie	Kontynuacja działań pomocowych dla osób potrzebujących (ubogich i bezrobotnych) oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (niepełnosprawnych, chorych) przez MOPS i podmioty wspierające. Kontynuowanie działalności informacyjnej i pomocowej dla osób z rodzin dysfunkcyjnych (w tym zagrożonych przemocą domową, alkoholizmem, bezradnością itp.). Wyrównywanie szans rozwojowych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	GKRPA PCPR Stowarzyszenia	Środki własne poszczególnych partnerów

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Budowanie zintegrowanego systemu wsparcia zapobiegającego kryzysom w rodzinie	Monitorowanie zjawisk patologicznych i likwidacja przyczyn dysfunkcji, przeciwdziałanie wystąpieniu zjawisk patologicznych w rodzinach. Prowadzenie programów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży w zakresie przeciwdziałania zjawiskom patologicznym.	Gmina Wolbórz Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	MOPS GKRPA PCPR	Środki własne poszczególnych partnerów
Poprawa bezpieczeństwa dzieci i młodzieży	Realizowanie przedsięwzięć w zakresie poprawy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży na drodze, w szkole, w środowisku domowym przez realizowanie profilaktyki.	Gmina Wolbórz	Policja MOPS GKRPA PCPR	Środki własne poszczególnych partnerów
Pomoc dla osób bezrobotnych	Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie podejmowania działań aktywizujących osoby bezrobotne (szkolenia, kursy przekwalifikowania, dotacje, itp.).	PUP	Gmina Wolbórz	Środki własne Środki UE

Cel operacyjny: " Gmina rozwijająca tożsamość i integrująca lokalne społeczeństwo"

Tabela 65. Działania inwestycyjne i organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozwijająca tożsamość i integrująca lokalne społeczeństwo"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Aktywizacja liderów lokalnych	Aktywizacja mieszkańców gminy poprzez wyłonienie liderów lokalnych w celu poprawy standardu życia w poszczególnych sołectwach gminy poprzez realizację inicjatyw społecznych.	Gmina Wolbórz	Radni Sołtysi Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne Fundusz sołecki Środki UE
Współpraca z organizacjami pozarządowymi	Zintegrowanie działań stowarzyszeń i fundacji i innych organizacji w kierunku poprawy standardu życia mieszkańców w gminie. Współpraca ze stowarzyszeniami działającymi na terenie gminy i regionu, w tym zwłaszcza z LGD „Stowarzyszenie Dolina Pilicy” w zakresie realizacji założeń Lokalnej Strategii Rozwoju.	Gmina Wolbórz	LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne Środki UE

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Popularyzacja idei wolontariatu	Zwiększenie aktywności młodzieży zainteresowanej zdobywaniem doświadczenia przy pomocy najbardziej potrzebującym.	Gmina Wolbórz	MOPS Instytucje oświatowe Instytucje ochrony zdrowia LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne poszczególnych partnerów
Wspieranie lokalnych tradycji i kultury oraz ochrona dziedzictwa	Wspieranie lokalnego folkloru i podtrzymywanie tradycji (propagowanie działalności kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, itp.) w celu umacniania więzi i tożsamości mieszkańców. Ochrona dziedzictwa materialnego (opieka nad zabytkami rejestrowymi i obiektami mającymi wartość historyczną, kulturową).	Gmina Wolbórz	LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne Środki UE

Obszar priorytetowy: Infrastruktura
Cel strategiczny: Rozbudowa infrastruktury technicznej dla ochrony środowiska

Cel operacyjny: Gmina rozbudowująca infrastrukturę techniczną

Tabela 66. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozbudowująca infrastrukturę techniczną"

Zakres działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot koordynujący	Źródła środków
Inwestycje z zakresu infrastruktury komunikacyjnej	Modernizacja drogi dojazdowej do pól w Żywocinie	2014	Gmina Wolbórz	Środki własne Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych
	Odwodnienie drogi w miejscowości Golesze Duże	2014-2015	Gmina Wolbórz	Środki własne
	Przebudowa drogi powiatowej Młynary - Wolbórz	2015-2016	Powiat Piotrkowski Gmina Wolbórz	NPPDL Środki Gminy Moszczenica i Powiatu Piotrkowskiego Środki własne
	Budowa drogi gminnej Prosenie - Polichno	2015-2017	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Przebudowa dróg gminnych	2016-2022	Gmina Wolbórz	NPPDL środki własne
	Przebudowa drogi gminnej w miejscowościach: Komorniki i Żywocin	2017-2020	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Przebudowa drogi powiatowej Swolszewice Duże – Golesze Duże	2018-2022	Gmina Wolbórz	NPPDL Środki własne
	Przebudowa dróg dojazdowych do pól	zadanie ciągłe	Gmina Wolbórz	Środki własne Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych
	Budowa oświetlenia ulicznego	zadanie ciągłe	Gmina Wolbórz	Środki własne

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Inwestycje wodno-kanalizacyjne	Budowa kanalizacji sanitarnej I etap - Komorniki - Żywocin – Bogusławice – Wolbórz wraz z rozbudową oczyszczalni ścieków w Wolborzu	2014-2018	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Budowa sieci wodociągowej w Żywocinie (Noworybie)	2014-2015	Gmina Wolbórz	Środki własne
	Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej w zlewni bezpośredniej Zbiornika Sulejowskiego	2014-2018	Gmina Wolbórz	Środki własne
	Poprawa zaopatrzenia w wodę południowo-wschodniej części gminy Wolbórz poprzez przebudowę ujęcia wody w m. Swolszewice Duże wraz z rozbudową sieci wodociągowej	2015-2016	Gmina Wolbórz	Środki UE WFOŚiGW w Łodzi Środki własne
	Sukcesywna modernizacja sieci wodociągowej wg potrzeb	2015-2020	Gmina Wolbórz	Środki własne
	Budowa kanalizacji sanitarnej II etap – Kuznocin - Młynary - Wolbórz	2018	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
	Budowa kanalizacji sanitarnej III etap Lubiatów - Świątniki - Wolbórz	po 2018	Gmina Wolbórz	Środki UE Środki własne
Zaopatrzenie w energię	Gazyfikacja gminy Wolbórz	Inwestycja przeprowadzana przy osiągnięciu wskaźnika opłacalności	Zakład gazowniczy	Środki Zakładu gazowniczego Mieszkańcy Inwestorzy
	Rozwój na nowych terenach sieci elektrycznej, modernizacja sieci oraz GPZ na terenie gminy Wolbórz	zadanie ciągłe	Zakład energetyczny	Środki Zakładu energetycznego Mieszkańcy Inwestorzy

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 67. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozbudowująca infrastrukturę techniczną"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Promowanie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków	Promowanie budowy przydomowych, ekologicznych oczyszczalni ścieków na terenach gdzie sieć kanalizacyjna nie może być zrealizowana ze względów ekonomicznych.	Gmina Wolbórz	Rolnicy Mieszkańcy	W ramach bieżącej działalności Urzędu Miejskiego
Współpraca z zarządcami dróg powiatowych i krajowych	Współpraca ma w celu poprawę stanu technicznego dróg i otoczenia drogowego stanowiących oś komunikacyjną gminy.	Gmina Wolbórz	Zarządcy dróg	W ramach bieżącej działalności Urzędu Miejskiego

Cel operacyjny: Gmina wykorzystująca energię odnawialną

Tabela 68. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina wykorzystująca energię odnawialną"

Zakres działań	Działania	Termin realizacji	Podmiot koordynujący	Źródła środków
Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii	Budowa elektrowni wiatrowych 15 szt. o mocy 2 MW każda	2014-2020	Inwestorzy	Środki własne inwestorów

Tabela 69. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina wykorzystująca energię odnawialną"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Promocja odnawialnych źródeł energii (OZE) w energetyce ciepłej gospodarstw domowych	Promocja instalacji solarnych, wykorzystania biomasy rolniczej i innych źródeł czystej energii w gospodarce ciepłej instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych.	Gmina Wolbórz	Powiat Piotrkowski Inwestorzy Mieszkańcy	W ramach bieżącej działalności Urzędu Miejskiego i partnerów Środki UE

Cel operacyjny: Gmina dbająca o środowisko naturalne

Tabela 70. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina dbająca o środowisko naturalne"

Działania	Opis działania	Termin realizacji	Podmiot koordynujący	Źródła środków
Właściwa gospodarka opadami niebezpiecznymi	Usunięcie i unieszkodliwienie materiałów zawierających azbest do roku 2032 z terenu gminy Wolbórz	2014-2032	Gmina Wolbórz	Środki własne WFOŚiGW w Łodzi

Tabela 71. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina dbająca o środowisko naturalne"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalna gospodarka zasobami	Wspieranie działań mających na celu ochronę środowiska przyrodniczego i krajobrazu poprzez dbałość o tereny i obiekty objęte ochroną, racjonalne turystyczno-rekreacyjne wykorzystanie zasobów przyrodniczych. Uporządkowanie systemu gospodarowania wodami. Prowadzenie i monitorowanie racjonalnej gospodarki odpadami, likwidacja dzikich wysypisk śmieci i realizacja programu usuwania azbestu. Wprowadzanie zalesień na terenach gorszych klas ziemi. Ochrona powietrza poprzez propagowanie "czystych" źródeł ciepła, energii odnawialnej oraz termomodernizacji budynków.	Gmina Wolbórz	LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje Inwestorzy Mieszkańcy Rolnicy	Środki własne poszczególnych partnerów
Zachowanie spójności zamierzeń gospodarczych i społecznych z warunkami zagospodarowania przestrzennego	Prowadzenie racjonalnej gospodarki przestrzennej uwzględniającej potrzeby gospodarcze i społeczne oraz konieczną ochronę środowiska i terenów będących pod ochroną. Dbałość o centra miejscowości, zwiększenie ich estetyki i dostosowanie do potrzeb mieszkańców. Wspomaganie urzędzenia i utrzymywania terenów zieleni, zadrzewień i zakrzewień w poszczególnych miejscowościach. Dbałość mieszkańców i rolników o własną posesję, obejście i gospodarstwo.	Gmina Wolbórz	Mieszkańcy Rolnicy	Środki własne poszczególnych partnerów

Cel operacyjny: Gmina atrakcyjnie promowana

Tabela 72. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina atrakcyjnie promowana"

Działania	Opis działania	Podmiot koordynujący	Partnerzy	Źródła środków
Promocja atrakcyjnych terenów i obiektów dla rozwoju	Promowanie terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą oraz terenów pod budownictwo indywidualne (mieszkaniowe i letniskowe). Wykorzystanie istniejących zasobów obiektów dla celów społecznych i gospodarczych.	Gmina Wolbórz	LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje	Środki własne poszczególnych partnerów
Promocja turystyki	Promowanie we współpracy z gminami sąsiednimi, powiatem, stowarzyszeniami, LGD itp. walorów turystycznych gminy - zwłaszcza w obrębie Zbiornika Sulejowskiego i okolic. Promocja markowych produktów turystycznych, bazy, atrakcji itp.	Gmina Wolbórz	LGD "Dolina Pilicy" Stowarzyszenia i organizacje Rolnicy	Środki własne poszczególnych partnerów

3.2.1. Harmonogram realizacji zadań inwestycyjnych w latach 2014-2022

Zadania inwestycyjne przewidziane do realizacji na terenie Gminy Wolbórz w latach 2014-2022 przedstawiono wraz z szacunkowymi kosztami ich realizacji oraz przewidzianymi źródłami współfinansowania.

Tabela 73. Harmonogram, szacunkowe koszty realizacji i źródła współfinansowania zadań inwestycyjnych na terenie gminy Wolbórz w latach 2014-2022

Nazwa zadania	Termin realizacji	Szacunkowe koszty (w zł)	Źródła współfinansowania
Zakup gruntów pod przyszłe tereny inwestycyjne	2015 - 2022	1 000 000	Środki własne
Budowa i oznakowanie ścieżek rowerowych i turystycznych	2014 - 2018	1 000 000	Środki UE Środki własne
Budowa zbiornika małej retencji w Wolborzu	2018 - 2022	12 000 000	WZMiUW WFOŚiGW w Łodzi
Rozbudowa budynku Urzędu Miejskiego w Wolborzu z ogólnodostępnym zapleczem socjalnym	2015 - 2018	800 000	Środki własne
Budowa placów zabaw w poszczególnych miejscowościach	2015 - 2022	60 000	Fundusze sołeckie wg potrzeb
Budowa mieszkań socjalnych	2015 - 2020	800 000	Środki własne
Poprawa infrastruktury sportowej poprzez przebudowę obiektu sportowego przy ul. Sportowej na dz. nr ewid. 1090 w Wolborzu – Etap II trybuny + budynek szatniowy	2017 - 2020	1 500 000	Środki UE MSiT Środki własne
Budowa amfiteatru w Wolborzu	2020 - 2022	1 000 000	Środki UE Środki własne
Utworzenie świetlicy socjoterapeutycznej w Wolborzu	2015 - 2016	50 000	Środki UE Środki własne
Adaptacja istniejących budynków na cele społeczne w miejscowościach Studzianki, Golesze Duże, Bogusławice	2015 - 2022	900 000	Środki UE Środki własne
Modernizacja placówek oświatowych na terenie Gminy Wolbórz	zadanie ciągłe	150 000 rocznie	Środki własne
Modernizacja drogi dojazdowej do pól w Żywocinie	2014	180 000	Środki własne Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych
Odwodnienie drogi w miejscowości Golesze Duże	2014 - 2015	71 250	środki własne
Przebudowa drogi powiatowej Młynary - Wolbórz	2015 - 2016	1 800 000 (udział Gminy)	NPPDL Środki własne Środki Gminy Moszczenica i Powiatu Piotrkowskiego
Budowa drogi gminnej Proszenie - Polichno	2015 - 2017	6 800 000	Środki UE Środki własne
Przebudowa dróg gminnych	2016 - 2022	5 000 000	NPPDL środki własne
Przebudowa drogi gminnej w Komornikach i w Żywocinie	2017 - 2020	7 000 000	Środki UE Środki własne
Przebudowa drogi powiatowej Swolszewice Duże – Golesze Duże	2018 - 2022	2 500 000 (udział Gminy)	NPPDL Środki własne

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Przebudowa dróg dojazdowych do pól	zadanie ciągłe	200 000 rocznie	Środki własne Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych
Budowa oświetlenia ulicznego	zadanie ciągłe	100 000 rocznie	Środki własne
Budowa kanalizacji sanitarnej I etap - Komorniki - Żywocin – Bogusławice – Wolbórz wraz z rozbudową oczyszczalni ścieków w Wolborzu	2014 - 2018	7 000 000	Środki UE Środki własne
Budowa sieci wodociągowej w Żywocinie (Noworybie)	2014 - 2015	519 000	Środki własne
Budowa rozdzielczej sieci wodociągowej w zlewni bezpośredniej Zbiornika Sulejowskiego	2014 - 2018	800 000	Środki własne
Poprawa zaopatrzenia w wodę południowo-wschodniej części gminy Wolbórz poprzez przebudowę ujęcia wody w m. Swolszewice Duże wraz z rozbudową sieci wodociągowej	2015 - 2016	6 500 000	Środki UE WFOŚiGW w Łodzi Środki własne
Sukcesywna modernizacja sieci wodociągowej wg potrzeb	2015 - 2020	1 200 000	Środki własne
Budowa kanalizacji sanitarnej II etap – Kuznocin Młynary - Wolbórz	2018	2 000 000	Środki UE Środki własne
Budowa kanalizacji sanitarnej III etap - Lubiatów- Świątniki - Wolbórz	po 2018	3 000 000	Środki UE Środki własne
Gazyfikacja gminy	zadanie ciągłe	Koszty zostaną oszacowane przed przystąpieniem do realizacji poszczególnych inwestycji w ramach zadania	Środki Zakładu gazowniczego Mieszkańcy Inwestorzy
Rozwój na nowych terenach sieci elektrycznej, modernizacja sieci oraz GPZ na terenie gminy Wolbórz	zadanie ciągłe	Koszty zostaną oszacowane przed przystąpieniem do realizacji poszczególnych inwestycji w ramach zadania	Środki Zakładu energetycznego Mieszkańcy Inwestorzy
Budowa elektrowni wiatrowych 15 szt. o mocy 2 MW każda	2014 - 2020	Koszty zostaną oszacowane przed przystąpieniem do realizacji poszczególnych inwestycji w ramach zadania	Środki własne inwestorów
Usunięcie i unieszkodliwienie materiałów zawierających azbest z terenu gminy Wolbórz	2014 - 2032	180 000	Środki własne WFOŚiGW w Łodzi

3.3. Powiązanie „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022” z dokumentami wyższych szczebli

Misja gminy oraz plan ich realizacji wyrażony w sformułowanych celach strategicznych i operacyjnych wymaga zgodności z dokumentami wyższego szczebla o charakterze strategicznym. Polityka rozwoju gminy musi więc uwzględniać i wpisywać się w koncepcję rozwoju określoną w obowiązujących dokumentach nadrzędnych.

Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007-2015

Priorytety krajowe to:

- Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki,
- Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej,
- Wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości,
- Budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa,
- Rozwój obszarów wiejskich,
- Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej.

Strategia Rozwoju Kraju 2020- Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo

W Strategii Rozwoju Kraju 2020 wyróżniono następujące cele strategiczne:

- Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem,
- Zapewnienie środków na działania rozwojowe,
- Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela,
- Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej,
- Wzrost wydajności gospodarki,
- Zwiększenie innowacyjności gospodarki,
- Rozwój kapitału ludzkiego,
- Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych,
- Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko,
- Zwiększenie efektywności transportu,
- Integracja społeczna,
- Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych,
- Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Celem strategicznym jest: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Strategia Rozwój Transportu do roku 2020 (z perspektywa do roku 2030)

Cel główny: Zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym

CEL STRATEGICZNY 1: Stworzenie zintegrowanego systemu transportowego

CEL STRATEGICZNY 2: Stworzenie warunków dla sprawnego funkcjonowania rynków transportowych i rozwoju efektywnych systemów przewozowych

Cele szczegółowe:

- Stworzenie nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej
- Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym
- Bezpieczeństwo i niezawodność
- Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko
- Zbudowanie racjonalnego modelu finansowania inwestycji infrastrukturalnych.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020

Cel główny: Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa, rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju.

Cele szczegółowe:

- Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
- Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej
- Bezpieczeństwo żywnościowe
- Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego
- Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich

Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego na lata 2014-2020 (w opracowaniu)

W "Strategii..." przyjęto osiągnięcie celów w trzech zakresach spójności: społecznym, gospodarczym i terytorialnym.

W zakresie spójności społecznej zakładane jest osiągnięcie trzech celów operacyjnych:

- CEL 1.: Dążenie do osiągnięcia stabilności demograficznej, dobrobytu mieszkańców przekładającego się na wysoki poziom kapitału zasobów ludzkich oraz zakorzenienia postaw obywatelskich
- CEL 2.: Dążenie do osiągnięcia wysokich standardów działań służb powiatowych i maksymalnego stopnia zadowolenia mieszkańców powiatu z jakości usług publicznych
- CEL 3.: Rewitalizacja społeczna osób dysfunkcyjnych i wykluczonych

W zakresie spójności gospodarczej:

- CEL 1.: Osiągnięcie maksymalnie możliwego stopnia zaawansowania rozwoju gospodarczego powiatu, opartego na wiedzy i innowacji
- CEL 2.: Oparcia rozwoju gospodarczego powiatu o lokalne zasoby ludzkie
- CEL 3.: Budowa zintegrowanego środowiska gospodarczego

W zakresie spójności terytorialnej:

- CEL 1.: Osiągnięcie wysokiego poziomu dostępności i wysokiej jakości infrastruktury technicznej;

- CEL 2.: Dbłość o środowisko naturalne;
- CEL 3.: Dbłość o ład przestrzenny, w sposób adekwatny do wyzwań stojących przed powiatem.

Przyjęte w „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022” cele strategiczne i wynikające z nich zadania są zgodne z założeniami polityki regionalnej województwa oraz priorytetami Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007- 2015 i Strategii Rozwoju Kraju 2020- Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, a także z innymi strategiami sektorowymi. Oznacza to, iż przyjmując niniejszą "Strategię...", Gmina Wolbórz może liczyć na wsparcie finansowe zarówno w ramach programów krajowych, jak również poszczególnych programów finansowanych z funduszy Unii Europejskiej.

4. Konsultacje społeczne

Informowanie społeczności lokalnej o zadaniach stojących przed gminą, postępach w ich realizacji stanowi podstawowy obowiązek władz gminy, a także jest ważnym elementem budowania zaufania pomiędzy samorządem a mieszkańcami. Ważne jest, aby przekazywana społeczności informacja była rzeczowa i wyczerpująca.

W systemie komunikowania się z mieszkańcami rolę inicjującą przyjmuje Burmistrz Wolborza za sprawą odpowiednich wydziałów Urzędu Miejskiego w Wolborzu. W komunikacji społecznej dotyczącej zapisów "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz" można zastosować środki:

- komunikacji bezpośredniej, tj.: spotkania mieszkańców z Burmistrzem Wolborza lub jego przedstawicielami: radnymi gminy, urzędnikami Urzędu Miejskiego, spotkania w sołectwach, itp.
- komunikacji pośredniej: informacja zawarta w prasie, zwłaszcza lokalnej, informacje na stronie oficjalnej Urzędu Miejskiego w Wolborzu oraz informacje przekazywane na stronach internetowych jednostek organizacyjnych gminy lub stronach internetowych niezależnych portali regionalnych.

Sprawność oraz efektywność działania systemu komunikacji społecznej zależy od zaangażowania, umiejętności, sposobu pozyskiwania, analizowania i oceny informacji, od mieszkańców oraz od umiejętności doboru form i środków przekazywania informacji.

Pierwszym etapem działań nad przygotowaniem "Strategii..." było powołanie Zespołu ds. opracowania „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz” (Zarządzenie Burmistrza Wolborza Nr 17/2014. z dnia 8 kwietnia 2014 roku):

W skład zespołu weszli pracownicy Urzędu Miejskiego w Wolborzu:

1. Ościk Elżbieta - Burmistrz Wolborza
2. Kaczmarek Maciej - Z-ca Burmistrza
3. Midera Izabela - Główna Księgowa
4. Walaskiewicz Elżbieta - Inspektor
5. Patała Marzena - Podinspektor
6. Popielawski Wojciech - Inspektor - koordynator Zespołu
7. Badek Jan - Inspektor
8. Badek Stanisław - Inspektor

Zadaniem Zespołu było przygotowanie materiałów niezbędnych do opracowania "Strategii..." oraz współpraca z wykonawcą na wszystkich etapach opracowania w/w dokumentu.

Opracowanie „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022” poprzedzone zostało spotkaniem przedstawicieli środowisk i grup społecznych oraz instytucji z terenu gminy.

Harmonogram prac nad Strategią:

- 4 kwietnia 2014 r. - podpisanie umowy, rozpoczęcie prac nad "Strategią..."
- 15 maja 2014 r. - posiedzenie Zespołu ds. opracowania "Strategii..."
- 22 maja 2014 r. - Sesja Planowania Strategicznego w Miejskim Ośrodku Kultury w Wolborzu z przedstawicielami lokalnej społeczności w celu przedstawienia zasobów gminy i wypracowania analizy SWOT oraz misji gminy
- 29 maja 2014 r. - przekazanie "Raportu z Sesji Planowania Strategicznego w Gminie Wolbórz"
- 16 czerwca 2014 r. – konsultacje w Urzędzie Miejskim z Zespołem ds. opracowania "Strategii..."
- czerwiec / lipiec – konsultacje w sprawie opracowywanego dokumentu z Zespołem ds. opracowania "Strategii..."
- 16 lipca 2014 r. - przekazanie Zespołowi ds. opracowania „Strategii...” wstępnej wersji dokumentu „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022”
- 31 lipca 2014 r. - rozpoczęcie przeprowadzenia procedury środowiskowej dokumentu.

5. Uwarunkowania realizacji „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022”

5.1. Wdrażanie „Strategii...”

"Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" jest podstawowym planem, zrealizowanym w celu ożywienia oraz harmonijnego, wielostronnego rozwoju Gminy Wolbórz

Dla realizacji dokumentu niezbędny jest mechanizm rozdzielania zadań, ich oceny, monitoringu, korekty i aktualizacji. Zarządzanie "Strategią..." powierza się Burmistrzowi Wolborza, przy wsparciu ze strony Rady Miejskiej.

Poziom społeczny dotyczy upowszechniania zapisów "Strategii..." wśród społeczności lokalnej oraz pozyskiwania partnerów (lokalnych i zewnętrznych) dla realizacji zadań w niej zawartych. Głównym adresatem zapisów niniejszego dokumentu są mieszkańcy gminy, a w szczególności:

- Rada Miejska,
- pracownicy Urzędu Miejskiego i gminnych jednostek organizacyjnych, placówek oświatowych, itp.,
- instytucje powiatowe (zarząd powiatu, Powiatowy Urząd Pracy, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, itp.),

- przedsiębiorcy, rolnicy, przedstawiciele sektora gospodarczego, instytucje otoczenia biznesu, instytucje szkoleniowe, sektor finansowy (banki, instytucje pożyczkowe i kredytowe),
- organizacje pozarządowe z terenu gminy i działające dla rozwoju gminy (np. LGD), rządowe, samorządowe o ponadlokalnym zasięgu (regionalnym i krajowym).

W celu monitorowania dokumentu Burmistrz Wolborza będzie przygotowywał raz na dwa lata sprawozdanie z realizacji "Strategii...". Przygotowanie sprawozdania poprzedzone będzie stałym zbieraniem wniosków i propozycji mieszkańców gminy. Sprawozdanie powinno zawierać:

- opis realizacji poszczególnych celów operacyjnych,
- ocenę realizacji poszczególnych działań w zakresie terminowości wdrażania zadań oraz ich zgodności z przyjętymi celami strategicznymi,
- w przypadku wystąpienia zmiany uwarunkowań, propozycje działań korygujących przyjęte zadania lub propozycje zmian w zapisach "Strategii...".

Burmistrz Wolborza przygotowując sprawozdanie i ewentualne propozycje aktualizacji "Strategii..." może powołać zespół zadaniowy składający się między innymi z przedstawicieli radnych, pracowników Urzędu Miejskiego, sołectw oraz organizacji pozarządowych i innych środowisk.

"Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" zostanie przyjęta w formie uchwały Rady Miejskiej. Proponowane zmiany w "Strategii..." będą również podlegały uchwaleniu przez Radę Miejską.

5.2. Finansowanie zadań „Strategii...”

Zakłada się finansowanie zadań zawartych w "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" z rozmaitych źródeł. Podstawowymi źródłami środków, z których mogą korzystać samorzady są:

- budżet państwa w realizacji zadań nałożonych na gminy ustawowo,
- środki własne - budżet gminy,
- środki zewnętrzne: fundusze pomocowe Unii Europejskiej (Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Program Operacyjny Polska Cyfrowa, Program Operacyjny Inteligentny Rozwój, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, itp.), Europejski Fundusz Społeczny (EFS), Mechanizm Norweski i wiele innych, dostosowanych do konkretnych zadań,
- środki stowarzyszeń, fundacji i organizacji pozarządowych.

Głównym źródłem finansowania części działań zaplanowanych w strategii będą środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej przy współudziale środków z budżetu gminy Wolbórz, które przy współfinansowaniu inwestycji ze środków unijnych będą stanowić tzw. wkład własny. Gmina aplikowała o środki zewnętrzne we wcześniejszym okresie, w przyszłości również będzie ubiegać się o dofinansowanie realizowanych przedsięwzięć z tych źródeł. Część zadań ze względu na znaczne koszty, może być realizowana tylko przy wsparciu środków zewnętrznych.

Część zadań przewidzianych do realizacji na terenie gminy Wolbórz w latach 2014-2022 nie ma sprecyzowanych kosztów inwestycji. Koszty te będą wyliczane przed przystąpieniem do realizacji konkretnych zadań i po analizie potencjalnych źródeł środków (możliwości dofinansowania).

Gmina będzie ubiegać się o dofinansowanie zadań z zakresu infrastruktury technicznej i społecznej, ochrony środowiska, ponadto będzie wspierać środowisko przedsiębiorców, sektor rolnictwa oraz rozwój kapitału ludzkiego.

Ponadto, należy zaznaczyć, że w "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz" zostały zawarte tylko ważniejsze zadania inwestycyjne, pozostałe zadania będą wpisywać się w cele i założone działania w kierunku rozwoju gminy, będą zawarte w innych dokumentach np. strategiach branżowych, planie inwestycyjnym itp.

Działania organizacyjne przewidziane do realizacji w ramach "Strategii..." będą w większości realizowane w ramach prac Urzędu Miejskiego w Wolborzu oraz innych instytucji społecznych działających na terenie gminy.

Konsekwentna realizacja założeń "Strategii...", umiejętne wykorzystanie lokalnych zasobów oraz wychwytywanie wszystkich pojawiających się w otoczeniu szans na pozyskanie środków finansowych na realizację zaplanowanych zadań z pewnością przyspieszy zarówno społeczny jak i gospodarczy rozwój gminy Wolbórz.

5.3. Monitowanie i ewaluacja "Strategii..."

Istotnym wymogiem, stawianym dokumentom strategicznym jest wewnętrzny system monitorowania oraz ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiągnięciu założonych celów, a w konsekwencji osiągnięcie stanu zakładanego w misji.

Dla oceny "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz" wyróżnia się następujące typy ocen:

- ex-ante – (ocena przed realizacją) powinna się odnosić do: spójności pomiędzy celami ogólnymi, szczegółowymi i konkretnymi działaniami zawartymi w "Strategii..." - taka ocena przedstawiona jest w części I niniejszego dokumentu
- mid-term – (ocena w połowie okresu realizacji) powinna badać stopień osiągniętej skuteczności na podstawie zebranych w trakcie monitoringu wskaźników,
- ex-post – (ocena na zakończenie) pozwala, na podstawie końcowych danych, na porównanie oczekiwanych celów z celami faktycznie osiągniętymi.

Celem prowadzenia monitoringu jest zapewnienie maksymalnej efektywności realizacji "Strategii...", poprzez nadzór nad instytucjami odpowiedzialnymi za zarządzanie i wdrażanie poszczególnych zadań i projektów.

5.4. Wskaźniki realizacji działań "Strategii..."

Wskaźniki realizacji zadań "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022" przedstawiono w podziale na cele strategiczne i operacyjne.

Tabela 74. Wskaźniki realizacji zadań objętych "Strategią Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022"

Cel operacyjny	Wskaźnik realizacji
Obszar priorytetowy: Gospodarka	
Cel strategiczny: Rozwój gospodarczy wykorzystujący atuty i zasoby	
Gmina stymulująca rozwój i przyjazna inwestorom	<ul style="list-style-type: none"> - obszar (ha) lub liczba obiektów wykorzystanych na rozwój działalności gospodarczej - liczba działań podejmowanych przez gminę w zakresie rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw - liczba szkoleń dla rozpoczynających działalność gospodarczą - liczba nowych form działalności gospodarczej - liczba powstałych w gminie grup producenckich - liczba działań podejmowanych dla rolników - liczba gospodarstw ekologicznych, agroturystycznych
Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną	<ul style="list-style-type: none"> - liczba stworzonych miejsc rekreacji i wypoczynku - liczba miejsc aktywnego wypoczynku - liczba miejsc/ obiektów noclegowych na terenie gminy
Gmina aplikująca o środki zewnętrzne	<ul style="list-style-type: none"> - liczba inwestycji i działań współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych - liczba zrealizowanych zamierzeń inwestycyjnych wg harmonogramu
Obszar priorytetowy: Społeczeństwo	
Cel strategiczny: Zrównoważony rozwój społeczny	
Gmina zapewniająca wysoki standard usług społecznych	<ul style="list-style-type: none"> - poziom (%) wydatków budżetu gminy na zadania społeczne - liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach - liczba imprez kulturalnych i sportowych - przeciętny czas oczekiwania na wydanie decyzji w Urzędzie Miejskim - kwota wydatków na doposażenie OSP
Gmina rozwiązująca problemy społeczne	<ul style="list-style-type: none"> - stopa (%) bezrobocia - liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP - liczba osób korzystających z pomocy MOPS według rodzaju pomocy - liczba programów profilaktycznych realizowanych w gminie - liczba szkoleń dla osób bezrobotnych, przebranżawiających się, itp. - oferta kalendarza kulturalnego i sportowego gminy
Gmina rozwijająca tożsamość i integrująca lokalne społeczeństwo	<ul style="list-style-type: none"> - liczba działań aktywizujących mieszkańców i liderów lokalnych - liczba stowarzyszeń i fundacji działających w gminie - liczba zorganizowanych zajęć, imprez, głównie dla dzieci i młodzieży, mających na celu rozwój zainteresowań oraz promocję zdrowego stylu życia - środki na wspieranie lokalnego folkloru i podtrzymywania tradycji

Obszar priorytetowy: Infrastruktura	
Cel strategiczny: Rozbudowa infrastruktury technicznej dla ochrony środowiska	
Gmina rozbudowująca infrastrukturę techniczną"	<ul style="list-style-type: none"> - długość zmodernizowanych dróg gminnych, powiatowych (km) - długość wybudowanych ścieżek rowerowych lub ciągów pieszo-rowerowych (km) - liczba nowych punktów oświetlenia drogowego - długość wybudowanej sieci wodociągowej (km) - długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej (km) - liczba zmodernizowanych oczyszczalni ścieków - liczba powstałych oczyszczalni przydomowych - długość powstałej sieci gazowej (km)
Gmina wykorzystująca energię odnawialną	<ul style="list-style-type: none"> - liczba działań promocyjnych w zakresie OZE - liczba wybudowanych instalacji OZE
Gmina dbająca o środowisko naturalne	<ul style="list-style-type: none"> - środki wydane na działania proekologiczne - liczba działań zwiększających świadomość ekologiczną społeczeństwa lub wydatkowane środki na ten cel - ilość odpadów zbieranych z terenu gminy w sposób selektywny (Mg) - ilość zebranego azbestu (Mg) - liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk - powierzchnia zalesień i zadrzewień (ha)
Gmina atrakcyjnie promowana	<ul style="list-style-type: none"> - liczba zorganizowanych działań promocyjnych - liczba działań promocyjnych atrakcyjnych terenów i obiektów (np. zabytkowych) dla rozwoju różnego rodzaju usług, turystyki, agroturystyki, budownictwa mieszkaniowego i letniskowego

Dane dotyczące zaproponowanych powyżej wskaźników będą pozyskiwane ze sprawozdań gminnych oraz z poszczególnych wydziałów Urzędu Miejskiego - dostępnych w ramach bieżącej pracy - oraz m.in. z Banku Danych Regionalnych.

Bibliografia

1. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz, Wolbórz 2008
2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Wolbórz, Wolbórz 2008
3. Plan Odnowy Miejscowości Wolbórz, Wolbórz 2009
4. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Wolbórz na lata 2008-2015, Wolbórz 2008
5. Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego na lata 2014-2020 - wersja robocza
6. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Łódź
7. Strategii Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo. Konkurencyjna gospodarka. Sprawne Państwo, Warszawa 2012
8. EUROPA 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 2010
9. Bilans zasobów kopalin w Polsce stan na 31.12.2013 r.
10. Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego na 2012 r., Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

<http://www.wolborz.ugm.pl/>

<http://www.wolborz.4bip.pl/>

<http://www.szczerbiewolborz.pl/>

<http://www.stadoboguslawice.com.pl/pokaz.php?m=8&id=8-1>

<http://wodnikbronslawow.pl/>

<http://www.boguslawickiezacisze.pl/>

<http://stat.gov.pl/>

Spis tabel

Tabela 1. Jednostki administracyjne wchodzące w skład gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)	8
Tabela 2. Dochody budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)	11
Tabela 3. Wydatki budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)	11
Tabela 4. Wydatki, według działów, budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)	12
Tabela 5. Dochody i wydatki budżetu gminy Wolbórz na 1 mieszkańca w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2012, obliczenia własne np. danych Urzędu Miejskiego w Wolborzu - 2013)	13
Tabela 6. Wykorzystanie środków unijnych i innych zewnętrznych w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)	15
Tabela 7. Liczba ludności w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)	16
Tabela 8. Liczba ludności w gminie Wolbórz w podziale na grupy wiekowe w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)	16
Tabela 9. Ludność według ekonomicznych grup wiekowych w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)	17
Tabela 10. Przyrost naturalny i saldo migracji w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2013)	18
Tabela 11. Porównanie wybranych wskaźników demograficznych gminy Wolbórz do wskaźników demograficznych powiatu piotrkowskiego i województwa łódzkiego w roku 2013 (GUS, 2013)	19
Tabela 12. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2007-2013 z terenu gminy Wolbórz (GUS, 2007-2013)	20
Tabela 13. Pracujący według innego podziału niż PKD w gminie Wolbórz w latach 2007-2012 (GUS, 2007-2012)	21
Tabela 14. Poziom bezrobocia w latach 2007-2013 na terenie gminy Wolbórz (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)	22
Tabela 15. Liczba osób bezrobotnych wg poziomu wieku w latach 2009-2013 na terenie gminy Wolbórz (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)	23
Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych wg czasu pozostawania bez pracy w latach 2009-2013 na terenie gminy Wolbórz (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)	23
Tabela 17. Rodzaje pomocy udzielonej bezrobotnym w gm. Wolbórz przez Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim w latach 2007-2013 (Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim)	23
Tabela 18. Mieszkania według okresu budowy do roku 2002 (GUS, Narodowy Spis Powszechny - Mieszkania 2002) oraz mieszkania indywidualne oddane do użytkowania w latach 2003-2013 na terenie gminy Wolbórz (GUS, 2003-2013)	24
Tabela 19. Wskaźniki procentowe wyposażenia mieszkań w gminie Wolbórz w latach 2007-2012 (GUS, 2007-2012)	25
Tabela 20. Informacje o placówkach oświatowych na terenie gminy Wolbórz - stan na rok 2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)	26
Tabela 21. Liczba rodzin korzystających z pomocy MOPS w Wolborzu w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)	28
Tabela 22. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w Wolborzu według powodów przyznania w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)	28
Tabela 23. Realizacja zadań własnych MOPS w Wolborzu w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)	29
Tabela 24. Środki finansowe na opiekę społeczną w Wolborzu wg źródeł pochodzenia w latach 2007-2013 (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Wolborzu)	29
Tabela 25. Wyposażenie jednostek OSP w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)	30
Tabela 26. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego z terenu gminy Wolbórz (dane Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi, 2012)	32

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 27. Informacja o ośrodkach i bazie noclegowej na terenie gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu).....	34
Tabela 28. Szlaki turystyczne na terenie gminy Wolbórz (http://www.wolborz.ugm.pl).....	35
Tabela 29. Drogi powiatowe w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)	37
Tabela 30. Drogi gminne (Urząd Miejski w Wolborzu).....	37
Tabela 31. Stan sieci wodociągowej w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu).....	39
Tabela 32. Wskaźniki dotyczące sieci wodociągowej na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2012, 2013 - obliczenia własne np. danych)	39
Tabela 33. Parametry ujęć wody w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu).....	39
Tabela 34. Zużycie wody w dam ³ na potrzeby gospodarki i dla ludności w latach 2007-2013 w gminie Wolbórz (GUS, 2007-2012, 2013 - dane z KOM-WOL sp. z.o.o.).....	40
Tabela 35. Stan sieci kanalizacyjnej w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu).....	40
Tabela 36. Wskaźniki dotyczące sieci kanalizacyjnej na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (GUS, 2007-2012, 2013 - obliczenia własne np. danych)	41
Tabela 37. Aglomeracje na terenie gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu)	41
Tabela 38. Charakterystyka oczyszczalni ścieków komunalnych w gminie Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu).....	42
Tabela 39. Oczyszczanie ścieków w gminie Wolbórz w dam ³ (GUS, 2007-2013).....	42
Tabela 40. Odpady zbierane w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 w Mg (Urząd Miejski w Wolborzu)	43
Tabela 41. Liczba gospodarstw objętych selektywną zbiórką odpadów na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu)	44
Tabela 42. Kotłownie w budynkach użyteczności publicznej i innych większych obiektach na terenie gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu).....	45
Tabela 43. Stan sieci gazowej na terenie gminy Wolbórz (GUS, 2012).....	45
Tabela 44. Zestawienie podmiotów gospodarki narodowej w gminie Wolbórz wg sekcji PKD w latach 2007-2013 (Urząd Miejski w Wolborzu).....	48
Tabela 45. Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w gminie Wolbórz w latach 2009-2013 (GUS 2009-2013)	49
Tabela 46. Wyrejestrowane podmioty gospodarcze w gminie Wolbórz w latach 2009-2013 (GUS 2009-2013)	49
Tabela 47. Zestawienie podmiotów gospodarczych działających w gminie Wolbórz w latach 2009-2013 według wielkości, tj. liczby zatrudnionych osób (GUS 2009-2013)	49
Tabela 48. Powierzchnia użytków rolnych w gminie Wolbórz na koniec 2013 r. (Urząd Miejski w Wolborzu).....	50
Tabela 49. Struktura gospodarstw na terenie gminy Wolbórz (według danych Powszechnego Spisu Rolnego, GUS 2010).....	50
Tabela 50. Powierzchnia zasiewów gruntów rolnych w gminie Wolbórz na koniec 2013 r. (Urząd Miejski w Wolborzu).....	51
Tabela 51. Zestawienie produkcji zwierzęcej w gospodarstwach rolnych w gminie Wolbórz na koniec 2013 r. (Urząd Miejski w Wolborzu).....	51
Tabela 52. Pozyskiwanie drewna w lasach w gminie Wolbórz (GUS, 2007-2013).....	52
Tabela 53. Udokumentowane zasoby złóż surowców naturalnych w gminie Wolbórz (źródło: Bilans zasobów kopalin w Polsce stan na 31.12.2013 r.).....	55
Tabela 54. Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Wolbórz (stan na dn. 10.04.2014r. http://lodz.rdos.gov.pl):	61
Tabela 55. Zagospodarowanie powierzchni gminy Wolbórz (Urząd Miejski w Wolborzu).....	63
Tabela 56. Analiza SWOT dla gminy Wolbórz według uczestników Sesji Planowania Strategicznego w dniu 22 maja 2014 r. w podziale na grupy - hierarchia ważności.....	66

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022

Tabela 57. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina stymulująca rozwój i przyjazna inwestorom".....	73
Tabela 58. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina stymulująca rozwój i przyjazna inwestorom".....	73
Tabela 59. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną".....	74
Tabela 60. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina posiadająca atrakcyjną ofertę turystyczną".....	75
Tabela 61. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina aplikująca o środki zewnętrzne".....	76
Tabela 62. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina zapewniająca wysoki standard usług społecznych".....	77
Tabela 63. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina zapewniająca wysoki standard usług społecznych".....	78
Tabela 64. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozwiązująca problemy społeczne".....	79
Tabela 65. Działania inwestycyjne i organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozwijająca tożsamość i integrująca lokalne społeczeństwo".....	80
Tabela 66. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozbudowująca infrastrukturę techniczną".....	82
Tabela 67. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina rozbudowująca infrastrukturę techniczną".....	84
Tabela 68. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina wykorzystująca energię odnawialną".....	84
Tabela 69. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina wykorzystująca energię odnawialną".....	84
Tabela 70. Działania inwestycyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina dbająca o środowisko naturalne".....	85
Tabela 71. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina dbająca o środowisko naturalne".....	85
Tabela 72. Działania organizacyjne w ramach celu operacyjnego "Gmina atrakcyjnie promowana" ..	86
Tabela 73. Harmonogram, szacunkowe koszty realizacji i źródła współfinansowania zadań inwestycyjnych na terenie gminy Wolbórz w latach 2014-2022.....	87
Tabela 74. Wskaźniki realizacji zadań objętych "Strategią Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz na lata 2014-2022".....	95

Spis wykresów

Wykres 1. Dochody i wydatki ogólne budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (w zł)	13
Wykres 2. Struktura wydatków budżetu gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (w zł)	13
Wykres 3. Dochody i wydatki budżetu gminy Wolbórz na 1 mieszkańca w latach 2007-2013 (w zł)...	13
Wykres 4. Liczba ludności w gminie Wolbórz w latach 2001-2013.....	17
Wykres 5. Liczba ludności w podziale na grupy wiekowe w gminie Wolbórz w roku 2013.....	17
Wykres 6. Struktura ekonomicznych grup wiekowych w gminie Wolbórz (w liczbach)	18
Wykres 7. Struktura przyrostu naturalnego i salda migracji w gminie Wolbórz (w liczbach)	18
Wykres 8. Podmioty gospodarcze w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (w liczbach)	21
Wykres 9. Wybrane wskaźniki ilustrujące poziom bezrobocia w gminie Wolbórz w latach 2007-2013 (w liczbach).....	23
Wykres 10. Porównanie wskaźników wyposażenia mieszkań w infrastrukturę techniczną w gminie Wolbórz (w %)	25
Wykres 11. Główne powody przyznania świadczeń z pomocy społecznej dla mieszkańców gminy Wolbórz w roku 2013 (w liczbach)	29
Wykres 12. Porównanie długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie gminy Wolbórz w latach 2007-2013 (w km).....	39
Wykres 13. Porównanie ilości odpadów zbieranych na terenie gminy (w Mg)	43
Wykres 14. Podmioty gospodarki narodowej - nowozarejestrowane i wyrejestrowane w latach 2009- 2013 gminie Wolbórz (w liczbach)	49
Wykres 15. Gruntu leśne i lasy na terenie gminy Wolbórz (w ha)	52

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie gminy Wolbórz na tle powiatu piotrkowskiego (opracowanie własne).....	6
Rysunek 2. Gmina Wolbórz (http://www.wolborz.ugm.pl)	7
Rysunek 3. Herb i flaga gminy Wolbórz.....	8
Rysunek 4. Zespół pałacowy w Wolborzu (fotografia własna).....	32
Rysunek 5. Lokalizacja obiektów infrastruktury technicznej na terenie gminy Wolbórz (opracowanie własne)	46
Rysunek 6. Formy ochrony przyrody na terenie gminy Wolbórz (opracowanie własne)	60
Rysunek 7. Układ przestrzenny Wolborza (www.geoportal.pl)	64
Rysunek 8. Obszary priorytetowe "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz"	68
Rysunek 9. Plan strategiczny "Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wolbórz" - obszary priorytetowe, cele strategiczne, cel operacyjne	71